

približne, pravdepodobne, azda, hádam. Niekedy sa k tejto častici pridáva ďalší výraz vyjadrujúci približnosť, napríklad *hádam, jedno, asi, približne* ...

Nadýchalo sa — hádam z pol hodiny naberalo do pľúc povetrie. (TATARKA) — Mohol som byť zo sedemročný. (KURUČN)

za

Vytyčovací hodnotiaci častica *za* hodnotí predmet ako nie bežný. Pritom môže mať kladný, ale i záporný význam. Synonymné sú napr. výrazy *aký, skvelý, zlý, všelijaký*. Častica *za* stojí pri zámene: *čo za, to za*.

Ej, budeže to *za* krm! (ČAJAK) — Kde ho vzala, neviem, ani to neviem, čo to bol *za* pagáč. (BEDNÁR)

zasa

Zasa s variantmi *zas, zase* je vytyčovací vysvetľovací častica. So zreteľom na kontext uvádza nový výraz.

Teraz *zasa* on začal kričať na matku každému z divákov známe slová. (TATARKA) — Skočil mi do reči: To už *zasa* nie! (ŽÁRY) — Katarína, to *zas* nevrav, netrýzni sa. (TATARKA)

zrejme

Vytyčovací hodnotiaci častica *zrejme* vyjadruje pochopenie, porozumenie, presvedčenie o správnosti predpokladu. Synonymné sú výrazy *iste, ako sa zdá, ako vidieť*.

Faktor *zrejme* preklial doéru do čiernej zeme. (CHROBÁK) — Ale teraz *zrejme* nevidel toho kapitána, o ktorom písali noviny. (MINÁČ) — *Zrejme* namáhavo a úprimne hľadal východisko, pravda, svojím spôsobom. (KRÁLIK)

zvlášť

Zvlášť s variantmi *obzvlášť* (zried.), *zvlášte* (arch.) je vytyčovací zdôrazňovací častica. Vyzdvihuje výraz, ku ktorému patrí. Jej synonymá sú *najmä, predovšetkým, hlavne*.

Pôvodne hľadeli na ňu Štefan, ale *zvlášť* stará Cedilková ako na osobu v dome cudziu. (TAJOVSKÝ) — I zdá sa Marine, že pani naschvál tak povýšene vraví, aby to *obzvlášť* ona počula. (TIMRAVA) — *Zvlášte* dnes by som rád hovoriť s ňou. (JESENSKÝ) — Vedľa neho kamarát Dadovec, osvedčený španielsky rytier, ochranca nežného pohlavia, *zvlášte* diev, pred klebetami. (TAJOVSKÝ)

že

Častica *že* je mnohovýznamová. Používa sa ako uvádzacia i ako vytyčovací.

1. Uvádzacie pobádacie *že* môže byť a) zvolacou časticou s významom *prečo*, b) želacou časticou s významom *nech*.

a) Spriahaš sa s remeselným zvädzačom žien. *Že* sa nehanbíš! (ZVÁN) — *Že* mi to neprišlo na um, keď bol s nami v dedine! (ONDREJOV)

b) *Že* múdre vykonáš. (TAJOVSKÝ) — Tisíc *že* hmených do tebe! (CHALUPKA)

2. Ako vytyčovací hodnotiaci častica môže mať *že* tiež dvojaký význam: a) *vraj*, b) *veru*.

a) Mňa *že* vylúčia? (TATARKA)

b) *Že* ťa vyhodím! (ÚZUS) — *Že* chytím ohreblo na teba. (JAŠK)

Okrem toho má častica *že* aj intenzifikujúci význam.

A srnca *že* máš kde, pán lesmajster? (TAJOVSKÝ) — A vy *že* ste kto? (CHALUPKA) — A vy *že* sa čo stariete? (TIMRAVA)

žebože

Vytyčovací hodnotiaci častica *žebože* je zriedkavá. Synonymá sú *že, vraj*. Ktorýsi podupkal nohami, ako *žebože* zaskočil k nemu. (URBAN)

žeby

Uvádzacia pobádacia častica *žeby* stojí na čele žiadacích viet. Jej synonymá sú *aby, nech*.

Žeby som tú ženu dnes ostatný raz videl v mojej chyži! (TIMRAVA) — *Žeby* si nespadol! (ÚZUS)

žiaľ

Žiaľ s variantmi *žiaľbohu, bohužiaľ* je vytyčovací hodnotiaci častica so silným citovým zafarbením. Obyčajne je od ostatnej vety oddelená. Jej synonymá sú výrazy *škoda, nedá sa nič robiť, na nešťastie*.

On o nich vedel, tak ako, *žiaľbohu*, mnohý syn slovenskej matere. (VANSOVÁ) — *Žiaľ*, moja pieseň zadržla sa, *žiaľ*, privčas doznela. (MIHÁLIK)

Častice a ostatné slovné druhy

Medzi časticami a ostatnými neohybnými slovnými druhmi je plynulá hranica. S ohybnými druhmi slov častice súvisia hlavne tým, že niektoré ohybné slová fungujú vo vete niekedy ako častice.

Častice a spojky

Častice súvisia najviac so spojkami. Súvislosť so spojkami je daná tým, že častice zahŕňajú dva významy: 1. nadväzovať na známu situáciu alebo kontext,

t. j. pripájať nový výraz alebo výpoveď, 2. vyjadrovať hľadisko podávateľa, t. j. subjektívne modifikovať nejaký výraz alebo celú výpoveď. Vo vete *Pôjdem k nim dnes aj zajtra* slovom *aj* sa nadväzuje výraz *zajtra* na výraz *dnes*, čím slovo *aj* plní funkciu spojky. Okrem toho však sa slovom *aj* i podčiarkuje výraz *zajtra*, čím hovoriaci subjekt modifikuje pripájaný výraz. Podľa potreby môže sa v kontexte uprednostniť viac jedna alebo druhá funkcia, ale môžu byť obidve zastúpené aj rovnakou mierou.

Uvedieme príklady, v ktorých sa tie isté slová (*nech, a, aby, ak, ale, bár, či, keď*) používajú raz s funkciou pripájať, to znamená ako spojky, a inokedy zase s funkciou subjektívne hodnotiť, t. j. ako častice.

Ale *nech* (spoj.) by bola noc akákoľvek strašná, *nech* (spoj.) by živly besneli, *nech* (spoj.) by sa čokoľvek dialo, nijaká noc sa nevyrovná noci v duši. (JAŠÍK) — Pukni, *nech* (časť.) ťa rozhodí, *nech*. (TATARKA) — Povetrie sa ligotalo a (spoj.) obloha spievala. (ŠVANTNER) — Husičky, husičky, a (časť.) ste nevideli mojej mamičky? (FIGULI) — Všetko robíte z nudy, aby (spoj.) vám čas prešiel. (JESENSKÝ) — Čert aby (časť.) vzal tento džarkovský život. (TOMAŠČÍK) — „Vstávajte, mladý pán,“ povedal, „ak (spoj.) chcete byť sedliakom!“ (ONDREJOV) — Repa a zelené uschlo už ako priesada a zemiačky, len čo sa vykľuli zo zeme, hneď aj uvädli, narástli ak (časť.) na lieskové oriešky. (ONDREJOV) — Ondrej by sa jej prihovril, ale (spoj.) čuje jej tichý šepot. (KUKUČÍN) — Ženy, preboha, ale (časť.) ale sa tu neupražíte? — povedám im. (KUKUČÍN) — Ani čert ich neupasie, bár (spoj.) by sme boli pri nich aj desiat,“ povie Ďuro. (TIMRAVA) — Bár (časť.) by ste mali pravdu. (HORÁK) — Bežala k striekačke, či (spoj.) niekto nevypustil jej husi. (KUKUČÍN) — Jaj, či (časť.) sa hnevám na teba! (TIMRAVA) — Keď (spoj.) sa spamätal, prvým jeho cítením bol hnev. (VAJANSKÝ) — Keď (časť.) je všetko také krehké! (JAŠÍK)

V uvedených príkladoch boli tie isté slová raz spojkami a raz časticami. Aj keď sú tieto slová dvojfunkčné, v konkrétnych výpovediach sa realizovala vždy iba jedna z funkcií.

Niekedy však obidve funkcie sú vyrovnané. Ak však slovo v konkrétnom texte vyjadruje aj syntaktický vzťah, hodnotíme ho ako spojku. Vtedy, ak sa táto funkcia neuplatňuje, pokladáme ho za časticu.

Situácia je zložitejšia, keď sa vedľa seba vyskytne spojka s časticou, ako napríklad vo vete *Pôjdem k nim dnes a aj zajtra*. Ak výraz *a aj* hodnotíme ako dvojčlenný, vtedy slovo *aj* je zdôrazňovacou časticou, ak ho hodnotíme ako jednočlenný, potom ho celý (*a aj*) pokladáme za stupňovaciu spojku. Podobne je to aj s výrazmi *i keby, a teda, a tak, ale i, aj keby, keby aj, najmä keby, keby najmä*.

Všetky častice sú potenciálne dvojfunkčné. No otázka slovnodruhovej platnosti (častica — spojka) v konkrétnom texte je najmä pri týchto časticách: *a, ale, ba, i, lebo, len, no, nuž, sice, však; aby, či, keď, nech, predsa, veď, však, že; ako, aspoň, beztak, beztoho, čiže, jednak, teda, totiž, trebárs, t. j., žeby, aj, ak, ani, čím*.

Problém slovnodruhovej platnosti týchto slov vystupuje vtedy, keď stoja na hraniciach členov syntagiem. Ak častica nadväzuje na situáciu alebo na širší kontext, pochopiteľne nemôže vyjadrovať syntagmatický vzťah. Keď však situáciu alebo širší kontext nahrádza súvetný alebo vetný člen, vtedy vystupuje do popredia otázka, ktorú z dvoch potenciálnych funkcií častica uplatňuje.

Častice a citoslovčia

Väčšina citosloviec nemá ustálený presný význam. Častice však majú ustálený význam.

Citoslovcami sa spontánne vyjadrujú emócie, častice nie sú emocionálne slová, i keď výrazom dodávajú niekedy aj rôzne expresívne odtienky. Častice uvádzajú výraz so silným zaangažovaním subjektu. Stupeň zaangažovanosti podávateľa ukazuje nasledujúci doklad, v ktorom vidieť zvažovanie, vyberanie čo najvhodnejšej častice.

„Podpíšeš?“ opýtal sa profesor Kopanický. „Možno, totiž, akiste podpíšem.“ (MINÁČ)

Citoslovčia vyjadrujú iba reagovanie hovoriaceho na danú skutočnosť, no častice — vychádzajúce z takéhoto reagovania — aj uvádzajú a modifikujú nový výraz.

Niektoré druhy citosloviec sa veľmi zreteľne odlišujú od častíc. Také sú napríklad imitatívne (*prask, buch, frnk, cup ...*), niektoré citové (*och, fuž, jaj ...*) a imperatívne (*hijó, pst, hajs ...*) citoslovčia. Časticiam veľmi blízke sú niektoré citové citoslovčia (*no!, však! ...*), ďalej demonštratívne citoslovčia (*prosim!, hla! ...*) a niektoré imperatívne citoslovčia (*tak!, hybaj! ...*). Ukazovateľom slovnodruhovej platnosti v takýchto prípadoch je intonácia.

K časticiam potom zaraďujeme aj také slová, ktoré sa v reči používajú i ako citoslovčia. Ide napríklad o tieto slová: *a, bistu, no, ale, tak, bohchráň, bohuchovaj, bohuprisahám, bohucupprisahám, božechovaj, preboha, kristepane, na, no, nuž, panebože, panejáne*. Za citoslovčia pokladáme tieto slová vtedy, keď priamo vyjadrujú emócie, vyslovujú sa dôraznejšie a sú oddelené pauzami.

Volajú ma Jergušom. Taák? Syn mojej krsnej? (ONDREJOV) — Kôň Mišo kde-tu zahrabkal prednou nohou. „No!“ okríkol ho Jano. (ONDREJOV) — Pustte ma, bistu! Ja mám retúrku! (TAJOVSKÝ) — Vstal. „A!“ Erna sa zobudila. (JAŠÍK) — „Náš okres ... je najdôležitejší ...“ „Ale!“ vyhlásil Baltazár pochybovačne. (LAZAROVÁ)

V niektorých prípadoch je plynulá hranica a ťažko jednoznačne určiť, či ide o časticu, alebo už o citoslovce. Iba kontext môže povedať, či výraz iba začleňuje a aktualizuje výpoveď, alebo jej dodáva aj také silné emocionálne zafarbenie, že slovo už treba pokladať za citoslovce.

Doklady, v ktorých je kolísanie medzi citoslovcom a časticou.

Dedo Vraniak dve ženy zodral — chváľieval sa, a keď mal šesťdesiat rokov, vzal si, bífubohu, smelo tretiu. (TATARKA) — Tá mašina, kristepane, predsa nemôže mať hudobnú invenciu. (KARVAŠ) — Nemám, namojdušu, nemám iba smoking a ten si oblečiem sám. (ZGURIŠKA) — No, veď sa ty chytíš, synku. (TAJOVSKÝ) — Nuž, veru neraz si želám vidieť nás v Stráňach. (PONIČAN)

Častice a predložky

Niektoré častice sú homonymné s predložkami. Napríklad *do, na, z(o), za*. Vo vete — ako častice — majú funkciu vytýkavých častíc, napr.:

Ej, budeže to za krm! (ČAJAK) — V nej zo desať podobizní. (TATARKA)

Častice a príslovky

Príslovky vyjadrujú vlastnosť alebo okolnosť pri určovanom výraze. Medzi okolnostnými príslovkami (*hore, zajtra, potme, preto, naporiadzi*) a časticami je zreteľný rozdiel. No užšie súvisia častice s vlastnostnými príslovkami (*jednoducho, ináč, bezpečne, čisto, dobre . . .*). Rozdiel medzi týmito príslovkami a časticami je v tom, že častice sa opierajú o niečo, čo je mimo vety — o kontext alebo o situáciu, kým príslovky vyjadrujú svoj význam iba vnútri vety.

Prídem hneď (*prisl.*). (TAJOVSKÝ) — A ja mu svadbu vystrojím parádnu, čo sa hneď (*čast.*) rozdrapí ako vrece. (HEČKO) — Treba sa vrátiť skôr (*prisl.*). (ÚZUS) — . . . problém „náhrady za iného“, ktorý sa v „Sklenom vrchu“ rieši skôr (*čast.*) záporne. (A. MATUŠKA) — Kráčať rezko a rozhodne (*prisl.*). (JÉGŠ) — Ona ma rozhodne (*čast.*) za decko bude držať. (JESEŇSKÝ) — Prišli naozaj skoro (*prisl.*). (KUKUČÍN) — Skoro (*čast.*) sa mi nechce veriť, že by sa Ľudvik mohol vymaniť Fuggerovcom. (KARVAŠ) — Lenže ani v tom najväčšom kľbovisku nezabúdal na malého Janka. Skôr naopak: hŕtal len (*prisl.*) a hŕtal. (RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ) — To nebol politik a činiteľ, ale lekár a intelektuál, takže románu od neho už objektívne nehrozilo prepolitizovanie, naopak, len (*čast.*) zľudštenie v prepolitizovanej podobe. (A. MATUŠKA) — Otec o tom dobre (*prisl.*) vie. (TAJOVSKÝ) — Tak sa namáha, dobre (*čast.*) sa mu niečo nestane. (TIDRAVA)

Pretože častice svojím zacielením presahujú hranice vety, nemožno sa na ne spýtať tak ako na príslovky. Na príslovky sa totiž spýtujeme pomocou výrazu, ku ktorému príslovka patrí (*keď prídeme?, keď treba prísť?, ako kráčali? . . .*), no častica nepatrí iba výrazu, ktorý modifikuje, ale sa vzťahuje aj na mimojazykovú situáciu alebo na kontext a súčasne vyjadruje hľadisko podávateľa.

Príslovkami boli alebo ešte sú častice *bezpečne, blízko, celkom, čisto, čoskoro, dobre, doslovne, fakticky, hneď, iste, jednako, jednoducho, konečne, menovite, najskorej, nakoniec, naopak, napokon, napospol, nepochybne, nesporne, ne-*

Častice a ohybné slovné druhy

a) Častice a podstatné mená

Časticami sú niektoré zmeravené tvary podstatných mien, napr.: *čerta, figu, paroma, pravda, div, slovom, žiaľ, kristepane, neúrekom, panebože, panejéne*.

Časticami sa stali aj niektoré zmeravené predložkové tvary substantív, ktoré sa dnes už píše ako celky, napr.: *doslova, dočista, dokonca, dokopy, popravde, vcelku, vpravde, vskutku, bezmála, bezpochyby, napríklad, napodiv, napokon, naskutku, podistým, preboha*.

Čerta som sa ja staral vtedy, či bude mlieko do kávy alebo nie. (LETZ) — Paroma je tu dobre. (JÉGŠ) — Inokedy, pravda, kým sa chytil do toho, mohol by bol i desať ráz naškrabať. (KUKUČÍN) — Popri neprestajnom hýrení a frajerkárení ako poloblázní ustavične duelovali medzi sebou pre každú pletku, ale, žiaľ, ostali vždy na živu. (LETZ) — „A vy si myslíte, že mne je žiaľ? — vyhriakol strmo a tentokrát v hneve v tú stranu, kde stála poštárka. — Figu! (JILEMNICKÝ) — Nadabí na liatinový úlomok a div nezvýskne (MORIO) — Lazarová máva tempo, býva dokonca napínava. (A. MATUŠKA) — Môj fičúr a ja sme v tej chvíli boli boční — konečne popravde som už mal byť v jednotke. (KARVAŠ) — Je to nevyhnutné vpravde preto, že komu nie je nič zlé, tomu nie je nič ani dobré. (A. MATUŠKA) — Vskutku, keď sa tak na nich dívaš, môžeš čakať všeličo. (CHROBÁK)

b) Častice a prídavné mená

Častica *horký, horkýže, horkýtam* vznikla síce z častí *hovor + ký*, no má podobu skôr prídavného mena *horký*. V dnešnom jazyku sa vyskytuje iba v nominatívnej podobe všetkých troch rodov — *horký, horká, horké*, a pokladá sa už za časticou.

„Išli sa prechádzať.“ „Ale horký prechádzať.“ (TAJOVSKÝ) — Horkýže to bude kosiť! (GABAJ)

c) Častice a zámená

Vo funkcii častíc sa z ohybných slovných druhov najviac používajú zámená, napr.: *ono, to, čo, akože, kdeže, takto, tam*. Niektoré z nich uvádzajú vetu (*ono, to, čo, akože, kdeže, tak . . .*), iné v expresívnych výpovediach zdôrazňujú (*ho, ju, vás, dačo . . .*) a niektoré iba hodnotia výraz (*takto, čím, čo . . .*).

Prvé z nich, uvádzacie, zakotvujú vetu do situácie alebo do kontextu. Od zámen sa odlišujú tým, že nevyjadrujú gramatické významy názvov javov, na ktoré ukazujú. Zámená majú gramatické kategórie mien, častice ich nemajú.

Zámená použité vo funkcii častíc:

Ono niet ani veľmi času myslieť na také pletky a vôbec rozmýšľať. (KUKUČÍN) — Ale čo po ňom — je už tam. (TAJOVSKÝ) — Ani sa mi ho viac neukáž pred mojou tvárou!

(DOBŠINSKÝ, POVESTI) — No, tak pod! (JESENSKÝ) — Mohlo jej byť tak okolo päťdesiat rokov. (TAJOVSKÝ) — Akože by nie. Ervín počká. (ŠVANTNER) — Bola ona už hodná a takto aj do roboty súca. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — To budeš vždy takto neskoro chodiť? (F. KRÁL) — Ktože ju vie! (ÚZUS) — Ktože vás vie, čo! (ÚZUS)

d) Častice a číslovky

Z čísloviek sa vo funkcii častice vyskytuje zmeravené jedno vo význame *asi, hádam* a hodnotiace *raz*.

Cyril obzrel sa a usmial. Ešte jedno tri kopce, Marienka. (TIMRAVA) — Tu už nemá raz čo robiť. (JÉGÉ) — Ej, to už veru raz nie! Držím s tebou, chlapče. (CHROBÁK)

e) Častice a slovesá

Za častice pokladáme aj niektoré zmeravené slovesné tvary, napr.: *hádam*, *tuším* vo význame *asi*, *možno*, *vari*, *azda*; povedzme s významom *napríklad*: *prepytujem* s významom *odpusťte*, *prepáčte*; vysvetľovacie, hodnotiace i zdvorilostné *prosim*. So slovesom súvisia aj častice ako *veru* (starší tvar od *verif*), *reku* (tvar od *riecf*), *môžbyť* (spojenie slovík *môže byť*), *vraj* (od slovesa *vrať*) ap.

Hádam si chce sadnúť na jej stolec, že sa tak tisne. (TIMRAVA) — Proti každému jednotlivci ste *tuším* taká. (JESENSKÝ) — Látky výbušné sa mu, povedzme, protivili. (JESENSKÝ) — „Deže rajujú? keď sa smiem spýtať.“ „Ja len do Kremnice.“ „Ale, prosím, z Bystrice?“ (TAJOVSKÝ) — Nuž, prepytujem, pán rehtorko, bola som kravičku podojiť. (F. KRÁL) — Dal ho Chlistoňovi, a ten ho rypol, a veru parádne! (HEČKO) — A ja že reku vieš o tom. (TAJOVSKÝ) — Janík odskočil a *môžbyť*, že od strachu z kože vyskočil. (CHALUPKA)

Častice a slovné spojenia

Niektoré častice vznikli a vznikajú meravením celých fráz. Petrifikovaním slovných spojení vznikli *napríklad* tieto častice: *bodaj* (*boh, daj*), *bodajs* (*boh, daj, aby si*), *bojsa* (*boj sa*), *bistubohu* (*bistu bohu*), *bohda* (*boh dá*), *bohvie* (*boh vie*), *bohchráň* (*boh, chráň*), *bohuchovaj* (*boh, uchovaj*), *bohucuprisahám* (*bohu otcu prisahám*), *bohuziaľ* (*bohu žiaľ*), *bohzná* (*boh zná*), *božechráň* (*bože, chráň*), *božechovaj* (*bože, uchovaj*), *chráňboh* (*chráň, boh*), *chráňpane* (*chráň, pane*), *chvalabohu* (*chvála bohu*), *dajsamibože* (*daj sa mi, bože*), *dajsamisvete* (*daj sa mi, svete*), *dajtimibože* (*daj ti mi, bože*), *navidomoči* (*na vidom oči*), *nedajbože* (*nedaj, bože*), *namojdušu* (*na moj' dušu*), *namojpravdu* (*na moj' pravdu*), *namojveru* (*na moj' veru*), *pravdepodobne* (*prave podobne*), *pravdaže* (*pravda, že*), *prisámbohu* (*prisahám bohu*), *samozrejme* (*samo zrejme*), *takisto* (*tak isto*), *takrečeno* (*tak rečeno*), *veruže* (*veru, že*), *všakhej* (*však hej*), *všakver* (*však ver*), *všakže* (*však že*), *verabože* (*vera, bože*), *verubože* (*veru, bože*), *vonkoncom* (*von koncom*), *žiaľbohu* (*žiaľ bohu*) ...

Dnes má slovenčina vyše 200 takých slov, ktoré môžu v reči fungovať ako častice. Z nich asi jedna tretina je takých, ktoré zaraďujeme v prvom rade k iným slovným druhom.

Citoslovčia

Interjekcie

Citoslovčia sú amorfné slová, ktoré vyjadrujú spontánne, pojmovo nespracované zážitky z oblasti citu, vôle a vnímania.

Amorfnosť treba chápať nielen ako neohybnosť v tom zmysle, ako ju nachádzame pri príslovkách alebo pri predložkách, spojkách a časticiach. Pri citoslovciach ide o amorfnosť (beztvarosť) v najširšom gramatickom zmysle.

Z hľadiska slovnodruhovej charakteristiky ide ponajprv o tvarovú amorfnosť. Citoslovčia sú slová, ktoré svoju podobu nemenia — sú neohybné. Citoslovčia, ako *ach*, *fuj*, *hej*, *aha*, *čít*, *hajs*, *kikiriki*, *bum*, nachádzame vždy v tej istej podobe. Nevystupujú ani ako pomocný tvaroslovný prostriedok (ako napr. predložky).

Citoslovčia sú amorfné aj zo syntaktickej stránky. Nevstupujú s inými slovami do syntagmatických vzťahov a nevystupujú ani ako súvisťazňovacie slová (ako napr. spojky). Inak povedané: zo syntaktického hľadiska (pretože citoslovčia nemajú nijaké vzťahy s inými slovami) nenachádzame také gramatické prvky, ktoré by umožňovali rozlíšiť slovnú (pomenovacu) a vetnú (výpovednú) platnosť citoslovciac. Preto ich hodnotíme ako slová-vety alebo ako ekvivalenty viet.

Vetný intonačný charakter pri samostatnom postavení možno pokladať za jedinú akoby gramatickú formu citoslovciac. V takomto postavení majú citoslovčia spravidla zvolací intonačný charakter. Ale častá býva aj iná ako zvolacia intonácia:

Zasa si sa už doriadil, akože pôjdeš domov? **Ja, ja!** (TAJOVSKÝ) — Už je to tu! **Aha!** Nevtrávil som? (TAJOVSKÝ) — „**Kuš!**“ Klaku viac teraz zaujímajú tamní kopáči ako to, či si telefonista z neho strieľa alebo nie. (JAŠEK) — Ale čo to bude pre boháča, há? (LAZAROVÁ) — Urobil dva dlhé bafy zo svojej richtárskej pipky. — **Baf, baf.** (CHROBÁK)

Osobitný intonačný charakter, ktorý ich vyčleňuje, majú citoslovčia aj vtedy, keď sú zaradené do rámca vety. Vyčleňujú sa dôrazom a pauzou (pauzami — v písme čiarkami):

bica) typickým „tšuk, tšuk-šr“ alebo „ššuk, ššuk“. Len čo kohút príletí na tokanisko, ozve sa sotva počuteľným „ege-ege“, „kakaka-ka“. Potom nasleduje charakteristický zvuk. Znie ako výrazné, sykotavé „čšu-hu-úú-ššš“. (POROVNÁVAVO 1) — Ten zvonivý a vrčivý zvuk nepoznal, nikdy ho ešte nepočul. Vŕf vruif, vŕf vruif, iif šš vrumm! Klako ležal v blate. „Tanky idú!“ (JAŠTĚ)

Z hľadiska používania sú citoslovceia typickým prostriedkom hovorovej reči. Hojne sa vyskytujú v básnickej reči a v reči drámy. Ako celok predstavujú vrstvu slovnej zásoby, ktorá sa svojou emocionálnosťou stavia do ostrého protikladu oproti ostatným slovným druhom.

Klasifikácia citosloviec

Citoslovceia sa delia na dve veľké skupiny: na vlastné citoslovceia a na zvukomalebné slová (onomatopoeje).

K vlastným citoslovciam patria slová z oblasti citu a vôle; napr.: *ach, jaj, oj; hej, haló, čit, pst, hajs*. K onomatopoickým slovám patrí jednoliata skupina slov napodobňujúcich rozličné prírodné zvuky; napr.: *kikiriki, mň, brink, člup*.

Obe základné skupiny citosloviec majú rovnaké gramatické vlastnosti. Z významového hľadiska sa však zvukomalebné citoslovceia od vlastných odlišujú dosť ostro.

Súvisí to s jazykovými kvalitami týchto citosloviec v širokom zmysle. Kým pri vlastných citoslovciach možno významovú stránku vystihnúť termínom vyjadrovanie, pri zvukomalebných možno hovoriť iba o napodobňovaní. Ak teda prihliadneme aj na významovú stránku, treba medzi vlastnými citoslovcami a zvukomalebnými slovami urobiť ostrejšiu hranicu.

Citové a vôľové citoslovceia sa niekedy volajú aj subjektívnymi a zvukomalebné slová objektívnymi citoslovcami. Myslí sa tu na to, že sa v prvom prípade citoslovceia vzťahujú na prvky vnútorného života človeka (cit a vôľa), kým v druhom prípade ide o osobitné spracovanie vonkajšej (objektívnej) skutočnosti.

Vlastné citoslovceia

Rozdeľujú sa na dve skupiny: 1. citové citoslovceia a 2. vôľové citoslovceia.

Citové citoslovceia

Sú spontánnym vyjadrením citových zážitkov najrozličnejšieho druhu.

Z hľadiska komunikačného aktu majú citové citoslovceia minimálnu hodnotu, lebo nielenže nemajú pomenovacia funkciu, ale pri ich používaní niet ani zacieľenia na prijímateľa. Chýba im komunikačná funkcia.

V reči majú citové citoslovceia takú úlohu, že tvoria bezprostredný spojovací článok medzi citovým rozpoložením hovoriaceho a jeho jazykovým prejavom.

Dokresľujú jazykový prejav, tvoria rámeo, do ktorého sa prejav zaraďuje z hľadiska istých mimojazykových podmienok.

Pokiaľ ide o znakovú hodnotu, mohli by sme citové citoslovceia porovnať s príznakmi (symptómami).

Na základe tohto porovnania možno pochopiť aj významovú stránku citových citosloviec. Príznak je vždy príčinnne zviazaný s niečím iným, s nejakým iným javom. Podobne je to aj pri týchto citoslovciach. Ak hovoríme o ich význame, ide nám vlastne o zistenie kvality pocitu alebo citu, ktorý je priamou príčinou ich použitia (vyslovenia).

Z takto chápaného významu vyplýva:

1. Význam citových citosloviec možno vymedziť iba vtedy, keď poznáme konkrétnu situáciu alebo kontext, v ktorej sa citoslovceia vyskytli.

2. S príčinnou zviazanosťou významu s konkrétnym pocitom alebo citom súvisí aj významová neurčitost, neohraničenost týchto citosloviec. Zdá sa, akoby sa citové citoslovce významovo vždy znova a znova motivovalo priamo iba aktuálnou citovou kvalitou. Takto citové citoslovce vyjadruje celé spektrum citov, ktoré môže mať niekoľko pólov s citovými kvalitami priamo protichodnými.

Túto črtu najlepšie badať na najfrekvencovanejších citových citoslovciach.

Tak napríklad citoslovce *ach* môže na jednej strane vyjadrovať príjemné pocity: *Ach, ľala, i* kostolný dach, ba i veže sú také svieže. (SMREK); na druhej strane neprijemné pocity: *Ach, pozrime si! Kabát a bez gombičky.* (RÁZUS) Ďalej na jednej strane radosť: *Ach, chvalabohu!* vydýchne si Maroš. (RÁZUS), na druhej strane žiaľ alebo hnev: *Ach, jaj, prebeda! Ver, sme sa dožili! — ale sme sa dočkali* (TRMRAVA) — *Ach, ty potvora akási, čože sa ty pletieš do toho?* (JECÉ)

Uvedený príklad dobre ilustruje tú skutočnosť, že sa citové citoslovceia významovo zaraďujú iba na základe poznania situácie alebo kontextu. Na presné zistenie kvality citu, ktorý je významovou motiváciou citosloviec, niet však vždy dosť objektívnych, spoľahlivých situačných alebo kontextových predpokladov. Preto sa pri významovej charakteristike zložitejších prípadov často núka zhrnúť význam pre všetky možnosti. Napr. pre citoslovce *ach* takýto výklad: citoslovce *ach* vyjadruje rozličné citové zážitky, ako príjemné alebo neprijemné prekvapenie, radosť, hnev, hrôzu, bolesť atď.

Niektoré citoslovceia sú tak široko rozvetvené, že môžu vyjadriť akýkoľvek citový odtienok. Tak si možno vysvetliť aj to, že sa napr. citoslovce *ach* nezriedka používa v poézii ako výplnkové slovo, ktoré významovo možno identifikovať iba veľmi ťažko.

No krátko za tým, *ach, on onemocnel ťažko — zomrel aj.* (HVIEZDOSLAV) — *Či sa kde mojim starostiam smeje? Či, ach, bože, mŕtvy schladol?* (SLÁDKOVIČ)

Zo spomenutej stránky je ešte typickejšie citoslovce *ó*. Má veľmi výraznú štylistickú funkciu: patetizuje prejav a súčasne často býva aj prostriedkom stupňovania:

Však do borby na život a na smrť čím skorej, ó, do borby, do borby! (HVIEZDOSLAV) — Tá noc, čo dnes je, stará je, ó, stará . . . hrozná je, ó, hrozná. (LUKÁČ) — Ó noci, ktoré nechcete dožiť detom spánku! Preklínam vás! Preklínam! (JAŠÍK)

Schopnosť vyjadriť širokú škálu citov má väčšina citových citoslovieč. Napríklad citoslovce *eh* (*ech*) môže byť vyjadrením nezáujmu [Ech, čo ma tam po Turkovi. (JÁČA)], odmietavého postoja [Ech, daj pokoj! (HVIEZDOSLAV)], rozhorčenia alebo roztrpčenosti [Spravodlivosť, ech, skúsil som ja tú spravodlivosť! (MINÁČ) — Ech, moc temných miest, medzerí, kráľu, v tvojej zpráve, moc. (HVIEZDOSLAV) — Skoro mi skočila do tváre. Ech, prebitá maskara! (ONDREJOV)], rozhodnutia, odhodlania [„Eh čo . . . vojdem“ pomyslel si napokon. (URBAN)]; ľútosti, bolesti: [Eh, strýko, o tom ťažko hovoriť. (JILEMNICKÝ)], radosti [Ej, vodička, ech, či si dobrá, teplušká! (TAJOVSKÝ)]

Podobná situácia je aj pri mnohých ďalších citových citoslovciach, ako sú napr. *ej*, *hej*, *jať*, *juť*, *ó*, *oh*, *och*, *oj* a iné.

Pravda, významovú neohraničenosť citoslovieč neslobodno preceňovať. Keby totiž každé citoslovce mohlo vyjadriť a prakticky aj vyjadrovalo neohraničené spektrum citov, bolo by ťažko pochopiť, prečo je v jazyku taký veľký počet citových citoslovieč.

Medzi citovými citoslovcami sú aj také, ktoré majú za sebou úzke citové spektrum, a niektoré z nich zodpovedajú iba jednej citovej kvalite. Ide často o menej frekvencované citoslovce.

Napríklad citoslovce *au* vyjadruje skoro výlučne pocit fyzickej bolesti [Au, otče Abraháme, moje hnáty! (HVIEZDOSLAV)], citoslovce *br* (*brr*, *bří*) vyjadruje skoro výlučne pocit odporu alebo chladu [„Brr!“ striasol som sa. „Veď je to otrava!“ (KUKUČÍN)], citoslovce *fuť* pocit hnusu, odporu [Ani, reku, dívať na takú dievku. Jednému sa sľúbi, a s druhým vystáva — fuť! (KUKUČÍN)], citoslovce *hi* pocit údivu, prekvapenia [Hja, nevidíš, že má novú halienu. Hi — aj klobúk nový! (KUKUČÍN)].

Do skupiny citových citoslovieč sa zaraďujú aj také, ktoré majú osobitnú problematiku.

1. Patria sem citoslovce, ktorých zapísaná podoba sa nezhoduje so zvukovou. Nemožno síce povedať, že ich zvuková podoba nie je výrazom istého citu a že nie je zvyčajná, ale možno pochybovať o tom, či ide o zvukovú podobu v zmysle jazykovej hodnoty. Dôležité je, že v týchto prípadoch nejde o artikulované zvuky. Písmom sa tu zachytáva, kopíruje mimojazyková skutočnosť. Niektoré z takýchto citoslovieč majú veľkú frekvenciu.

Citoslovce *haha*, *hahaha*, *hehe*, *hehehe*, *hihihi* (*hi-hi-hi*), *chichichi*, *chi-chi-chi*, *huhu*, *chacha*, *chachacha* ap. by bolo možno zaradiť medzi citové citoslovce na základe toho, že sú výrazom pocitu veselosti. Avšak ich písaná podoba zodpovedá skôr postupu, ktorý sa uplatňuje pri zvukomalebných citoslovciach.

„Haha, ale ste sa nalakali!“ smiala sa im. (KUKUČÍN) — Môžem sa vari zasmiať, hahaha. (CHROBÁK) — Hehe, čože sa rehoceš, starigán? (CHROBÁK) — Aj sa našli dobrí ľudia, núkali sa mi, že mi mech ponesú, ale som ho nikomu nedal, hehehe. (MINÁČ) — Túto mu, že nemôže ku koňom . . . hi-hi-hi!“ — smiala sa. (ONDREJOV) — „Na tom onom čo bolo to povedz, huhu . . .“ podkúšavo sa zasmial kmotor. (MINÁČ) — Človeče, oni tu nemajú kanóny, jednej poriadnej rúry! Hi-hi! (JAŠÍK) — Jeden [zbojník] sa skryl do hodín a čakal . . . Zuzka sa ohlásila smiechom: „Do hodín — chi-chi-chi — to som ešte nepočula.“ (ONDREJOV) — Preč ozlomkrky zas, ó, potupa bez páru! — najmi, pán mój, poetu tvoj zvečniť zápas, chachacha . . . bežíš? (HVIEZDOSLAV) — „Chichichi, už som opitá,“ smeje a chichoce sa Karolína. (CHROBÁK)

Obdobné je to aj pri citoslovci *hm*, ktoré vyjadruje uvažovanie, rozpaky, neistotu, počudovanie, obdiv.

„Hm, osoba je to nie sprostá,“ myslí si Martin. (KUKUČÍN) — „Hm,“ odpovedajú aj ostatní. Každý svojím „hm“. (CHROBÁK) — „Kto je to, tam tá barnuša, čo tančuje s Dubčieom?“ „Jedna težačka. Slúžka . . .“ „Hm-hm“, krúti rešpicent hlavou . . . „Krajšej ženskej som nevidel ešte, viere mi!“ (KUKUČÍN)

Ostatné prípady sú jedinečné.

Hi, toto je patália! (HEČKO) — Mala by si zaniešať do kúta! Chu! Ešte čo! Takej pobehlici? (HEČKO) — „Ak sa bu-deš u-čiť!“ zaslabilkoval mu otec pod nosom. — „Th . . . Čože by som nie!“ vypúchal Štefan hrdo prsia. (GABAJ)

2. Ďalšia skupina citoslovieč sa vydiera predovšetkým významovou stránkou. Patria sem citoslovce, ktoré majú význam ako pritakávanie, popieranie a výzvnové častice.

„Máš i bračeka?“ „Mh!“ prikývne hlavou. (RÁZUS) — „A pekne sa drž, anjoli!“ napomenula ho. „Mhm!“ prisvedčil vážne. (KUKUČÍN) — „Zasmolíš si ju [šatku], dievka, keď budeš drúčky znášať na pleci! . . .“ Aja! . . . čožeby, mama!“ (GABAJ) — Počuli ste všetei, há? (HVIEZDOSLAV) — A keď ste ľudoví, vravím, čo naháňate ľudí, čo mi beriete rúrky, há? (MINÁČ) — Ako len potom môže prísť otec Stračkovie a naštauchať jemu, tichému chlapcovi, remeňom na chrbát, až sa všetei zobzerajú — ha? (RÁZUS)

1. Citoslovce *mh*, *mhm*, *uhm* však svojou zvukovou stránkou patria k prvej skupine (nehoda zapísanej a zvukovej podoby).

2. Na vyjadrenie popierania sa často používa zvuk, ktorý by sme foneticky mohli zaznačiť dvojnásobným rázom s neurčitým vokaličným elementom [e'e(?)]. V písanej podobe sa však nevyskytuje.

Vôľové citoslovce

Sú spontánne vyjadrenými jazykovými prejavmi vôle. Z hľadiska dorozumievacej hodnoty (z hľadiska komunikačného aktu) sú na vyššej úrovni ako citové citoslovce, lebo ich výraznou vlastnosťou je zacielenie na prijímateľa. Tieto citoslovce teda majú komunikačnú funkciu: hovoriaci nimi vyzýva, aby adresát venoval niečomu (prejavu, deju, konaniu a pod.) pozornosť, alebo ide priamo o rozkaz.

Čo do znakového významu možno výlové citoslovca porovnať so signálmi. Významovo sú tieto citoslovce oveľa jednoznačnejšie ako citové, lebo nimi žiadame od adresáta istú reakciu, preto výzva musí byť pre neho zrozumiteľná a jednoznačná.

Napríklad citové citoslovce *ach* sa dá použiť v rozličných, často protichodných situáciách. Spoločným menovateľom — ak je bližšia príčina neznáma — je iba istý citový zážitok v širšom zmysle slova.

Výlové citoslovce sú významovo jednoznačné: *hľa* znamená *venuj mi pozornosť, pozri sa, počuj*. Celkom presne sa významovo vymedzujú aj citoslovce *na, marš, hjo, hajs* ap. Dôkazom presnej významovej vymedzenosti je rovnaká reakcia, rovnaké konanie adresáta v každom osobitnom prípade.

Výlové citoslovce sa rozdeľujú na dve výrazné skupiny: na upozorňovacie a imperatívne citoslovce.

a) Upozorňovacie citoslovce. Sú to apely, ktoré sa vyslovujú s cieľom upútať pozornosť adresáta na jazykový prejav alebo na nejaký jav. V niektorých prípadoch sú blízke funkcií ukazovacích zámen.

Aha! slnce vychodí a aké krvavé. (HVIEZDOSLAV) — „Horí, horí!“ „Kde?“ „Aha — pozrite!“ (KUKUČÍN) — „Haló, haló!“ zakričí Šovánka do bezhviezdnej noci. (ALEXY) — „Haló! Kam idete?“ (JAŠÍK) — „Hej,“ zakričal, „hej, otvorte, lebo vám dvere vyvalím.“ (MINÁČ) — „Hej, ty, čo sa žaby bojíš,“ zavolať Červenák, „poď sa hrať o loptu!“ (ONDREJOV) — *Hľa*, už aj chodí hajdúch s úradskou palicou, odznakom richtárskej moci, z dom na dom po boženíkoch a výborníkoch. (CHROBÁK) — *A hľa*, tamto mraky husté — veľké — čierne, ako sa skláňajú, jak kane požerné. (J. KRÁČ) — Tuto, *la*, dva prsty mám, z každého prsta tečie krv. (TATÁRKA) — *Eaď*, kúdol za mestom! (HVIEZDOSLAV) — Ach, ty starý! či si len zaprášený. *Eaľaď*, aká ti slama visí na golieri, nemohol si sa trochu oprášiť? (ČAJAK) — Všetko je biele, bielučké, ach, *laľa*, i kostolný dach, ba i veže. (SMREK) — A pozrite to bielo tam! — zvolá Červeň, ukazujúc prstom. — Ny! (RÁZUS) — Ny — Sára, Bernhard na koni, na panskom koni! (VAJANSKÝ) — Hoha, *hej!* počujete? (HVIEZDOSLAV)

K upozorňovacím citoslovciam sa priraduje aj citoslovec *hó-rup*.

Majú silné koly v rukách, podkladajú pod brvná a *hó-rup* ... gúľajú, kam ich potrebujú ... — *Hó-rup! Hó-rup!* — kričia chlapi. — *Hó-rup! Hó-rup!* — pomáhajú im. (RÁZUS)

Ako archaické dnes treba označiť biblické citoslovce *ajhla* a *aj*.

Zas vzhliadol, *ajhla!* vozvých upravil dva líče plamenné. (HVIEZDOSLAV) — *Aj*, boží baránok! (HVIEZDOSLAV)

Upozorňovacia funkcia môže byť rozšírená alebo i posunutá. Upozorňovacie citoslovce, ako *hľa, aha, laľa*, sa týkajú v podstate zrakovej oblasti a ich význam by sme mohli vystihnúť imperatívom slovesa *pozrieť (pozri!)*. Ale niekedy sa význam rozširuje aj na takú situáciu, v ktorej by sme mohli použiť imperatív slovesa *všímnuť si (všímni si!)*. Napr.:

Odkedy — *laľa* od soboty ste neboli u nás! (KUKUČÍN)

Upozorňovacie citoslovce sa však niekedy používajú aj v takej situácii, ktorá nie je vhodná ani na upozornenie v spomenutom širokom zmysle. Nadobúdajú potom význam blízky citovým citoslovciam alebo časticiam.

Príklady na upozorňovacie citoslovce s citovým významom:

Aha, vy tu ešte! Ja, že už v práci, pánovia. (HVIEZDOSLAV) — Martinko, pískaj! — Nemôžem. — *Hja*, tak? (SLÁDKOVIČ) — *Hla, hla*, či ste to vy? V takejto hodine. Dvanásť rokov prešlo, čo ste už v cudzine. (J. KRÁČ)

Príklady na upozorňovacie citoslovce s časticovým významom:

Každý myslí na seba, modlí sa o seba. *Hja*, egoizmus je to hrozný, keď ide o život (KUKUČÍN) — „Pravdaže, nie je moja [jalovica], preto si pýtam nazad peniaze.“ „*Hja*, ale ja peňazí nedám, lebo tie sú moje.“ (KUKUČÍN) — *Hja*, včera celý deň vozili drevo až hen z Ráztok, prišli uzimení, nuž nie div, keď i zaspali trocha. (ČAJAK) — A ako sa díval na Matkove háby! „*Hla*, z toho je už pán, a ja som len v gätkách!“ (KUKUČÍN)

b) Rozkazovacie (imperatívne) citoslovce. V týchto prípadoch ide o rozkaz vyslovený osobitným spôsobom. Z komunikatívnej stránky sú to plnohodnotné slová a funkčne sú blízke imperatívu sloves.

„Čít!“ povie Paľko rozčúleným hlasom. (TIMRAVA) — Čít tam! (HVIEZDOSLAV) — Pohrabal roztrúsené seno, vyhodil na voz a zvolal: „*Hajde!*“ (ONDREJOV) — Pst! obchádza stráž. (HVIEZDOSLAV)

Dôkazom toho, že citoslovce tohto druhu majú niekedy aj slovesnú imperatívnu platnosť, sú prípady, keď pribierajú morfémy imperatívneho tvaru:

Na, Martin môj, to poslať som chcela, ale načo cudzím zveriť. (SLÁDKOVIČ) — Nate — trochu slaniny. (KUKUČÍN)

K rozkazovacím citoslovciam patria aj rozličné signálové povelý pre zvieratá.

Cip, cip ... nate, nate! (RÁZUS) — Heš, potvory! Pluhavé muchy! (JAŠÍK) — Hjo, pejko! Leť, ako vládzeš! — kričal. (ONDREJOV) — *Hóu, hóu* — reval Tomáš, vyprázdnenú šatôčku odhodil, utekal za ňou [za kobyľou, ktorá ušla]. (ONDREJOV) — *Hajs, Malina!* *Hajs, Jahoda!* Nestojte! (JAŠÍK)

Ku skupine rozkazovacích citosloviec sa voľne pričleňujú niektoré pozdravy a spoločenské formuly, ktoré sú z hľadiska formy nerozdeľiteľné. Sú to zvukové signály, ktoré sa používajú pri rozličných spoločenských situáciách: *Ahoj, čau (čao), pá, servus, nazdar, pardon, zbohom, vitaj, vitajte*.

Prípady, ako *dobrý deň (ráno, večer ap.)!*, *Čest práci!*, *Prepáčte!* ap. za citoslovce pre zreteľnú formálnu rozčlenenosť nepokladáme. Pozdravy *Dobrý deň (ráno, večer ap.)!* hodnotíme na pozadí plného vyjadrenia: *Dobrý deň (ráno, večer ap.) prajem!*

1. Slovo *Vitaj! Vitajte!* sa z formálnej stránky vidí rozložiteľné. Etymologicky však nepatrí k dnešnému významu slovesa *vitat niekoho*. Je reliktom (preto aj iná kvantita v koreni) zaniknutého významu „bývať, usadiť sa niekde“. Dnešné *vitaj, vitajte* sa síce pre formálnu blízkosť spája s imperatívom slovesa *vitat*, ale s výsledkom „buď vitaný,

buďte vítaní, buďte vítaní". Takýto význam však imperatív nemá. Preto slová *vítaj*, *vítajte* hodnotíme ako citoslovceia.

2. K citoslovciam tohto typu nepatria povely, ako *Pozor! Pohov! Poklusom klus! Vpravo bok!* Hodnotia sa ako osobitný spôsob vyjadrenia imperatívu a významovo sa z okruhu príslušných slovných druhov nevymykajú.

3. Pozdravy *ahoj*, *čau*, *servus*, *nazdar* priberajú imperatívnu príponu množného čísla: *ahojte*, *čaute*, *servuste*, *nazdarte*. Tieto podoby sa však hodnotia ako nespisovné slangové.

Zvukomalebné slová (Onomatopoeje)

Ich charakteristickou črtou je to, že sú výsledkom osobitného spracovania mimojazykovej skutočnosti, a to opäť nepojmového (nepomenovacieho). Ide o transponovanie mimojazykovej skutočnosti — v tomto prípade nejakého zvuku — do jazyka, a to spôsobom napodobňovania. Už týmto osobitným prístupom k objektívnej skutočnosti je dané, že sa zvukomalebné citoslovceia zaraďujú do expresívnej oblasti jazyka.

Aby sa výsledok spomenutého postupu mohol pokladať za jazykovú hodnotu, musí spĺňať isté podmienky: daný sled zvukov musí v širokom zmysle zodpovedať hláskoslovným zákonitostiam jazyka a musí byť ustálený.

Podstatou zvukomalebných slov ako jazykových hodnôt je spoločenský pocit vhodnosti daného — hláskoslovným zákonitostiam zodpovedajúceho — sledu zvukov na vyjadrenie nejakého zvuku napodobnením. Pritom zvukomalebné slovo s mimojazykovým zvukom spája istá miera objektívnej podobnosti. Onomatopoeje sú jedinou vrstvou slov v jazyku, ktorá je priamo motivovaná mimojazykovou skutočnosťou. To ich výrazne vyčleňuje aj v rámci citosloviac ako slovného druhu.

Ale vtom — *bác* — veľký hlinený hrniec tresne do somíka. (RÁZUS) — *A brink!* — už rinčí sklo okienka. (F. KRÁČ) — [Husle] vydali zo seba: *Brnk, bffnk!* (FIGULI) — *Bums!* zahrml výstrel v záhrade. (HRUŠOVSKÝ) — Jedenást v meste na veži bije, *ceng! ceng!* poľom sa rozlieha. (J. KRÁČ) — *Cin, cin, cin*, — zazvonili v bielom dome pondusové hodiny. (ONDREJOV) — *Ďaf, ďaf*, — vraví bližší z dunčov a chce ho obliznúť ružovým jazykom po tvári. (CHROBÁK) — *Fáč!.. fáč!..* ozve sa osudne do tvrdého ticha. (RÁZUS) — *Ha?* — ozve sa z izby a vtom už *cup!* — padne čosi vážneho na podlahu. (RÁZUS) — Srdce mi búchalo... Sám bá som sa toho buchotu: *klop, klop, klop*. (VAJANSKÝ) — Kohútik jarabý spieva: *kikrikí*. (HVEZDOSLAV) — *Krá... krá... krá*, — zakráka Jánošík ako poriadna vrana. (RÁZUS) — Feldvébel Ring vyzeral asi hlúpo, lebo ten vojak s veľkou tvárou prišiel k nemu a zamučal ako krava — *múú*. (JAŠÍK) — Jenko pochytil kušu a *prask!* odstrelil jastrabovi krídlo. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — Zrazu nakloní sa náklad a *rups!* vysype sa na zem. (RÁZUS)

Pri používaní zvukomalebných citosloviac ide o osobitný spôsob zasadenia mimojazykovej skutočnosti — jej zvukovej stránky — do jazykového prejavu. Dosahuje sa tým situačná živosť, expresivita. V tomto zmysle sa použitie

citoslovca môže chápať akoby zdvojenie toho, čo sa vyjadruje jazykovým prejavom. Citoslovce vyjadruje tú istú skutočnosť, pravda, tak, že ju napodobňuje, a na ňu sa viažúci jazykový prejav ju pojmovo spracúva, identifikuje. V tomto zmysle vynechanie citoslovca nenaruša myšlienkovú úplnosť jazykového prejavu.

Často spomenutý identifikovaný zvuk pôsobí v pomere k slovesnému deju ako príslôvkové určenie. Citoslovce totiž slovesný dej konkretizuje čo do spôsobu realizácie (*zakrákať* — *krá, krá*; *zazvonit* — *cin, cin, cin*; *zmraučať* — *mňau*). Tie prípady, keď medzi slovesom a citoslovcom niet pauzy, treba však už hodnotiť ako príslôvkové určenie vyjadrené citoslovcom: *Budlček pravidelne tika tiki, tiki, tiki*. (VAJANSKÝ)

Pre zvukomalebné citoslovceia, ktoré sa končia na pernú spoluhlásku, je typické priberanie spoluhlásky *s*, na ktorú sa ešte niekedy pripája *t*: *bum — bums, bumst, člup — člups, drap — draps, rup — rups*.

Zvukomalebné slová sa často používajú tak, že sa dvojnásobne alebo viacnásobne opakujú. Má sa tak vystihnúť opakovanie alebo trvanie toho istého zvuku.

Potrasieš... *cup-cup*, *cupkajú* oriešky. (ONDREJOV) — Kroky zneli do nôty: *rup, rup, rup*. (JESENSKÝ) — Zažne, a tu tí voda. Reku, kde sa vzala? Len ti tu zasa *kvap, kvap*. (ČAJAK)

Dalším spôsobom je opakovanie s obmenou vokalickeho alebo konsonantického elementu: *bim-bam, bim-bam-bom, čim-čam, tik-tak, hupy-cupy*.

Niekedy sa k zvukomalebným slovám pridáva ešte vokalickeý element, čím sa dosahuje dvojslabičnosť (pričom sa druhá slabika stáva otvorenou) a rytmickosť.

Zvonili na obed — *cingi-lingi, cingi-lingi*. (ONDREJOV) — Spev hodín. Šumejú časy rýchlostou veterou, minútu sú im rokov milióny... *Tiky, taky — tiky, taky*. (VAJANSKÝ) — Hej! koníky, *cupilupi, lupicupi*, evalom — hore! (J. KRÁČ) — *Cupy-dupy* nohami, prekolem ta rohami. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Prípady typu *cingi-lingi, cupilupi, cupy-dupy* sú z pravopisného hľadiska neustálené. Pri písaní *i* alebo *y* sa prejavuje tlak dvoch činiteľov. Zaradenie do zvukomalebných slov si vyžaduje písanie *i*. Ale silný je aj tlak analógie s podobnými substantívami: *čary-mary, tresky-plesky, haky-baky*. Preto sa v literatúre stretávame popri písaní *cingi-lingi, cupilupi* aj s písaním *cingy-lingy, cupylupy, cupy-dupy*.

Zvukomalebné slová sa z rozličných dôvodov upravujú, alebo sa na spôsob citosloviac tvoria hláskové útvary, ktoré majú skoro iba rytmické cieľ.

Už len z diaľky počuť ich [vrabcov] hlas: „Čimčarara, čim.“ (ŠTEINÉBEL) — Pansky dajú [stehlíky]: *tydli-tydli, skaekajú*, krídlami potriasajú. (ONDREJOV) — *Tak-tak-tak*, — ponosovala sa sliepka. — Tak je to, — chce povedať, — keď vychováš nevdačné deti. (ONDREJOV) — *Štydri, štydri* — začína slávik svoju nočnú pieseň. (ONDREJOV) — *Sýkorky zašebotali: Cucu daj, cucu daj!* (ONDREJOV) — *Tap-tap-tapušky*, išli panie na hrušky. (Z VYČITANKY)

Od takýchto prípadov, v ktorých predsa len ešte možno nájsť zvukomalebné slovo aspoň ako súčasť, nie je ďaleko k známym slovným hrám, ktoré sú skutočne iba vecou, rytmu, alebo sa pri nich uplatňuje akýsi obrátený postup — od onomatopoi k nápodobe ľudskej reči.

V jarčeku teplice zanôtili žaby: A tá / naša / Karolína, / čo hľa / dala, / to si / našla, / ú, / ú, / ú ... — spievali sborom. (ONDREJOV) — Eniky-beniky-kličky-bé, aber-faber-domine atď. (DETSKÁ VYČÍTANKA)

Sem patria aj slová *podspodok* a *podže žat*, napodobňujúce hlas prepelice.

Sekundárne funkcie citosloviec

Citoslovčia nevstupujú do syntagmatických vzťahov. S tým súvisí ich charakteristická črta, že niet u nich hranice medzi slovom a vetou. Použitie citosloviec v takomto zmysle (keď ich hodnotíme ako osobitnú skupinu jednoclených viet) je primárne.

Citoslovčia však majú veľmi výrazné vlastnosti, ktoré iné slovné druhy nemajú: silnú — s úplnosťou hraničiacu — emocionálnosť a bezprostrednú zviazanosť so situáciou. Ak treba tieto výrazné vlastnosti dosiahnuť na takom mieste vo vete, na ktorom organicky funguje iný slovný druh, potom funkciu tohto slovného druhu prevezme práve citoslovce.

Najčastejšie nadobúdajú citoslovčia povahu slovies. Takto sa využívajú rozkazovacie citoslovčia a osobitným spôsobom prehodnotené zvukomalebné slová.

1. Využitie rozkazovacích citosloviec vo funkcii slovesa (slovesného prísudku) úzko súvisí s ich celkovou charakteristikou. Tieto citoslovčia osobitným spôsobom vyjadrujú žiadosť. To však nesúvisí iba so slovesným tvarom rozkazovacieho spôsobu, ale s imperatívnosťou v najširšom zmysle slova, teda vlastne aj s imperatívnou intonáciou ako takou, alebo aj s inými prostriedkami vyjadrenia imperatívu.

Tak napr. k vyjadreniu *Pozor, pšt ... zdá sa, že ide sem, práve sa ktosi dotkol dvier*. (CHROBÁK) je najadekvátnejšia obmena *Pozor, ticho ... zdá sa, že ide sem, práve sa ktosi dotkol dvier*. Nejde teda o zastúpenie — aspoň nie bezprostredné — slovesného imperatívneho tvaru. Podobne najadekvátnejšou obmenou citoslovca *heš* vo vete „*Heš, potvory!*“ *dlaňou tresol na stôl*. „*Pluhavé muchy!*“ (JAŠÍK) nie je slovesný tvar, ale príslovka *preč* s imperatívnou intonáciou. Citoslovce *coky* vo vete *Ondro, coky z môjho domu! Coky!* (KUKUČÍN) je najbližšie vyjadrenie pomocou príslovky *von*. Podobne možno hodnotiť napr. aj citoslovčia *hijo, hajš, čihi*, ktoré v takejto funkcii majú príslovkový charakter: *dopredu, napravo, naľavo*.

Niektoré prípady však celkom zreteľne ukazujú tendenciu zaradiť sa práve k slovesnému imperatívne tvaru nielen zmyslom, ale aj formálnymi znakmi. Z týchto formálnych znakov na prvom mieste stojí priberanie prípon rozkazovacieho spôsobu a na druhom predmetová alebo príslovková väzba.

Nate — trochu slaniny. (KUKUČÍN) — Podal ho žene: „Na si ho — na! Papaja jedného. (KUKUČÍN) — A na ty toto zrkadielce, to si varuj ako svoje oči. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — Na si, na si oči dvoje, na si život, na svet celý. (BOTTO) — Heš, pútnik, z emitera! (KRČMÉR)

K týmto prípadom sa priradujú aj nespisovné *ahojte, serruste* ap.

2. O skutočnej verbalizácii možno hovoriť pri zvukomalebných slovách, ktoré sa v úlohe určitého slovesného tvaru (v úlohe prísudku) používajú veľmi často.

Len to raz boháča domrzelo, pochytil kyjanicu, a puk prasa po čele. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — No on sa pochlapí, chytí čugaňu a **prask** po mátohe. (KUKUČÍN) — Gazda schoval hárok medzi písma do almarky a kľúčik **hrk** do „žabky“ — peňaženky. (TAJOVSKÝ) — „Tebe!“ zareval Mahút. „Mne?“ A tresk mu jednu. (URBAN) — „Ale, veď vydržíme, ačak bratu!“ a **pác** Martina po chrbte, len tak zhučalo. (TAJOVSKÝ) — Koyš ho chytil cez poly, zdvihol ako čiapku a — **bác** ním o zem. (URBAN)

Dôkazom slovesnej platnosti je väzba podmienená dynamickou dejovou zložkou citoslovca.

Typické zvukomalebné slová dynamický dejový prvok neobsahujú. Citoslovčia *kikiriki, krá, hav-hav, mú* nemajú dynamiky. Ide jednoducho o napodobenie nejakého zvuku. Ak by zvukomalebné slová mali iba tento statický prvok, nemohli by vystupovať v úlohe slovesa, nemohli by sa verbalizovať.

Mnohé zvukomalebné slová však dynamický dejový prvok implicitne obsahujú, ibaže nie je vždy v popredí. Ide v takýchto prípadoch o dej, ktorý sa chápe v pomere k zvuku ako sprievodný.

Zhodil som kabát, zobul poltopánky a **člups!** Skočil som do vody. (JESENSKÝ) — **Druzg!** zostalo mu v ruke iba kus kosiska. (KUKUČÍN) — Vyšuchla sa družbovi spod pazuchy, a **šuch** — už bola pri svojom milom popolvárovi. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Pri uvedených príkladoch sú zvuk a dej zložkami, z ktorých každú možno identifikovať osobitne. Výsledkom tejto možnosti môže byť aj obrátenie pomeru zvukovej a debovej zložky. Zvukovú zložku možno chápať ako sprievodnú, podradenú v pomere k deju, k pohybu. Tak citoslovce *člups* potom vyjadruje zvuk sprevádzajúci prudký náraz na vodnú hladinu, *druzg* je sprievodným zvukom pri lámaní niečoho a *šuch* je sprievodným zvukom pri rýchlom pohybe.

Práve citoslovčia tohto druhu majú vnútorné predpoklady stať sa slovesným prísudkom, verbalizovať sa. To je sekundárne použitie zvukomalebných slov, pri ktorom sa zvuková zložka potláča a prevahu nadobúda dejová zložka.

Spadol do vlčej jamy, a za ním **člup** vlčisko. (KALINČIAK) — Postúpil i zopál sa, tu — **druzg!** konár pod ním. (HVIEZDOSLAV) — On hup! skočil do hrobu a ona **šuch!** za ním svoj batôžok. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Nepriamym dôkazom slovesnej platnosti citosloviec je aj to, že sa stráca identifikačná zložka, ktorá akoby splynula so zvukomalebným slovom: *člup a skočil do vody dalo člup do vody, druhg! zlomil sa konár pod ním dalo druhg konár pod ním, ona šuch! hodí sa ním svoj batôžok dalo ona šuch za ním svoj batôžok* ap.

Použitie vo funkcii slovesného prísudku býva pre niektoré zvukomalebné slová typické. V primárnom použití sa vyskytujú zriedkavejšie.

Landík sa poobzeral a **fuk!** do vinice medzi hrozno. (JESENSKÝ) — Nech ma čert vezme — ak neznám! No — no ... Z hlavy **fuk** — mena neviem! (KUKUČÍN) — Vtom vzteklica pripáli: **plesk!** dievčinu zo skaly. (BOTTO) — Tá, nelenivá, švac mu jedno zaucho. (HVIEZDOSLAV) — A pinka len zapinkala poznovu a **brnk!** von cez dvere. (DOBŠINSKÝ)

Také onomatopoeje, ktoré majú väčšiu frekvenciu v sekundárnom použití ako v primárnom, možno nazvať slovesnými onomatopojami.

Na okraji zvukomalebných slov sú tie, ktoré sa vyskytujú výlučne vo funkcii prísudku. Zámer využiť ich v prísudku bol aj príčinou ich vzniku. Nejde tu teda o zvukomalebné slová vo vlastnom zmysle slova, hoci súvis s nejakým sprievodným zvukom aj pri nich zväčša možno nájsť. Takéto citoslovceia vznikajú zo slovies zbavených slovotvorných i tvaroslovných zložiek. Ide vlastne o slovesné korene. Vznikajú tak sekundárne citoslovceia, ktoré síce z formálnej a výrazovej stránky nadobúdajú vlastnosti citosloviec (amorfnosť, emocionálnosť), ale zo syntagmatickej stránky ostávajú v rámci slovies. Sú to slová, ktoré sú na hranici citosloviec a slovies. Možno ich nazvať citoslovco-vými slovesami.

Keď stará ohava babsko prišla, veľmi rýchlo všetky tri ju schvatili, a **myk** s ňou do pece. (DOBŠINSKÝ) — Vyskočil a **myk** kufrik pod hlavu, aby mu vraj vyššie bolo. (TAJOVSKÝ) — Ej, počkaj, brachu! ... a ja **ryp** doň, než sa vtípi! (HVIEZDOSLAV) — Trhol sa, ramenite vstal, a zas tlk hlavou o sedisko. (KUKUČÍN) — Vytiahol nôž a **pich** ho pod rebro. (Z TLAČE)

Slovesné gramatické kategórie, ktoré citoslovce nevyjadruje (osoba a číslo), vyplývajú z kontextu. Časovo sa takýto prísudok zaraďuje spravidla do minulého času.

Ak vezmeme do úvahy, že jestvujú citoslovceia typu *kikirikí* na jednej strane a citoslovceia typu *pích* na druhej strane, mohlo by sa uvažovať o rozdelení onomatopojí na citoslovceia napodobňujúce zvuk a na citoslovceia napodobňujúce pohyb. Pohybovú zložku zvukomalebných slov však pokladáme za takú, ktorá vystupuje do popredia iba pri ich sekundárnom použití.

Slová tvorené na spôsob citosloviec zo slovies pokladáme za osobitný prechodný typ medzi slovesami a citoslovcami. Ich použitie v primárnej citoslovcovej funkcii (slovo-veta) je pre ne vlastne sekundárne a celkom potenciálne:

Šibol zánat do pece a **blk, blk** — chytilo sa v nej biedne mäso. (VAJANSKÝ) — O chvíľku pribehla k nemu [ku psovi] hladná líška. Obchádza, obzerá, prikráda sa, a **chvat!** odtrhne mu ucho! (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

V úlohe iných slovných druhov sa citoslovceia vyskytujú zriedkavejšie. V úlohe prídavných mien.

Bola som do sveta **hť**. (GABAJ) — Dotkni sa ho, hneď je **bum!** — Taký má byť chlap. (RÁZUS) — Ty si ešte mladá, len také mačiatko. Rozumček máš za groš a rozmysel taký **hfff** — **pfff**. (FIGULI)

V úlohe prísloviek.

Mojich šesť tisícok je **fuč!** (VAJANSKÝ) — Iste za dverami načúval, počkal, kým Kubuš dokončí, a keď videl, že sme v závoze, že nemôžeme ani čliť ani **hoť**, vošiel a pekne sa predstavil. (CHROBÁK) — Budíček pravidelne tika **tiki, tiki, tiki**. (VAJANSKÝ)

K úlohe zámen sa blíži citoslovce **fuk** v takomto použití: *Ty konáš podľa svojej hlavy a súdružská pomoc je tebe **fuk***. (LAZAROVÁ)

V úlohe substantív.

Nuž sbohom, Adam! A krk nevylom!! **Klop-klop-klop** kopýt. (RÁZUS) — Vše v noci spustí sa prudký lejak a Paľkovi ohlasuje sa svojím stereotypným „**cup-cup**“. (KUKUČÍN) — Prečo práve do „**bf**“ ľudia zakliali svoj hnus? (GABAJ) — „Ty má-ä-äki“ Trnka zamäkotal, akoby človek Krtovu kozu počul. Ani Krt mu neodpustil, skríknuc naň: „A ty kikirikí!“ (KUKUČÍN)

Citoslovceia sa substantivizujú ešte jedným spôsobom, ktorý nepokladáme za skutočnú substantivizáciu: citovaním hotových jazykových jednotiek na mieste podstatných mien vo vete. Tento spôsob nie je charakteristický iba pre citoslovceia, ale sa týka všetkých slovných druhov. Najčastejšie býva postavenie v podmete a predmete.

Pustila som mu [psízaťu] biednicu zvysoka rovno do papulky. Zahodilo sa na ňu a spravilo veľmi hlasno **chňap**. (FIGULI) — A keď po hradskej od Lubovne ku Kežmarku hrkocú furmanské vozy, priťahujú pohoniči opraty a **hó, hó** kričia na kone. (HORÁK)

Sem patrí aj spojenia *ani muk*.

Janko, Zuzka. Ani **muk**. To vám vravím. (TATARKA) — Ondrichová konečne slúbila. „Ale o mne ani **muk!**“ doložila. (VAJANSKÝ)

Od spomenutých spôsobov substantivizácie, pri ktorej sa vlastne rámec citosloviec neprekračuje, treba odlišovať homonymné prípady mužského rodu. Nejde tu o substantivizáciu, ale o nové slová, ktoré majú všetky, a to aj morfológické, substantívne vlastnosti:

Zdaleka bolo počuť hlas zvoncov; **ceng** rástol. (VAJANSKÝ) — Sadajú ticho na miesta bez **buchu** a **hromotu**. (KUKUČÍN) — Ako čo by sa boli všetky hory **druzgom** lámali, tak **zahučalo**. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

Tieto výrazy sa rodovo i významovo opierajú o dejové podstatné mená typu *cengot, buchot, druzgot*.

Iné sa opierajú o slovesá:

Chytil koniec do hrsti a na jeden **myk** bol kyjak vytiahnutý. (DOBŠINSKÝ, POVESTI)

A napokon sú prípady, ktoré sa opierajú priamo o citoslovceia.

Stojí bezradne chvíľu, akoby naslúchala tikťaku hodín, zavesených pri dverách. (RÁZUS) — Sedí, sedí samučka na javore kukučka. Zavial vietor kadesi — kukuk letí za lesy. (BORRO) — Kukuk kuká, júnový je deň. (ŽÁRY)

Niektoré slová, ktoré formou pripomínajú citoslovčia, sa ustálili výlučne v úlohe istých slovných druhov. Tak napríklad slová *halabala*, *három-fárom*, *dínom-dánom* možno pokladať za príslovky.

Pretože pozemky tu vydeľovali *halabala*, tak sa aj stavalo a z klčoviska vznikla pôvabná, ako hriby po lese rozhádzaná osada. (LAZAROVÁ) — Ja chodím na šichtu, môj muž slúži, a vy si pôjdete *három-fárom*. (TAJOVSKÝ) — Peniaze len tak *dínom-dánom* rozdávať. (F. KRÁČ) — Chodíme len tak *dínom-dánom*. (SMREK)

Slovo *dínom-dánom* sa používa aj v úlohe podstatného mena.

Prišli dedinskí traja Cigáni, ktorí vedeli i hrať, a začalo sa *dínom-dánom*. (TAJOVSKÝ)

Charakter nesklonných substantív má slovo *láry-fáry*.

„Boh mu požehnal...“ „*Láry-fáry!*“ zlostne pretrhla ho utrápená žena. „Ja viem iné... poklad našiel...“ (VAJANSKÝ) — *Láry-fáry!* To je len planá výhovorka! (URBÁNEK)

Výraz *haky-baky* je už sklonným substantívom.

Čmáral tlsté *haky-baky* do veľkej knihy. (JÉGÉ)

Osobitne stoja hraničné prípady medzi citoslovcami a slovesami, pri ktorých ide o zvláštne využitie imperatívu. Sú to zmeravené imperatívy *poď*, *podho* a *hybaj* (v emfáze *hybáj*), ktoré zastávajú funkciu prísudku a zaraďujú sa do okruhu pohybových slovies s významom *rozbehnúť sa*, *pustiť sa*, *dať sa*, *vychytiť sa*.

Ak prišiel s drotárom i drotárik, zbehla sa nás na naše podstanie celá škola, a *poď* s drotárikom do reči. (TAJOVSKÝ) — K sebe ich volala, a tí, *hybaj!* jarky, poľom. J. KRÁČ) — Myslel spočiatku, že ho porazí od zlosti, ale potom sa zobral a *hybaj* k richtárovi. (URBAN) — Ako tak ide, noha sa mu ušmykne, — *hybaj* rovno tvárou do sypkého snehu. (KUKUČÍN) — Rubaži chvíľu stáli, potom odrazu podkladali sekery a *podho* veľkými skokmi uháňali k potoku. (HORÁK)

Takú istú funkciu má aj citoslovce *hajde* (*hajdy*, *hajda*).

Každá uchytila svoje decko a *hajde* domov! (VAJANSKÝ) — Vzáli si chleba a *hajde* s veselou myslou do hory. (VANSOVÁ) — Sadol som na koňa a *hajdy*. (ŠVANTNER) — Vysúkame si rukávy a *hajda* s mladými do roboty. (FIGULI)

Tvar *hybaj* nepokladáme za citoslovce, ale za slovesný tvar, ak sa vyhovuje požiadavkám gramatickej zhody v osobe a čísle.

A *hybaj*, lebo sa porobí, čo sa porobí. (TAJOVSKÝ) — *Hybaj* mi z môjho domu, kým ta pomsta moja nezastihne. (KALINČIAK) — A teraz *hybajme* — každý svojou stranou. (KUKUČÍN)

Neprítomnosť zvratnosti a inú kvantitu si tu treba vysvetliť emocionálnosťou samého imperatívu, ktorá bola príčinou zachovania starého tvaru. Prechod k citoslovciam však pokladáme za ukončený iba v prípadoch bez zhody v osobe a čísle.

Primárne a sekundárne citoslovčia

Za primárne pokladáme také citoslovčia, pri ktorých v súčasnom jazykovom povedomí nepocítujeme motiváciu cez iné slovo. Takýchto citosloviec je väčšina. Patria sem z citových napr.: *ah*, *ach*, *br*, *eh*, *ech*, *ej*, *fuť*, *hej*, *hí*, *hoj*, *hu*, *ih*, *jaj*, *joj*, *juť*, *ó*, *oh*, *och*, *oj*, *uj*, *taj*, *tíha*, *uch*; z vôľových: *aha*, *hej*, *ny*, *čít*, *pst*, *na*, *cíp*, *heš*, *híjo*, *hó*, *šic*; zo zvukomalebných: *bať*, *bim*, *brnk*, *bum*, *ceng*, *cin*, *cing*, *cup*, *člap*, *člup*, *gá*, *hav*, *hať*, *ham*, *hrt*, *mé*, *krík*, *piť*, *šuch*, *tap*, *čim*, *tik-tak*, *tresk*, *pať*, *pác*, *čap*, *cup*, *kikirikí*, *bú*.

K primárnym citoslovciam sa priradujú aj citoslovčia cudzieho pôvodu, ako *marš*, *kuš*, *vivat*, *živio*, *basta*, *hergot*, *avanti*, *salve*, *hosanna*, *hurá*.

Pretože citoslovčia nemajú nijakú slovotvornú štruktúru, ťažko možno pozitívne charakterizovať spôsob, ako do jazyka pribúdajú. Zvukové útvary, ktoré by mohli byť citoslovcami, síce vznikajú, ale veľmi zriedka nadobúdajú celospoločenskú platnosť, zriedka sa stávajú jazykovými hodnotami.

Pri primárnych citoslovciach možno badať pohyb najmä v skupine zvukomalebných slov. Za novšie tu pokladáme tie, ktoré súvisia s technickým pokrokom: *vrrr* napodobňuje auto, *tatatata*, *ratatata* napodobňuje guľomet, *pi-í* napodobňuje signály raketových družíc ap.

Pozitívnejšie možno charakterizovať iba sekundárne citoslovčia, ktoré nie sú citoslovcami od pôvodu, ale k nim prešli prostredníctvom formálnych a významových zmien iných slov.

Sekundárne citoslovčia vznikajú zo slov (najmä zo slovies a podstatných mien), zo spojení slov a niekedy aj z celých viet. Tento prechod umožňujú nie slovesá a substantíva ako slovné druhy, ale iba ich isté tvary, ktoré sú citoslovciam funkčne blízke a ktoré majú vo svojej významovej náplni zreteľnú emocionálnosť. Pri slovesách je to imperatív a pri podstatných menách vokatív. Emocionálnosť je príčinou vzniku sekundárnych citosloviec aj zo spojení slov a z viet.

Charakteristickým znakom prechodu jednotlivých tvarov k citoslovciam je strata lexikálneho významu a strata morfológického členenia. Sprievodným znakom pravidla býva aj hlásková deformácia. Pri citoslovciach z viet ide o stratu syntagmatickej usúvzťažnenosti.

Citoslovčia zo slovies

1. Zmeravené imperatívy. Patria sem citoslovčia *hla*, *hja*, *lala*, *la*, *hybaj*, (*hybaj*) a *poď* (*podho*).

Citoslovčia *hla*, *hja*, *lala*, *la*, *laď*, *laľad*, *laľaf* vznikli z imperatívneho tvaru *hľad*. Všetky podoby sú výsledkom tvarovej a hláskovej deformácie: z pôvodného *hľad* vzniklo *hla*, *hja*, *hjať*; *laď*, *la*; *lala* je z reduplikovaného *hlahla*; podoby *laľad*, *laľaf* sú výsledkom križenia *hlahla* > *lala* a *hľad* > *laď*, *lať*.

O jednotlivých výsledkoch vývinu imperatívneho tvaru *hľad* možno povedať, že je tu slovesný pôvod celkom zastretý a že sa motivácia cez rozkazovací spôsob slovesa *hľadiť* už jasne nepocituje.

Významová a formálna deformácia tvaru *hľad* sa dobre odzrkadľuje aj na zaradení k jednotlivým skupinám citosloviee. V podstate sa citoslovci *hla*, *laď*, *laľa* zaradili do skupiny upozorňovacích citosloviee, pre ktorú nie je charakteristické využitie vo funkcii slovesného prísudku. Preto sa aj morfológické znaky imperatívu stratili (pri rozkazovacích citoslovciach je tendencia opačná; prejavuje sa napr. na citoslovci *na*, ktoré priberá morfému imperatívu množného čísla: *nate*). Ešte väčší odklon od slovesného pôvodu sa prejavuje využitím citosloviee *hla*, *hja*, *hjaľ*, *la* ako citových:

Hjaľ, sto stiel sa tebe v materi, pomyslel som si. (KALINČIAK)

Citoslovci *hybaj*, *hybáj*, *poď*, *poďho* sú zmeravené imperatívne tvary. Medzi citoslovci sa zaraďujú iba syntaktickými znakmi, typickými pre citoslovci. V takomto použití strácajú charakter slovesného tvaru (nemajú zhodu podľa osoby a čísla).

2. Osobitnou skupinou sú slová tvorené na spôsob citosloviee zo slovies. Sú to izolované slovesné základy *pich*, *kop*, *chmat*, *ryp*, *myk*, *kopíc* ap. Nejde tu o merovanie slovesného tvaru, ale o akýsi obrátený slovotvorný postup, ktorý by sme pri citoslovciach mohli označiť za produktívny.

Svojou syntaktickou charakteristikou tieto citoslovci ostávajú v rámci slovies. V primárnom citoslovcovom postavení (slovo-veta) sa môžu vyskytnúť iba potenciálne, a to iba vtedy, keď sa z príslušného slovesného deja dá okrem pohybovej vyčleniť aj zvuková zložka. Vtedy sa citoslovce môže stať skutočne zvukomalebným. Ale v týchto prípadoch sa stráca aj pocit odvodenosti od slovesa. Citoslovce sa stáva primárnym. (Je to opačne ako pri primárnych citoslovciach: tam je podmienkou fungovania v úlohe slovesa vyčleniteľnosť dynamickej stránky.) Možno napríklad zistiť, že citoslovci *fac* (*fac*), *ryp* sú slovesného pôvodu. Ale dnes môžu fungovať ako primárne zvukomalebné slová [V tom — *fac*! treskne mu zaucho. (RÁZUS)] a v jazykovom povedomí sa môžu chápať ako odvodzovací základ pre slovesá *facnúť*, *rypnúť*.

Citoslovci z podstatných mien

1. Z vokatívu a zo zvolacieho a oslovovacieho nominatívu. Najmä vokatív a zvolací nominatív má veľmi výrazné citové zafarbenie. Citová zložka často nadobúda prevahu nad významovou. To je tu základ prechodu k citoslovciam. Ďalšou charakteristikou takto vznikajúcich sekundárnych citosloviee je tvarová deformácia.

Citoslovci tohto druhu vznikajú jednak z holého vokatívu alebo nominatívu, jednak zo syntagmatických spojení.

Bože, ešte sa môže porezať! (RYSULA) — „Ježiš!“ nadporučík zavyl od úžasu, keď videl ako lahostajne prijímajú jeho kopance. (JAŠEK) — Beda, prebada! Čože chce s tým našim Martinom? (VANSOVÁ) — Kriste-pane! Čo je to? Čo sa to robí? (URBAN) — Nahý kričí: Hí-ja, hí-ja — ach, Jezus, Jezus, Marija! Deti, počujete, tu sú vraj medvede. (HRONSKÝ) — Len potom, bože môj, len potom v hore sneh sa na mňa zosype a búši mi do hlavy, čo som to na vlastnom deku spáchala. (TATARKA) — Kristeježiši, Kristína, vonku napadlo snehu! (HEČKO) — Ježišmáriajeze! ... kde je moje dieťa? (TAJOVSKÝ)

2. Z predložkových pádov. Podstata vzniku takýchto sekundárnych citosloviee je taká istá ako pri predchádzajúcej skupine: od použitia vo zvolaní cez stratu významu a zväčša i cez formálnu deformáciu k citoslovciam.

Ó, majstre, nechod, nechod, preboha! Zle prejdeš. (HVEZDOSLAV) — Pre Pána Boha, nuž by to bola ozaj pravda? (JÉGÉ) — Pre Kristove rany! Ľaničko, čože to urobili s vami? (JÉGÉ) — Aaá — a mladý pán, vy ste ešte tu? Pre pána Jána, čo si myslíte? (URBÁNEK) — To nerobte, prepána. (TIMRAVA) — Prepánajána, čo vy tu robíte? (MINÁČ) — Doparoma, nedá sa nič robiť. (STODOLA)

Citoslovci vetného pôvodu

Patria sem rozličné zmeravené vetné konštrukcie, obyčajne pôvodne zaklínacie formulky alebo kliatby. Niektoré citoslovci vetného pôvodu sú už natoľko zdeformované, že sa ich motivácia vetou nepocituje. Napr. citoslovce *bistu* je zo starého *bohu istu*, *prisahám* sa zdeformovalo na *prisám*, *bohu prisahám* na *bohuprisahám* a potom na *bohuprisám*, *bouprisám*.

Predieral sa národom na perón. „Pustte ma, bistu! Ja mám retúrku!“ (TAJOVSKÝ) — Oj, vrstovníci, bistuže svetu! budeže mi to za koňa! (SLÁDKOVIČ) — „Bistu Bohu,“ povie Jerguš a postaví sa s valaškou, „odídte, lebo začnem rúbať!“ (ONDREJOV) — No bistu-bohu! To nás bude ani mravecov! (F. KRÁL) — Ej, čo, bistuže svetu! — Vidíme, či ujdeme, či si posedíme! (SLÁDKOVIČ) — I bistu svete! Vedže ma už i ponúknete z toho mäsa, keď ste ma prijali! (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — „Ej, bistu dađe! Čože toto bude?“ povedali gazdovia a hľadeli s otvorenými ústami na Lomidreva. (DOBŠINSKÝ, POVESTI) — Keď mi opasok pekný vezmete, tým na dvoje mi telo pretnete: to nie! — *prisám*, všetci svätí! (SLÁDKOVIČ) — Cyril, *prisámvačku*, tá plavovláska hen vonia mliekom. (URBAN) — *Dajsa-misvete*, dva hektáre ornej pôdy, čo má. (LAZAROVÁ) — To si nalakaná pre ten črep? — Nevídali! (RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ)

Mnohé z týchto výrazov majú skôr základný charakter častíc. Sú to najmä slová typu *bohuprisám*, *prisám*, *prisámvačku*, *bohutoču*, *na moj dušu*, *na moj veru*, *na moj pravdu*. Ich časticový charakter je zrejmý najmä vtedy, ak nie sú od vety oddelené pauzou (pauzami).

Či som ti to nezakázal? Dievča, neodráždi ma, lebo *prisámbohu* ťa zabijem. (URBÁNEK)

V niektorých situáciách však tieto slová majú zreteľne citoslovcovú platnosť.

Tú, *bohuprisám*, už je dobre! (PLÁVKA)

Sama pauza nie je dostačujúcim dôkazom citoslovцovej platnosti. Mnohé výrazy, hoci sú oddelené pauzou, treba hodnotiť ako voľne pričlenené častice, lebo si celkom zreteľne podržiavajú uistovaci charakter.

Hja, moji milí, láska vám je sakramentská vec, bohucuprisám. (KARVAŠ) — A nazad by som, bohuprisám, nechcel. (MORIC)

Sekundárne citoslovčia z podstatných mien a zo zmeravených viet sa priraďujú k citovým citoslovciam.

Silne expresívne kliatby, napr.: *boha mu, šlak ho trafil, strela mu do duše, hrom do toho* nehodnotíme ako citoslovčia. Sú to eliptické vety.

Pri mnohých sekundárnych citoslovciach je badateľná pravopisná rozkolísanost. Stretnáme sa s písaním *bože mój* i *božemój*, *do čerta* i *dočerta*, *pre pána Jána*, *prepánajána*. Tak, ako sa pôvodná významová i formálna súvislosť stráti, nadobúda prevahu písanie dovedna.

Citoslovčia a iné slovné druhy

Citoslovčia stoja svojimi gramatickými vlastnosťami oproti iným slovným druhom v diametrálnom protiklade. V hierarchii slovných druhov sú nielen formálne na poslednom mieste, ale sú za hranicou všetkých ostatných slovných druhov, ktoré majú v jazyku pomenúvaciú alebo usúvzťažňovaciu funkciu.

Z tohto hľadiska sa na prechod jednotlivých slovných druhov k citoslovciam možno dívať ako na prechod vyššej jazykovej hodnoty k nižšej. Túto „degradáciu“ vidno dobre v skupine sekundárnych citoslovciac. Slová, ktoré prechádzajú k citoslovciam, strácajú pomenovaciu funkciu, strácajú pôvodný význam a aj svoje formálne znaky.

1. Pre citoslovčia nie je charakteristický styk s nejakým slovným druhom ako celkom. Je pre ne typický dotyk s emocionálnou oblasťou jazyka v širokom zmysle a potom najmä s tvarmi a spôsobmi vyjadrenia, ktoré sú s emocionálnosťou priamo zviazané. Pri substantívach je to vokatív a zvolací nominatív a pri iných slovných druhoch rozličné spôsoby vyjadrenia rozkazu. Pri slovesách ide o tvar rozkazovacieho spôsobu. Toto sú hlavné pramene obohacovania citoslovciac o sekundárne citoslovčia.

Emocionálna zložka je pri vokatíve, zvolacom nominatíve a pri vyjadrovaní rozkazu veľmi silná. Svedčí o tom aj to, že niekedy medzi citoslovciac neprávom zaraďujú aj takéto prípady:

Pobili sa. *Hanba!* (KUKUČÍN) — Kokrhaj krič na svojich: „Do radu, pozor!“ (KALINČIAK) — *Von, von* s vrahom zo slovenskej zeme! (CHALUPKA) — „Čeloó vpred!“ kopol koňa do slabín a odeváľal na koniec pochodového útvaru. (JAŠÍK)

Podobne sa hodnotia aj tieto bežné prípady: *ticho!*, *sem!*, *sem sa!*, *hore sa!*, *hor sa!*, *dolu s nami!*, *hore ho!*, *nech žije!* ap.

2. Výrazný dotyk majú citoslovčia so slovesami, a to zo slovotvornej stránky.

Zvukomalebné slová majú dvojstranný dotyk so slovesami na *-núť*: jednak z týchto slovíac vzniká osobitná skupina onomatopojí (citoslovciacých slovíac:

pich z *pichnúť*, *kop* z *kopnúť* a pod.), jednak zvukomalebné slová slúžia pre slovesá na *-núť* ako odvodzovací základ (*buch* — *buchnúť*, *cup* — *cupnúť* a pod.). Obidva postupy sú produktívne.

Produktívne je aj tvorenie slovíac na *-kať* a *-ať*: *achkať*, *ókať*, *hmkať*, *božekať*, *hajskať*, *hejkať*, *múkať*, *kikirikať*, *tikať*, *halókať*.

3. Citoslovčia majú blízky vzťah ešte k niektorým časticiam. Jednotlivé častice ako *bohuprisahám*, *na moj dušu*, *na moj pravdu* ap., no, *nuž* nadobúdajú niekedy citoslovciacú platnosť.

Zoznam excerptovaných spisovateľov, diel a časopisov

Alexy Janko
Andrusov Dimitrij
Bakala Ladislav
Bakoš Mikuláš
Baláž Ján
Barč-Ivan Július
Beblavý Pavel
Bednár Alfonz
Bella Horal Peter
Bella Ondrej
Bendová Krista
Benka Martin
Bešeňovský Ľudo
Blažková Jaroslava
Bodenek Ján
Bodický Samo
Botto Ján
Botto Július
Branecký Jozef
Brezina Ján
Bujnáč Pavel
Bukovec Ivan
Bunčák Pavol
Čádra Fedor
Čzambel Samo
Čajak Ján
Čepčeková Elena
Černáček Jozef
Dejiny Slovenska I
Dekan Ján
Dobrota Andrej
Dobšinský Pavol
Domasta Ján
Duričková Mária
Felix Jozef
Figuli Margita
Filan Ľudovít
Filkorn Vojtech
Fišera Štefan
Gabaj Ferdinand
Gosičarovský Miloš

Hajko Vladimír
Harmanová Darina
Hečko František
Hlavaj Jozef
Hofmann Ferdinand
Horák Jozef
Horov Pavol
Hovorka Ján
Hronský — Jozef Čiger-Hronský
Hrušovský Igor
Hrušovský Ján
Hurban Jozef Miloslav
Hviezdoslav — Pavel Országh-Hviezdoslav
Hykisch Anton
Hysko Miroslav
Chalupka Ján
Chalupka Samo
Chorváth Michal
Chrobák Dobroslav
Ilkovič Dionýz
Jančová Mária
Jandel Rudolf
Janoška Miloš — Hochmuth Zdenko
Janišák Štefan
Jašík Rudolf
Jégé — Ladislav Nádaši-Jégé
Jesenská Zora
Jesenský Janko
Jilemnický Peter
Jurovský Anton
Kalinčiak Janko
Karvaš Peter
Klátik Zlatko
Kmeť Andrej
Kocka Ján
Kochol Viktor
Kollár Ján
Kompiš Peter
Kotra Ján
Kotzig Anton
Kráľ Fraňo

Kráľ Janko
Králik Štefan
Krasko Ivan
Krčméry Štefan
Krička — Vojtech Budinský-Krička
Krno Miloš
Kubáni Ľudovít
Kukučín Martin
Kultúrny život
Kuzmány Karol
Lacková-Zora Anna
Landau Ladislav
Laskomerský — Gustáv Zechenter-Lasko-
merský
Lazarová Katarína
Lenko Július
Letz Štefan
Luby Štefan
Lukáč Emil Boleslav
Maršall-Petrovský Gustáv
Marták Ján
Martinka Jožo
Matuška Alexander
Memorandum slovenského národa
Menšík Ján
Mihálik Vojtech
Mináč Vladimír
Mišík Ladislav
Moric Rudo
Mrakič Jozef
Mráz Andrej
Nižnánsky Jožo
Novacký Ján Martin
Novák Ján
Novomeský Laco
Občiansky zákonník
Okál Miroslav
Ondrejov Ľudo
Pakúrik Ján
Pišút Milan
Plávka Andrej
Podjavorinská Ľudmila
Polovnictvo I
Ponická Hana
Poničan Ján
Praktikum propedeutiky vnútorného le-
kárstva
Pravidlá slovenského pravopisu
Príroda a spoločnosť
Rampák Zoltán
Rapant Daniel
Rázus Martin
Rázusová-Martáková Mária
Rippa Blažej
Romanovský Ján

Rúfus Milan
Rúrik Ivan
Rysula Štefan
Sečanský Imrich
Sitniansky — Andrej Trúchly-Sitniansky
Skaika Ján
Sládkovič Andrej
Slávik Michal
Slimák Koloman
Slovenské pohľady
Slovenské národné noviny
Smrek Ján
Stanislav Ján
Štodola Ivan
Svetoň Ján
Škultéty Jozef
Šmatlák Stanislav
Šoltésová — Elena Maróthy-Šoltésová
Štátna práva CSR
Štefan Emil Bohdan
Steinhilbel Michal
Števček Ján
Štútnický Ctibor
Štúr Ľudovít
Švantner František
Tajovský — Jozef Gregor-Tajovský
Tallo Jozef
Tatarka Dominik
Timrava — Božena Slančíková
Tomaščík Karol
Tomaščík Pavol
Tomaščík-Dumin Jozef
Tomčík Miloš
Turček Michal
Urban Milo
Urbánek Ferko
Vajanský — Svetožár Hurban-Vajanský
Vánoš Gejza
Vanovič Ján
Vansová Terézia
Vasiljev Valentín
Vlček Jaroslav
Volanská Hela
Wagner Vladimír
Záborský Jonáš
Zámorský — Dominik Štubňa-Zámorský
Záturská — Viera Markovičová-Záturská
Záturský Adolf Peter
Zelinová Hana
Zguriška Zuzka
Zúbek Ľudo
Zván Peter
Zvara Jozef
Žáry Štefan

Okrem toho sa uvádzajú doklady z tlače, ľudových piesní, z nárečí, hádaniek, det-
ských vyčítaniek, rozhlasových jazykových prejavov atď.
Mená autorov citovaných ojedinele neuvádzame.

Index

Kurzívou sú vysádzané heslové slová alebo časti slov a jednotlivé hláskové javy, ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z gramatického, výslovnostného, významového alebo stylistického hľadiska. Slová a príklady na javy povahy čisto ilustračnej, dokladovej, sa neuvádzajú. Nesprávne tvary sú v úvodzovkách. Heslové slová sa uvádzajú v tvare jednotného alebo množného čísla (napr. *príznaková skupina*, *primárne predložky* a pod.). Používajú sa skratky, ktoré sú bežné v slovenskej jazykovednej literatúre (napr. p. = pozri, podst. mená = podstatné mená, N. = nominatív a pod.).

A

a, p. a — á/ia, á — a, a — i, a — ia, a — ie,
a/ā — in/im, a — m, a — n, a — s,
ia — a
a (spojka) 697
a (častica) 757
-a- (prípona), pri imperfektivizácii slovík
416
-a (prípona), v G. a A. sg. muž. živ. podst.
mien vzoru chlap 74, v G. sg. muž. neživ.
podst. mien vzoru dub 89; stylistická
platnosť tvarov typu *kriha*, *smreka* v A.
sg. muž. neživ. podst. mien 26; v G. sg.
muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 99;
v N. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117,
vzoru srdce 119; skloňovanie ruských
domáckych mien typu *Kosta* 125; tvar
G. sg. muž. látkových podst. mien 151;
okolnostné príslovky s morféomou -a 586
á, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru
žena 104, str. podst. mien vzoru mesto
117; p. aj a — á/ia, á — a, á — e, o — á
a — á/ia (alternácia), pri skloňovaní muž.
neživ. podst. mien vzoru dub 94, mena
Tlmače 100, žen. podst. mien vzoru žena
102, vzoru ulica 105, str. podst. mien
vzoru mesto 116; pri časovaní slovík
vzoru chytat — chytám 437, pri imper-
fektivizácii slovík príponou -ova- 417
á — a (alternácia), pri skloňovaní muž.
neživ. podst. mien vzoru dub 89, vzoru

stroj 97; pri imperfektivizácii slovík
príponou -ova- 417
A → D_p (schéma intenčného typu) 393
A_p → D (schéma intenčného typu) 394
A → D → P (schéma intenčného typu) 391
a — i (alternácia), pri imperfektivizácii slo-
vík príponou -a- 416
a — ia (alternácia), pri skloňovaní čísloviek
dvadsať, *tridsať*, *štyridsať* 324, pri časo-
vaní slovík vzoru chytat — chytám
436
a — ie (alternácia), pri imperfektivizácii
slovík príponou -a- 416
a/ā — in/im (alternácia), pri imperfektiv-
izácii slovík príponou -a- 416
a *jednako* (spojka) 700
a — m (alternácia), pri časovaní slovík
vzoru žat — žnem 448
a — n (alternácia), pri časovaní slovík
vzoru žat — žnem 448
a — o (alternácia), pri skloňovaní srbo-
chorvátskych priezvisk na -ac 78, 125,
pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien
srbochorvátskeho pôvodu na -ac 97, 125
á — o (alternácia), pri skloňovaní muž. ne-
živ. podst. mien vzoru dub 88
a *predsa* (spojka) 701
a *preto* (spojka) 701
a *tak* (spojka) 701
a *to* (spojka) 712
aba (častica) 757
abo (spojka) 701

absolútne opytovacie zámeno 30; p. aj
generálne opytovacie zámeno
absolútne použitie: tvarov *dva* a *dve* 321,
základných čísloviek *päť* až *deväťdesiat* -
deväť 325
absolútne prechodníky: vo funkcii príslo-
vík alebo predložiek 489, v úlohe dru-
hotných predložiek 621
absolútne relatívum, absolútne vzťažné zá-
meno 287
absolútny akuzatív: synonymný s abso-
lútnym nominatívom 155, vo funkcii
doplňku 164
absolútny nominatív 155; p. aj opisná
vložka
abstraktá 62; p. aj pravé, prevzaté abstrak-
tá, nevymedzená kompaktnosť abstrakt,
abstraktné podstatné mená
abstraktné chápanie 150
abstraktné podstatné mená 62, sg. pri
abstraktných podst. menách 149; p.
aj abstraktné substantíva, abstraktá,
sekundárne podstatné mená, sekundárne
substantíva, sekundárne substantívne
pomenovania
abstraktné substantíva 63; p. aj ab-
straktá, abstraktné podstatné mená
abstraktnosť podstatných mien a kate-
gória čísla 65
aby (spojka) 702; kondicionál so spojkou
aby 543
aby (častica) 757
-ac (prípona), skloňovanie srbochorvát-
skych priezvisk na -ac 78, 125, skloňova-
nie muž. neživ. podst. mien srbochorvát-
skeho pôvodu na -ac 97, 125; p. aj -iac/-ac
-aci (-aca, -ace) p. -iaci (-iaca, -iace)/-aci
(-aca, -ace)
-aci (prípona), skloňovanie sekundárnych
príd. mien s príponou -aci 226
ac (spojka) 704
ačkoľvek (spojka) 704
ačpráve (spojka) 704
adjektíva 196; miesto adjektív v rámci
slovných druhov 27, prechod činných prí-
častí k adjektívam 231, 493; p. aj prí-
davné mená
adjektívizácia: trpných prídavných 502, vý-
razov a viet pomocou zámena *taký* 262
adjektívizované prídavné: stopy vidu 231,
získanie kategórie stupňovania 232, ab-
straktné podst. mená na -ost od adjek-
tivizovaných činných prídavných prítom-
ných 232, vlastnostné príslovky z adjek-
tivizovaných prídavných 580
adjektívne skloňovanie 53
adjektívne zámená 235
adjektívny atribút p. všeobecný adjektívny
atribút
administratívne názvy 140
adnominálne postavenie prísloviek 565
adnominálne príslovky 595

adnominálny datív 185
adnominálny genitív: tranzitná povaha
podst. mien pri väzbe s adnominálnym
genitívom 72, výskyt a používanie adno-
minálneho genitívu 166
adnominálny instrumentál 193
adverbálnosť 565
adverbálny pád 159
adverbálny genitív väzobný 175
adverbiá 565; miesto adverbií v rámci slov-
ných druhov 27, aglutinačný typ v rámci
stupňovania adverbií 57, adverbiá s prí-
ponou -e od adjektívizovaných trpných
prídavných ako znak ich adjektívizácie 232;
p. aj príslovky
adverbializovaná radová číslovka *posledné*/
ostatné razy 348
adverbiálne číslovky 573
adverbiálne významy predložiek 619; p. aj
príslovkové významy
adverbiálne vzťahy: ich vyjadrovanie pred-
ložkami 619; p. aj okolnostné vzťahy
adverbiálne zámená 235; p. aj príslovkové
zámená
adverbiálny atribút p. všeobecný adver-
biálny atribút
adverbiálny vzťah 685; p. aj príslovkový
vzťah
adverziatívny vzťah 685; p. aj odporovanie
afix 464
afixácia pri tvorení gramatických tvarov
a slov 24
afixálne odvodzovanie: otázka zaradenia do
niektorej z rovín jazyka 25
agens: funkcia agensa pri funkcii nositeľa
deja 71, jeho povaha ako východiskového
bodu deja 361, agens deja 390, rámcový
nominatív vo význame agensa 156; p.
aj životný agens, činiteľ, logický sub-
jekt
aglutinačné jazyky: gramatický rod podst.
mien a aglutinačné jazyky 34
aglutinačný typ: jeho podstata 50; v slo-
venskej morfológickej stavbe 56, v slo-
venskej morfológickej stavbe v porov-
naní s inými typmi 59
ach (citoslovce), význam 811
-ach (prípona), v L. pl. muž. neživ. podst.
mien vzoru dub (typ v *Smrečach*) 95, žen.
podst. mien vzoru žena 104, žen. podst.
mien vzoru ulica 107, žen. podst. mien
vzoru dlaň 109, str. podst. mien vzoru
mesto 117, str. podst. mien vzoru
srdce 119
-ai (zakončenie slov), skloňovanie cudzích
priezvisk na -ai 125
aj (spojka) 704
aj (častica) 758
aj čo (spojka) 705
aj keby (spojka) 705
aj keď (spojka) 705
ak (spojka) 705

ak (častica) 758

akčné tranzitné slovesá 408; p. aj činnosťné prechodné slovesá

akiste (častica) 758

ako (zámeno), opytovací význam 281, vzťažný význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

ako (spojka) 706, pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217

ako (častica) 758

-ako (prípona), pri druhových číslovkách 348

ako aj (spojka) 708

ako — tak, ako — tak aj, ako — tak i (spojky) 708

ako že (spojka) 708

akoby (spojka) 709

akoby (častica) 759

akokoľvek (spojka) 709

akonáhle (spojka) 709

akostné prídavné mená 197; p. aj primárne vlastnostné prídavné mená

akostné príslovky 568, stupňovacie morfémy akostných prísloviek 581

ako-tak (zámeno) 301

akože (častica) 759

akože by (častica) 759

aktívne participium präterita: tvorenie tvaru 493; p. aj činné prítomné

aktívne participium präsenta: tvorenie tvaru 491; p. aj činné prítomné

aktívny tvar, aktívne tvary: systém aktívnych tvarov pri slovese 432; indikatív präsenta 470, indikatív präterita 474,

indikatív antepäterita 477, indikatív futúra 468, kondicionálu präsenta 480,

kondicionálu präterita 481, infinitív 486, prechodníka 487; p. aj činné tvary,

činný rod, aktívum

aktívny vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj činný vzťah

aktívum 35, 432; p. aj aktívne, činné tvary, činný rod

aktualizácia jazykových jednotiek 747

aktualizačné vzťahy 746

aktualizujúce slová 747

aktuálne členenie výpovede: fungovanie častíc pri aktuálnom členení výpovede

747; p. aj kontextové členenie výpovede

aktuálny vecný vzťah: pri úplnej všeobecnosti menného čísla 142

aktuálny výraz 750; p. aj rektifikovaný výraz

akurát (častica) 759

akurátne (častica) 759

akuzatív: kategória akuzatívu 70, všeobecný význam akuzatívu 152, významy a používanie akuzatívu 159; akuzatív

nositeľa stavu 162, miery 165, času 166; expresívnosť záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom

a akuzatívom 175, akuzatív popri

obsahovom genitíve pri príd. menách 177,

vázba príd. mien s akuzatívom 209, vznik zložených príd. mien z väzby

s akuzatívom 210, združená väzba s dvoma akuzatívami 392, väzba s akuzatívom

pri prechodných slovesách 408; tvary typu *hriaba, smreka* v A. sg. muž.

neživ. podst. mien z hľadiska štylistického 26, tvary A. pl. podst. mien *vták, vlk, pes* 74, tvary A. sg. podst. mena

fako 78, 86, tvary A. sg. neživ. podst. mien muž. rodu na *-tel* a *-ec* 97, tvary A.

sg. pri muž. neživ. podst. menách, ktoré vznikli zo živ. podst. mien 91, 98; platnosť rytmického zákona v A. pl. str.

podst. mien vzoru mesto 117, vzoru srdce 119; tvar A. pl. podst. mena *jojo* 117,

podst. mena *oje* 119; platnosť rytmického zákona pri skloňovaní príd. mien vzoru

pekný 224, vzoru cudzí 226; používanie kratších a dlhších tvarov v A. zámen *ja, ty* 240, v A. sg. a pl. zámena *on* 243,

v A. základného zvrätneho zámena 252; používanie predložiek s akuzatívom:

cez 634, *na* s A. 639, *medzi* s A. 639, *nad* s A. 642, *o* s A. 643, *po* s A. 646, *pod* s A.

648, *pre* 649, *ponad*, *popod*, *popred*, *poza*, *popri*, *pomedzi* 649, *pred* s A. 649, *skrz*

(*skrze*) 654, *v* s A. 655;

p. aj absolútny, predmetový, výlučný, združený, stavový, obsahový, vysvetlovací, kvalifikujúci, doplniaci, výsledkový,

okolnostný, časový, zámenný akuzatív, zmeravené akuzatívy

akuzatívna rekecia 391

akuzatívny objekt 161

aký (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 278, opytovací význam 280,

citový ukazovací význam 283, vzťažný význam 285, 289, neurčitý význam 292,

vymedzovací význam 293

-aký (prípona), pri druhových číslovkách 348

aký chce (zámeno) 301

akýže (zámeno) 280

albánske mená: skloňovanie albánskych priezvisk na *-u* 125

ale (spojka) 709

ale (častica) 759

aleba (častica) 760

alebo (spojka) 710

alebo — alebo (spojka) 711

alomorfia, alomorfizmus 21; p. aj rôznosť štruktúry

alternácia, alternácie 39; *e — s, o — s* pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru

chlap 79, *i — s* pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 78, *a — s* pri

skloňovaní srbochorvátskych priezvisk na *-ac* 78, 125, *k — č, c — č, h — ž, o — s, e — s* vo vokatívne muž. živ.

podst. mien vzoru chlap 85, *o — s,*

e — s, á — s pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, *á — a,*

ie — e, ó — o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, *a — ia,*

a — á, e — ie, u — ú v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, *o — s, e — s,*

ie — s, á — a, ó — o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97, *a — á*

v G. pl. podst. mena *Timote* 100, *a — s* pri skloňovaní srbochorvátskych miest-

nych mien na *-ac* 97, 125; *a — á/ia, i, y — í, ý, u — ú, r — r, l — l, á — ia, e — ie*

o — ó v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, *a — á/ia, i, y — í, ý, u — ú, r — r, e — ie, o — ó* v G. pl. žen. podst.

mien vzoru ulica 105, *e — s, o — s* pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru dľaň

109, *e — s, o — s* pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru kosť 110, *i, y — í, ý* v G. pl.

žen. podst. mien vzoru gazdina 111, *a — á, i, y — í, ý, u — ú, r — r, l — l, á — ia, e — ie, o — ó* v G. pl. str. podst.

mien vzoru mesto 115, *i — í, r — r, l — l, e — ie* v G. pl. str. podst. mien

vzoru srdce 118, *e — é* pri skloňovaní českých osobných mien na *-ě* 126;

e — s, o — s pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 203, *d — dz, t — t, n — n, l — l, c — č, g — dž, k — č, h — ž, ch — š, sk — šč, šk — šč, zg — ždž*

pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204;

d — ia pri skloňovaní čísloviek *päť*

a *deväť* 324, *e — ie* pri skloňovaní čísloviek *šesť* a *sedem* 324, *o — ó* pri skloňovaní

číslovky *osem* 324, *a — ia* pri skloňovaní čísloviek *dvadsať, tridsať, štyridsať*

324;

a — á/ia, o — á, e — ie, i — í, u — ú, a — ie, a — i, l — l, r — r, s — s, e — e,

a — ie, s — i, s — ý/ý, a/á — in/ím pri imperfektivizácii sloves príponou *-a*

410, *c — k, s — k, s — t* pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 417, *d — a,*

ia — a, ie — e, i — í/ý — y, u — u, l — l, r — r, t — c, t — c pri imperfektivizácii sloves príponou *-ova-*

417, *d — dz, t — c* pri imperfektivizácii sloves príponou *-ova* 418, *a — á, a — ia* pri

časovaní sloves vzoru *chytať — chytám* 436, *ie — e, á — u, l — l, s — d — d,*

s — t — t, c — č — k, c — ž — h, z — ž — h pri časovaní sloves vzoru

nieť — nesiem 442, *s — e* pri časovaní sloves vzoru *mlieť — meli* 444,

s — e, h — ž pri časovaní sloves vzoru *brať — beriem* 445, *t — c, d — dz, k — č, c — č, dz — dž, s — š, z — ž, ch — š,*

h — ž, sl — šl pri časovaní sloves vzoru *česať — češiem* 446, *a — u, á — u, a — m*

pri časovaní sloves vzoru *žať — žnem* 448, *ie — e, ia — a, ia — e* pri časovaní

sloves vzoru *žuť — žujem* 451, *d — d, t — t, n — n, l — l, d — dz* v imperatívne 484;

p. aj vokalizácia, konsonantická alternácia, striedanie

-am (prípona), v D. pl.: žen. podst. mien vzoru žena 104, žen. podst. mien vzoru

ulica 107, žen. podst. mien vzoru dľaň 109, str. podst. mien vzoru mesto 117,

str. podst. mien vzoru srdce 119

-ám (prípona), v D. pl. podst. mena *kader* 109

-ami (prípona), v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. živ. podst.

mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95, muž. neživ. podst.

mien vzoru stroj 101, str. podst. mien vzoru dievča 122; okolnostné príslovky

s morfémy *-ami* 585

amorfné jednotky 35

amorfné slová 807

amorfnosť: podst. mien, príd. mien, zámen, prísloviek a čísloviek ako polysyntetická

črta v slovenskej morfológickej stavbe 58;

predložiek, spojok, častíc a citosloviec v porovnaní s príslovkami 574, amorfnosť

pri citosloviach 807, amorfnosť citosloviec zo syntaktickej stránky 807,

amorfnosť citosloviec zo slovotvornej stránky 808;

p. aj tvarová amorfnosť, beztvornosť

-an (prípona alebo zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-an* 83,

osobných deverbatív na *-an* 83

-an/-čan (prípona), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-an/-čan* 83

analógia p. tvarová analógia

analytické tvary 42; p. aj zložené tvary, viacslovné tvary

analytický typ: jeho podstata 50; v slovenskej morfológickej stavbe 57, v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 60

anglické mená: skloňovanie anglických mien zakončených na *-ey* 125, na novy-

slovované *-e* 126

ani¹ (spojka) 711

ani² (spojka) 711

ani (častica) 760

ani čo by (spojka) 711

ani keby (spojka) 712

ani nie tak — ako (*skôr*) (spojka) 712

anjeliček, tvary N. a A. pl. 83, 138

áno (častica) 760

anteponovaná nadradená veta 681

anteponovaná podradená veta 681

anteponovanie častíc 753

antepäteritum: v morfológii spisovnej slovenčiny 35, význam antepäterita 431, tvary indikatívu antepäterita 477;

používanie antepäterita 532; p. aj predminulý čas

antonymá: pri terminologicky použitých príd. menách a príd. menách ako časťach vlastných mien 199
 apelatíva 65, ako vlastné mená 141; p. aj všeobecné podst. mená
 apelatívny význam: kategória čísla pri vlastných menách s apelatívnym významom 141
 apostrof: pri používaní osobných prívlastňovacích zámen v zmeravených frazeologických zvratoch 249
 archaické tvary: syntetizované tvary typu *bol bych urobil* 43
 artikulačná nespracovanosť zvukov pri stonaní a citoslovciach 809
 -as (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. podst. mien na -as 75, 123
asi (častica) 760
asnád (častica) 761
 aspekt 409, p. aj slovesný vid, vid
aspoň (častica) 761
 astronomické názvy 140
 -at- (prípona): štylistická platnosť tvarov na -at- v pl. str. podst. mien vzoru dievča 26, používanie tvarov na -at- pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121
 -at (zakončenie slov), slovesá na -at od citoslovciach 827
 atemporálne deje 431
 atemporálnosť 431, vyjadrovanie atemporálnosti prítomnými tvarmi indikatívu 527
 atrakcia 218
 atribút p. všeobecný, nezhodný atribút
 atributívna konštrukcia zámena čo s komparatívom príd. mena 288
 atributívne významy predložkového spojenia 619
 atributívny vzťah 619; p. aj prívlastkový vzťah
 -au (zakončenie slov), skloňovanie cudzích osobných mien na -au 125
 augmentatíva: rod augmentatív 132; p. aj zveličené podstatné mená
 augmentatívny odtienok: všeobecného plúralu 142, partitívneho genitívu pri vyjadrení miery pri kolektívach 148
 augmentatívny význam 131
 autorská l. os. pl. slovies 506
 autorské neologizmy: dubletné rodové tvary ako autorské neologizmy 132
 autosémantické slovné druhy 30; p. aj plnovýznamové slovné druhy
 autosyntagmatické slovné druhy 31
 -áva/-iava- (prípona), pri imperfektivizácii slovies 418
avšak (spojka) 712
 -ay (zakončenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -ay 125
azda (častica) 761
az (spojka) 712

az (častica) 762
 ā, p. ā — ia, ā — n
 -ā (zakončenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -ā 124
 -ā (prípona), štylistická platnosť tvarov typu *bremä* 26, ich skloňovanie 114
 ā — ia (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru mesto 115; pri skloňovaní čísloviek *päť, deväť* 324
 ā — n (alternácia), pri časovaní slovies vzoru *žať — žnem* 448
 -ät- (prípona), používanie kmeňa s príponou -ät- pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121

B

ba (spojka) 713
ba (častica) 762
badat, v spojení so sponou *byť* 372
banjo, tvar L. sg. 114
bár (spojka) 713
bár (častica) 763
báraj (častica) 763
bárby (častica) 763
bárs- (morféma), zámena s *bárs-* 297
bársaj (častica) 763
 básnická reč: používanie prívlastňovacích príd. mien odvodených príponou -ov alebo -in namiesto druhových živočíšnych príd. mien v básnickej reči 219, citoslovciach a básnická reč 810
 básnické prostriedky: genitív druhu ako básnický prostriedok 169
 básnický štýl: morféma *bych* v tvaroch kondicionálu v básnickom štýle 465
bát sa, modálne 366
 báza 38; rytmické krátenie v gramatických príponách po dlhej slabike bázy 25, variácia v báze tvarov 40, tendencia po stálosti bázy 40, skrátenie bázy 40, rozšírenie bázy 41; p. aj supletívna báza, tvarotvorný základ
baže (častica) 762
 beletria: použitie rodinných prívlastňovacích príd. mien na -ovie v beletrii pri zosobnení vo vzťahu k zvieratám 222, číslovky *sedemdesiaty, sedemdesiaty siedmy, deväťdesiaty* v beletrii 346
bez (predložka) 633; vokalizácia predložky *bez* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631
bez ohľadu na (predložkový výraz) 671
bez toho, aby (spojka) 714
bez zreteľa na (predložkový výraz) 671
 bezdôrazný výraz 756
bezmála (častica) 763
bezpečne (častica) 763
bezpochyby (častica) 763
 bezpredložkový genitív: väzba príd. mena *mádrejši* s bezpredložkovým genitívom 209
 bezpredmetové slovesá 407

bezpríznamové (rodovo) mužské pomenovanie 135
 bezpríznamové postavenie prísloviek 566
 bezpríznamový člen: v privatívnom binárnom protiklade obsahu morfológických kategórií 34; v dvojiciach názvov podľa prirodzeného rodu 64, kategórie čísla 142, v rámci pádovej sústavy 152; p. aj nepríznamový člen, nepríznamový zástupea
 bezrodové slovesné tvary 469
 bezrodové zámená 235
beztak (spojka) 714
beztak (častica) 763
beztoho (častica) 763
 beztvorost: pri citoslovciach 807; p. aj amorfnosť
 bežná reč: komunikačná úplnosť nominatívu v bežnej reči a v jej umeleckej štylizácii 153
 bilaterálna povaha jazykových jednotiek 22
bilión (číslovka): morfológická a syntaktická charakteristika 317; skloňovanie 329
 binárny protiklad 34
 binomická stavba gramatických tvarov 38
bistu (častica) 764
bistubohu (častica) 764
bistube (častica) 764
blízko (predložka) 660
blízo (predložka) 660
blízo (častica) 764
blížšie (predložka) 660
bo (spojka) 714
bodaj (častica) 764
 bodka: písanie bodky pri radových číslovkách zaznačených číslicami 342
boh, tvary D. a L. sg. 79
bohda (častica) 764
bohchráň (častica) 765
bohuchovaj (častica) 765
bohucuprisahám (častica) 765
bohuprisahám (častica) 765
bohuzial (častica) 765, 801
bohvie (morféma), zámena s *bohvie* 299
bohvie (častica) 764
bohzná (častica) 764
bojsa (častica) 766
 botanická nomenklatura: využívanie všeobecného sg. a pl. v botanickej nomenklature 142
božechráň (častica) 765
božuchovaj (častica) 765
 boží, v platnosti prívlastňovacieho príd. mena 221
běžik, tvary N. a A. pl. 83, 138
brániť sa, modálne 367
brat, tvar N. pl. 83
brat — *beriem* (slovesný vzor), morfológická a lexikálna charakteristika 445
bratku, tvar v oslovení 86

buď (spojka) 714
buď — alebo (spojka) 714
buď — buď (spojka) 714
buda (starší tvar prechodníka) 489
 budúci čas 430; p. aj futúrum
buďto — alebo (spojka) 715
 bulharské mená: tvary D. a L. sg. osobných mien na -ov 80
buržoa, skloňovanie 87
by (morféma) 463
by (spojka) 715
by (častica) 765
 -by (prípona), morféma *by* v tvare kondicionálu prítomnosti po spojkách a časticách, ktoré sa končia na -by 482
bych (morféma), v tvaroch kondicionálu v básnickom štýle alebo ako charakterizačný prostriedok 465
byť, z hľadiska defektности 45, číslovka *tri* v spojení *byť niekomu tri svety* 323, číslovka *štyri* v spojení *byť niekomu štyri svety* 323, modálne 368; sponové 370, formálne 463, tvary indikatívu prítomnosti 471, tvary kondicionálu prítomnosti 482, v neosobnom modálnom spojení 524
 bytostná vymedzenosť: strata bytostnej vymedzenosti pri zveličení 131
bývať, bývať, sponové 371

C

c, p. c — č, c — č — k, c — k, c — ž — h, k — c, t — c
 c — č (alternácia), vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri časovaní slovies vzoru česať — česem 446
 c — č — k (alternácia), pri časovaní slovies vzoru nieť — nosiem 442
 c — k (alternácia), pri imperfektivizácii slovies príponou -a- 417
 c — ž — h (alternácia), pri časovaní slovies vzoru nieť — nesiem 442
 -ca (prípona), tvary N. pl. muž. živ. podst. mien na -ca 87
 -ce (prípona), štylistická platnosť tvarov typu telce 26
 -ce (zakončenie slov), skloňovanie anglických a francúzskych mien na -ce s nevysslovovaným e 126
celkom (častica) 766
celý (príd. meno), prechod k zámenám 231
cestou (predložka) 670
cez (predložka) 634; korešpondencia predložky *cez* so slovesnou predponou *pre-* 628, synonymita predložiek *po* a *cez* 630, vokalizácia predložky *cez* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631
cicerone, tvar N. pl. 82
cirkev, tvary D. a L. pl. 110
 citát: prevzaté slová rázu citátu 135
 citátové slová 72

čítal, v spojení so sponou *byl* 372
čítal sa, čítával sa, sponové 375
 citoslovceia 807; miesto citosloviec v rámci slovných druhov 27, 30, 32; substantivizácia citoslovca *kšu* 194, vzťahové príd. mená z citosloviec 206, citoslovceia *hej, hurá, hí, hr-hr* vo funkcii nezhodného atribútu 232, citoslovcová platnosť spojení s číslovkami 358, slovesá z citosloviec 564, citoslovceia *beda, cikcak, číh, hot, fuč, fuk, hej, kaput, tralalom, cik cakom, diuom-dínom, három-fárom* v platnosti prísloviek a príslovkových výrazov 618, rozdiel medzi časticami a citoslovcami 803;
 p. aj citové, vlastné, objektívne, subjektívne, vôľové, upozorňovacie, zvukomalebné, primárne, sekundárne citoslovceia, interjekcie
 citoslovcová platnosť zmeravených vetných konštrukcií 825, častice 827
 citoslovcové slovesá 828
 citoslovcový útvar 809
 citová účasť: datív dôvernosti a citovej účasti 181
 citové citoslovceia 810
 citové použitie ukazovacích zámen: *ten* 284, *to* 275, *tento* 275, *onen* 276, *taký* 276, *takýto* 276, *tolký* 277
 citové spektrum: pri citových citoslovciach 812
 citové vzťahy: vyjadrené osobnými prívlastňovacími zámenami 246
 citové zafarbenie: vokatívu a zvolacieho nominatívu 824
 citový odtienok: možnosť vyjadrenia akéhokolvek citového odtienku pri niektorých citoslovciach 811
 citový ukazovací význam opytovacích zámen 282
 citový význam: kratších tvarov *mí, tí, nám, vám* v D. zámen *ja, ty, my, vy* 240
-ckij (prípoma), skloňovanie slovanských mien na *-ckij* 224
 consecutio temporum 35; p. aj pomerný čas
cudzí, vzor prídavných mien 225; prechod príd. mena *cudzí* k zámenám 231
 cudzie slová: skloňovanie cudzích priezvisk na *-o* 74, skloňovanie cudzích muž. osobných mien na *-as, -es, -is, -os, -us* 75, cudzích osobných mien so zmenou kmeňa 75, cudzích muž. všeobecných podst. mien na *-er* 76, cudzích priezvisk na *-er, -el* 77, tvary D. a L. sg. slovan-ských osobných mien na *-ov* 80, tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru chlap 81; I. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84; skloňovanie českých priezvisk na *-a (-ě)* 86; tvary N. a I. pl. cudzích muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87; skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na *-us, -os, -es*

88; L. sg. cudzích muž. neživ. podst. mien na *-us, -os, -el, -er, -ér, -ál* a niektorých iných 92; skloňovanie srbochorvátskych miestnych mien na *-ac* 97; L. sg. cudzích muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 99;
 skloňovanie cudzích slov na *-ea, -oa, -ua*, cudzích ženských mien zakončených na spoluhlásku a antických ženských mien na *-o* so zmenou kmeňa 102; tvar G. pl. s nulovou pádovou príponou pri cudzích žen. podst. menách vzoru žena 103; tvar G. pl. na *-i* pri cudzích žen. podst. menách vzoru žena 104; skloňovanie prevzatých podst. mien žen. rodu na *-ia, -ya* 105;
 skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu na *-on, -um* 113; tvar L. sg. cudzích podst. mien str. rodu vzoru mesto 114, N. pl. cudzích pomnožných podst. mien vzoru mesto 115, G. pl. s nulovou pádovou príponou *-i* pri podst. menách str. rodu vzoru mesto 116, G. pl. s pádovou príponou *-i* pri str. podst. menách na *-o, -on, -um* s predchádzajúcou samohláskou 117; skloňovanie inoslovanských miestnych mien str. rodu na *-e* 118, inoslovanských miestnych mien str. rodu na *-ie* 120; súhrnný prehľad skloňovania cudzích podst. mien 123; skloňovanie slovanských osobných a zemepisných mien s podobou tvrdých príd. mien 224, českých mien s podobou mäkkých príd. mien 226; nesklonné cudzie podst. mená 59, 123, nesklonné cudzie príd. mená 59, 200
čynik, tvary N. pl. 82

Č

č, p. c — č, c — č — k, k — č
 čas, tvary G. pl. 94
 čas: z hľadiska členitosti obsahu morfolo-gickej kategórie 35; akuzatív času 166; genitív času 173; vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 226; ozna-čený zámenom *keď* 291; predložky s významom času 625; kategória času 430; používanie kategórie času 527; p. aj prítomný, minulý, predminulý, budúci, pomerný čas
 časová príslovka 598
 časovací typ 434
 časovacia morféma 434
 časovanie: vymedzenie v rámci ohýbania 45; flektívny typ v slovenskej morfolo-gickej stavbe v rámci časovania slovies 55; aglutinačný typ v rámci časovania slovies 56; analytický typ v rámci časovania slovies 57; introflektívny typ v rámci časovania slovies 58; prehľad časovania slovies 461; p. aj konjugácia

časové spojky 686
 časové súvetie 682
 časový akuzatív: rozdiel medzi genitívom času a časovým akuzatívom 173
 časový genitív 173
 časový inštrumentál 186
 časový vzťah 685
časť p. čiastka
 časti reči 27; p. aj slovné druhy, partes ora-tionis
 častice 746; miesto častíc v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v slo-venskej morfoloogickej stavbe v rámci častíc 53, zdôraznenie 3. stupňa príd. mien časticami *čo, čím* 210, spojenia určitých čísloviek s časticami 350, čas-tice *ono a to* pri neosobných slovesách 400, zdôrazňovacia častice *ho* pri slove *poď* 485, vzťahové príd. mená z častíc 207;
 p. aj prechodné, vetné, členské, vytyčova-cie, pripájacie, pobádacie, uvádzacie, vysvetľovacie, hodnotiace, zdôrazňova-cie, nesamostatné, zložené, primárne, sekundárne, jednoslovné, viacslovné, modifikujúce, rovnosťové častice, par-tikuly
 časticový význam: upozorňovacie cito-slovceia s časticovým významom 815
-ček (prípoma), skloňovanie muž. deminu-tív na *-ček* 75; skloňovanie muž. prie-zvisk na *-ček* 77; tvar N. pl. muž. deminu-tív na *-ček* 80
čert, tvary D. a L. sg. 79; tvary N. a I. pl. 84, 139; v postavení nezhodného prí-vlastku 230
čert vie (základ v I. časti slova), zámená s *čert vie* 299
čerta, čerta rohatého, čerta starého, čerta strapatého, čerta vyplznutého (častico) 766
čertík, tvary N. a A. pl. 83
časat — *česati* (slovesný vzor), morfema-tická charakteristika 445, lexikálna cha-rakteristika 446
 české mená: skloňovanie priezvisk na *-e (-ě)* podľa vzoru hrdina 86, podľa vzoru chlap, hrdina a kuli 125; skloňovanie rodných mien a priezvisk na *-ek* 126, miestnych mien žen. rodu 126; rod českých miestnych názvov žen. rodu v slovenčine 134; skloňovanie mien tvaru príd. mien podľa vzoru *cudzí* 226
*či*¹ (spojka) 715
*či*² (spojka) 716
či (častica) 766
či (zámeno), opytovací význam 281, vzťahový význam 290, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
 čiarka: vyznačovanie pauzy pri citoslov-ciach 808
čiastka/časť, v spojení s radovými číslovkami v ľudovej reči namiesto zlomkových

čísloviek 333, zlomkové číslovky v ľudovej reči so slovom *čiastka/časť* 347
 čiastkové systémy jazykového systému 21; p. aj morfoloogické čiastkové systémy
 čiastkové tvarové systémy 37; p. aj morfo-logické čiastkové systémy
 čiastkový genitív 408; p. aj partitívny genitív
 čiastočná všeobecnosť menného čísla 142
 čiastočné rodové homonymá 133
čida, čidali, čidaže (častica) 766
-čik (prípoma), skloňovanie muž. živ. deminu-tív na *-čik* 78, tvar N. pl. muž. živ. deminu-tív na *-čik* 80
čim (spojka) 716
čim (častica) 767; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien časticou *čim* 212
čim-tým (spojka) 717
 činiteľ deja 360, 390; p. aj agens, logický subjekt
 činiteľský vzťah v intenzívnom poli slovies 397
 činné konštrukcie: rámcový nominatív v činných konštrukciách prechodných slovies 156
 činné prídastie: minulé z hľadiska štylis-tického 26; prítomné a minulé z hľadiska defektnosti 44; skloňovanie činného prídastia prítomného a minulého podľa vzoru *cudzí* 226; prechod činného prídastia prítomného a minulého k príd. menám 231; abstraktné podst. mená s príponou *-ost* od adjektívizovaných činných prídastí prítomných 232; tvo-renie činných prídastí ako ukazovateľ vidu 421; tvoranie činného prídastia prítomného 491; tvoranie činného prídastia minulého 493; používanie činného prídastia prítomného a minulého 558; p. aj aktívne participium präterita, aktívne participium präsenta
 činné tvary: systém činných tvarov 432; p. aj aktívne tvary, aktívum, činný rod
 činnosť 360
 činnosť prechodné slovesá 408; p. aj akčné tranzitívne slovesá
 činnosť slovesá 361
 činný rod 35, 432; p. aj aktívum, aktívne, činné tvary
 činný vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj aktívny vzťah
čiro (častica) 767
 číselná stránka reality 314; p. aj numerická stránka reality
 číselné dublety 146
 číselné formy podstatných mien 145
 číselné homonymá 151
 číselné podstatné mená 354
 číselné pojmy: delenie čísloviek podľa vzťahu ich významu k číselným pojmom 314
 číselné postavenie vecí 341

číslné príznaky 314
 číselné skupiny 351
 číselné tvary: podst. mien 139
 číselné zámená 234; p. aj numerálne zámená
 číselný význam: delenie číslí 314
 špecifikácie číselného významu 314
 číslo: príznakový a bezpríznakový člen
 kategórie čísla počt. mien 34, výklad
 kategórie čísla podst. mien 69; zhoda
 v čísle pri príd. menách 196, pri záme-
 nách 235, pri číslkách 315, pri slove-
 sák 429; vyjadrenie kategórie čísla
 v zložených tvaroch präterita a kondi-
 cionálu 464; pomknutie čísla pri slove-
 sák 517
 číslo jedna, rod číslky jeden pri podst.
 mene číslo 320
 číslkové spojenia vyjadrujúce približné
 číslo 350
 číslkové výrazy 351
 číslkové zámená 574
 číslky 314; miesto číslí v rámci
 slovných druhov 27, flektivný typ v slo-
 venskej morfológickej stavbe v rámci
 skloňovania číslí 54, analytický typ
 v rámci tvarov číslí 58, polysyntet-
 tický typ pri číslkách 59, násobné
 číslky pri vyjadrení miery, o ktorú
 vlastnosť jednej veci prevyšuje vlast-
 nosť druhej veci 217, príd. mená z čísl-
 í 205; skloňovanie číslí podľa
 vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226;
 substantívny význam pri číslkách 68,
 substantivizácia číslí 194, radové
 číslky ako príd. mená 231, zámenný
 význam pri číslkách 312, príslovkový
 význam pri číslkách 572, číslky
 v platnosti prísloví 617, číslky vo
 funkcii častice 806;
 p. aj určité, neurčité, základné, podie-
 lové, druhoé, radové, násobné, skupi-
 nové, zložené, zlomkové, hromadné,
 rozčleňovacie číslky, numerálie
 čiste (častica) 767
 čisto vidová distributívna dvojica 424
 čisto vidové dvojice 415
 čisto vidové predpony 414
 čiže (spojka) 717
 čiže (častica) 767
 -či (zakončenie slov), skloňovanie slovan-
 ských mien na -či podľa vzoru pekný 224
 člen p. príznakový, bezpríznakový, nepri-
 znakový, modifikovaný člen
 členenie: slovné zásoby slovenčiny na
 slovné druhy 27; p. aj rodové členenie
 členený dej 411
 členské častice 748
 členské spojky 687
 človek, tvary D. a L. sg. 78; tvary pl. 83
 čo (zámeno): zaraďenie k opytovacím záme-
 nám 277; skloňovanie 278, opytovací
 význam 279, citový ukazovací význam

282, vzťažný význam 284, 287, neurčitý
 význam 292, vymedzovací význam 293
 čo (spojka) 717
 čo (častica) 767; zdôraznenie 3. stupňa
 príd. mien časticou čo 212
 čo aký (zámeno) 301
 čo do (predložkový výraz) 671
 čo hneď (spojka) 718
 čo kedy (zámeno) 301
 čo kto (zámeno) 301
 čo ktorý (zámeno) 301
 čo možno, zdôraznenie superlatívu príd.
 mien výrazom čo možno 212
 čo priam (spojka) 718
 čo raz (spojka) 719
 čoby (častica) 768
 -čok (prípona), skloňovanie priezvisk na
 -čok 77
 čosi (zámeno) 334
 čoskoro (častica) 790
 čo-to (zámeno) 301
 čožebý (častica) 768
 čuť, v spojení so sponou byť 372
 čuť sa, sponové 375

D

d, výslovnosť pri príd. menách vzoru pekný
 pred príponou 225; p. aj d — d, d — dz,
 s — d, s — d — d
 d, p. d — d, d — dz
 D (skratka pre dej) 390
 D₁, D₂ (schéma intenzívneho typu) 396
 d — d (alternácia), pri odvodzovaní živo-
 čísných príd. mien 204
 d — dz (alternácia), pri odvodzovaní živo-
 čísných príd. mien 204, pri časovaní
 slovík vzoru česať — češiem 446
 d — dz (alternácia), pri tvorení imperatívu
 slovík jest, vedieť, zvedieť 434
 D → P, D₁ → P, D — Z, D₂ — Z (schéma
 intenzívneho typu) 395
 da- (predpona), zámená s da- 294
 daľ (zámeno) 294
 dačo (zámeno) 294
 dačo (častica) 760
 dajako (zámeno) 294
 dajaký (zámeno) 294
 dakade (zámeno) 294
 dakde (zámeno) 294
 dakedý (zámeno) 294
 dakolki (zámeno) 294
 dakolký (zámeno) 294
 dakolký, dakolký raz (číslky) 347
 dakto (zámeno) 294
 daktorý (zámeno) 294
 daný (príd. meno), v úlohe zámena 312
 dat, modálne 367, v jednočlenných vetách
 369, neosobné konštrukcie s neosobným
 tvarom nezvratného slovesa dat 524
 dat sa, modálne 366; v neosobnom modál-
 nom spojení 524

dáta, skloňovanie 113
 datív: kategória datívu 70, všeobecný
 význam datívu 152, významy a použi-
 vanie datívu 177, príslušnosti a vlastníka
 178, sprostredkovaného zásahu (paci-
 onas) 179, nositeľa stavu 179, zreteľa
 a mienky 180, dôvernosti a citovej účasti
 181, konečného objektu 181, vznik zlo-
 žených príd. mien z väzby s datívom 210,
 väzba príd. mien s datívom 210, vý-
 znamy datívu základného zvratného
 zámena 251, výlučná rekaia s datívom
 pri slovesách 391, združená väzba s aku-
 zatívom a datívom pri slovesách 393,
 združená väzba s datívom a infinitívom
 393, datívom vyslovený druhý paciens
 deja 394;
 tvary D. sg. podst. mien človek, pán, don,
 šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, sym,
 duch, Kristus 78, slovanských osobných
 mien na -ov 80, muž. neživ. podst. mien
 na -tel a -ec 97, prípona -i v D. sg. žen.
 podst. mien vzoru žena 102; platnosť
 rytmického zákona v D. pl. žen. podst.
 mien vzoru žena 104, vzoru ulica 107;
 tvary D. pl. žen. podst. mien vzoru
 ulica na -ja 108, vzoru ulica na -ia,
 -ya 108, podst. mena rozopra 108; plat-
 nosť rytmického zákona pri žen. podst.
 menách vzoru dlaň 109; tvary D. pl.
 žen. podst. mien vzoru dlaň na -j 109,
 podst. mena kader 109, podst. mena
 cirkev 110; platnosť rytmického zá-
 kona v D. pl. podst. mien vzoru mesto
 117; tvar D. pl. podst. mena jojo 117;
 platnosť rytmického zákona v D. pl.
 str. podst. mien vzoru srdce 119; D.
 pl. str. podst. mena oje 119; platnosť
 rytmického zákona v D. pl. príd. mien
 vzoru pekný 234, vzoru cudzí 226,
 vzoru pávi 228; tvary mne/mni, tebe/ti
 v datíve zámen ja, ty 240, tvar jemu
 v datíve zámena on 243, tvary sebe/si
 v datíve zvratného zámena sa 252;
 používanie predložiek s datívom: k 636,
 proti, naproti, oproti 651, naprieč 663,
 voči 666, vďaka 670, vzdor 670, navzdor,
 navzdory 673;
 p. aj prospechový, voľný, stavový,
 väzobný, vlastnícky, obsahový, vysvet-
 lovací obsahový, doplnací obsahový, ad-
 nominálny, holý, citový datív
 datívna reakcia 391
 dativus commodi et incommodi 251
 dativus eticus 251
 dativus possessivus 251
 dátum, skloňovanie 113
 dávna (zdôraznená) minulosť 533
 deadjektiva: prívlastok pri deadjektívach 72
 deadverbálne prídavné mená: príd. mená
 z komparatívu deadverbálnych príd.
 mien 208

defektivnosť pri podst. menách 153
 defektne slová 44
 defektivnosť lexém 44
 deformácia p. tvarová, hlásková, význa-
 mová, formálna deformácia
 deiktické pomenovania: rovina deiktických
 pomenovaní v rámci slovných druhov 27
 deiktické pomenovanie: rovina deiktického
 pomenovania 376, 385
 deiktické t-ové slovo 681; p. aj t-ové deik-
 tické výrazy, t-ové výrazy
 dej: vzťah subjektu k deju vyjadrený
 osobnými prívlastňovacími zámenami
 245, vzťah objektu k deju vyjadrený
 osobnými prívlastňovacími zámenami
 245, vzťah činiteľa k deju pri zámene svoj
 254; p. aj slovesný, členený, dokonavý
 dej, účasť deja, určenosť deja
 dejová zložka pri citoslovciach v pomere
 k zvukovej zložke 819
 deklinácia 46; p. aj skloňovanie
 deklináčny typ 45
 delimitatívna funkcia spojok 691
 deminutiva: skloňovanie muž. živ. podst.
 mien na -ček s vynechávaním a bez vy-
 nechávania samohlásky -i- 78; tvar N.
 pl. deminutív na -ček, -ek, -čik 80; koli-
 sanie v skloňovaní zvieračích deminutív
 138; p. aj mláďacie deminutiva
 deň, tvary L. sg., N. a A. pl. 99, G. pl. 100;
 vokalizácia predložiek nad, od, pod, pred
 pred tvarmi slova deň 631
 derivačný element 435
 desaterac, skloňovanie 126
 desatoraký, desatorako (číslky) 349
 desufixácia 43
 determinatívne syntagmy: zložené príd.
 mená z determinatívnych syntagiem
 208; p. aj slovesné determinatívne syn-
 tagmy, recipročne determinatívna syn-
 tagma
 determinované slovesá 411
 detská reč: príd. mená z detskej reči 200,
 tvary slovesa hajat 437
 deväťdesiat (číslky), zakončenie 326
 deväťdesiaty (číslky), v ľudovej sloves-
 nosti 346
 deväťmá (číslky), vznik 325
 deverbátiva: prívlastok pri deverbatívach
 72
 deverbatívne príslovky 568
 diabol, tvary D. a L. sg. 79
 dialóg p. familiárny dialóg
 dievča (vzor podst. mien) 120
 dichotomické triedenie v slovesnej kate-
 górii času 35
 dilogický doplnok 190
 dilogický prísudok v instrumentáli 190
 dnom-dácom (príslovky) 822
 diplomatické tituly: prívlastňovacie zá-
 mená 2. a 3. os. pl. ako súčasť diploma-
 tických titulov 245

disjunktívny vzťah 685; p. aj vylučovanie distribúcia: vyjadrenie distribúcie pri pl. 143
distributíva 315; p. aj podielové číslovky distributívna dvojica p. čisto vidová distributívna dvojica
distributívna predložka po 351
distributívne slovesá 424; p. aj podielne slovesá
distributívne spojenie 352
distributívne využitie singuláru 143
distributívnosť 424; p. aj podielnosť distributívny lokál 70
distributívny plurál 143
distributívny singulár 143
distributívny výraz 352
distributívny význam singuláru a plurálu 143
distributívny zmysel singuláru 143
div, div že (časťice) 768
dla (predložka) 664
dlaň (vzor podst. mien) 108
dlhá podoba akostných prídavných mien 200
dlhšie tvary: používanie dlhších tvarov *mne, teba, mňa, teba* 240, dlhších tvarov *jeho, jemu* 243, dlhších tvarov *seba, se* 252; výskyt dlhších (nárečových) tvarov osobných prívlastňovacích zámen 249
dlžen (príd. meno) 200
dno, vokalizácia predložiek *naď, od, pod, pred* pred tvarmi slova *dno* 631
do (predložka) 635, korešpondencia predložky do so slovesnou predponou do- 628
do- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morféom do- a sufixálnymi morféomami 588, zvrtné slovesá s predponou do- 382
dobré, dobreže (časťice) 768
dočista (časťice) 769
dohovoriaci, -a, -e 485
doista (časťice) 773
dokedy (zámeno), príslušnosť k neohybným zámenám 278, opytovací význam 282, vzťahový význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
dokiaľ (zámeno), opytovací význam 282, vzťahový význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
dokonavé slovesá 410, z hľadiska defektnosti 44
dokonavosť deja 410
dokonavý dej 410; p. aj zavŕšený dej, určený dokonavý dej
dokonavý vid 410
dokonca (časťice) 769
dokopy (časťice) 769
dokým (spojka) 719
dohľad, modálne 369
dolu (predložka) 661
domacia skloňovacia sústava 123
domáci skloňovací systém 123

don, tvary D. a L. sg. 79
doplniaci akuzatív 164
doplniaci objekt: obsahový inštrumentál ako doplniaci objekt 193
doplniaci obsahový datív 185
doplniaci obsahový objekt 185
doplnený nominatív 155
doplnková funkcia pomenovacieho nominatívu 157
doplnkové spojky 686
doplnkový inštrumentál 189
doplnkový vzťah 685; p. aj verbálno-atributívny vzťah
doplnok: hodnotiaci vložka s prechodom v tesnú väzbu v platnosti doplnku 154, prirovnávací nominatív ako doplnok 157, nominatív miery a funkcia doplnku 158; p. aj dilingický, zložený doplnok
doprostred (predložka) 661
dorozumievacia hodnota: vôľové citoslovceia z hľadiska dorozumievacej hodnoty 813; p. aj komunikačný akt
dosiaľ (zámeno): ukazovací element -s- v koreni zámena dosiaľ 257; ukazovací význam 266
doslova, doslovne (časťice) 769
dosť (číslovka) 333
dostačiť, modálne 369
dostať, v spojení so sponou byť 373
dovídiť, v spojení so sponou byť 372
dovídiť, modálne 369
dozaista (časťice) 773
dôraz: zvrtné zámeno sám pri dôraze 250; dôraz pri časťiciach 757, pri citoslovciach 807
dôrazný výraz 756
dôsledkové spojky 686
dôsledkový vzťah 685; p. aj konkluzívny vzťah
dôsledok p. vzťah dôsledku
dôverný p. datív dôvernosti
druh: druhy príznaku pri príd. menách 197; p. aj slovné druhy, genitív druhu
druhá osoba: osobné zámená 2. osoby 237, skloňovanie zámen 2. osoby 239; všeobecná 2. osoba pri zámeně vy 239, 2. osoba sg. sloves 508, pl. sloves 511; zastupovanie zámena 2. osoby zámenami 3. osoby 241, 3. osoba sg. namiesto 2. osoby v emfáze 513, 3. osoba pl. sloves namiesto 2. osoby 515
druhá podoba: infinitívneho kmeňa 436, prezentného kmeňa 436
druhotné citoslovceia 808; p. aj sekundárne citoslovceia
druhotné predložky 620, 660; p. aj sekundárne predložky
druhotné príslovky 571
druhotné spojky 697; p. aj sekundárne spojky
druhá príslušnosť: genitív druhej príslušnosti 168

druhé číslovky 315, 348; určité 348; neurčité 349; p. aj špeciálá
druhovo prívlastňovacie prídavné mená 204
druhový plurál 151
druhý (číslovka) 344, ako zámeno 313
druhý raz (číslovka) 344
druhý stupeň 210; tvar 2. stupňa 216, náhrada základného stupňa 2. stupňom 218, skloňovanie tvarov 2. stupňa 226, 2. stupeň pri príslovkách 581; p. aj porovnávaci stupeň, komparatív
duál 34
dub (vzor podst. mien) 87
dubletné rodové tvary 132
dubletnosť: odstraňovanie dubletnosti 48; p. aj rodové dubletnosť
dubletný plurál 129
dublety: vývin v morfológii cez dublety 48, pri skloňovaní cudzích priezvisk na -er, -el 77, dublety zvrtných a nezvrtných sloves 378, pri tvorení tvarov imperatívu 483; p. aj mužská dubleta, rodové, číselné dublety, dvojtvary
duch, tvary D. a L. sg. 79, N. a A. pl. 139
duplicita slovesnej väzby 408
dva (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 320, rodová číslovka k číslovke dva 342, podielové spojenia s číslovkou dva a vyššími číslovkami 352
dvadsať (číslovka), zakončenie 326
dvadsiaty — deväťdesiaty (číslovky) 345
dvadsiť (číslovka), vznik 325
dvere, tvary G. pl. 107, ostatných pádov 108; vokalizácia predložiek *naď, od, pod, pred* pred tvarmi slova *dvere* 631
dvojučiaty (číslovka) 340
dvojaký, dvojako (číslovky) 349
dvojbodka: označovanie pauzy pri citoslovciach 808
dvojičné parataktické spojky 681
dvojičné pomenovanie: vyjadrenie prívlastnenia pri majiteľovi veci pomenovanom dvojičným pomenovaním 220
dvojičné spájacie prostriedky 681
dvojičný intenzívny systém 393
dvojice p. heteronymné rodové, súvzťažné, vidové dvojice
dvojité pomenovanie: možnosť dvojitého pomenovania pre abstraktné javy 63; p. aj synonymické pomenovanie
dvojité spojky 695
dvojitý (číslovka) 340
dvojitý genitív 167
dvojtvary: štýlové zafarbenie dvojtvarov 28, vývin v morfológii cez dvojtvary 48, výskyt rovnocenných dvojtvarov 49; v N.-A. pl. podst. mien *vták, vlk, pes* 74; pri skloňovaní niektorých muž. živ.

podst. mien vzoru chlap latinského a gréckeho pôvodu 75, 124, niektorých muž. neživ. podst. mien vzoru dub latinského pôvodu 124, cudzích priezvisk na -er, -el 77, domácich priezvisk na -ec, -ek, -ok 78, muž. živ. podst. mien na -čík 78; v G. a A. sg. slova *fako* 78, 86, domácich priezvisk na -o 78, 86; v D. a L. sg. slov *človek, pán, don, šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn, duch, Kristus* 78, v L. sg. slov *kôň, koník, koniček, somár, zrebec* 79, v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 82, v N. a A. pl. slov *anjelik, anjeliček, bôžik, čertík, škriatok* 83, 138, v G. a A. pl. slova *host* 83, v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 86, v N. pl. podst. mien *výherca, záujemca* 87, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 90, v L. sg. muž. neživ. podst. mien na -r 93, v G. pl. podst. mena čas 94, v L. pl. podst. mena sen 95, v I. pl. podst. mien vzoru dub 96; pri skloňovaní neživ. podst. mien vzoru *teľ* 97, niektorých neživ. podst. mien vzoru stroj, ktoré vznikli zo živ. podst. mien 98; v L. sg. podst. mena deň 99, v G. pl. podst. mien *kôň, peniaz, groš* 100, v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104, v G. pl. žen. podst. mien vzoru ulica 107, v D. a L. pl. podst. mena rozopra 108, v G. sg. žen. podst. mien vzoru dlaň 109, v I. pl. podst. mena dvere 108, v G. sg. podst. mien *hned, tvár, myseľ* 110, N.-A. sg. podst. mien typu *bremä/bremeno* 114; pri skloňovaní podst. mien *oko, ucho* v pl. 115; v G. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117; pri skloňovaní str. podst. mien vzoru dievča v pl. 121, osobných prívlastňovacích zámen 249; v G.-A. sg. zámena *ten* 257, v N. sg. číslovky *jeden* 318, v I. číslovky *dva* 321, v I. číslovky *tri* 322; pri časovaní slovesa *kajať sa* 437, sloves vzoru *česať* — *češiem* 447; pri aktívnom tvare prechodníka 488; pri činnom príd. prítomnom 491; pri trpnom príd. 498; pri vlastnostných príslovkách s morféom -e 576; pri vlastnostných príslovkách s morféom -o 578; pri vlastnostných príslovkách z adjektívizovaných príd. 581; p. aj dublety
dvojvidovosť slovesa 425
dvor, vokalizácia predložiek *naď, od, pod, pred* pred tvarmi slova *dvor* 631
dychť, modálne 367
dynamické príznaky 360
dynamickosť morfológie 46
dz, p. d — dz, d — dz, dz — dz
dz — dz (alternácia), pri časovaní sloves vzoru *česať* — *češiem* 446
dž, p. dz — dž, g — dž

- e, vkladné v G. pl. podst. mena *Vráble* 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, str. podst. mien vzoru mesto 117, str. podst. mien vzoru srdce 119; p. aj *e — ie*, *e — e*, *ia — e*, *ie — e*, *e — e*
- e (prípoma), tvary vokativu na -e v sg. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, skloňovanie českých priezvisk na -e podľa vzoru chlap 125, skloňovanie českých priezvisk na -e podľa vzoru hrdina 86, 125, skloňovanie inoslovanských miestnych mien na -e podľa vzoru srdce 127; v L. sg. podst. mena *deň* 99, v N.-A. pl. muž. neživ. podst. mien na -r, -l 99, v rodinných prívlastňovaciach príd. menách 221; vlastnostné príslovky s morfé-
mou -e 575, vlastnostné príslovky na -e od adjektívizovaných prídastí 581, okol-
nostné príslovky s morféom -e 586
- e (zakončenie slov), skloňovanie cudzích mužských životných podst. mien typu kuli 124, skloňovanie slov talianskeho pôvodu na -e 125, skloňovanie anglických a francúzskych mien a iných slov zakončených na nevyslovované -e 126
- é (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli 124
- e — ie (alternácia), v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru mesto 115, vzoru srdce 118; pri skloňovaní čísloviek *šesť* a *sedem* 324; pri imperfektivizácii sloves príponou -a 416
- e — o (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 75, vo vokative sg. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85; pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97, žen. podst. mien vzoru dlaň 109, žen. podst. mien vzoru koš 110; pri odvodzovaní živo-
číslných príd. mien 203
- é, p. é — o
- é (zakončenie slov), skloňovanie českých priezvisk na -é podľa vzoru chlap 125, podľa vzoru hrdina 86, 125, podľa vzoru kuli 125
- ě — o (alternácia), pri skloňovaní českých rodných mien a priezvisk na -ě 126
- ea (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru žena na -ea 102, 127
- ec (prípoma alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien vzoru chlap na -ec 75, muž. neživ. podst. mien na -ec 97
- ei (zakončenie slov), skloňovanie nemeckých priezvisk na -ei 126
- eje (prípoma), v rodinných prívlastňova-
cích príd. menách 221
- ejší (prípoma), pri tvorení komparatívu príd. mien 211
- ejšie (prípoma), pri tvorení komparatívu prísloviek 582
- ek (prípoma alebo zakončenie slov), skloňovanie priezvisk na -ek 76, tvar N. pl. pri muž. živ. zdobeninách na -ek 80
- ěk (zakončenie slov), skloňovanie českých rodných mien a priezvisk na -ěk 126
- ekvivalenty viet 807
- el (zakončenie slov), skloňovanie cudzích priezvisk na -el 77
- el (prípoma alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -el 76, muž. neživ. podst. mien na -el 97
- elácia: pri zámeně *taký* 261
- element p. slovtvorný, ukazovací, deri-
vačný, tematický element
- elidovaná spona 472
- elidované sloveso: výlučný akuzatív vo výzvovej konštrukcii s elidovaným slo-
vesom 160
- elidovaný tvar 465
- elipsa: pri substantivizácii 194
- emfatická dĺžka pri expresívnom použití slovných druhov 808
- emocionalnosť citoslovie 818
- eň (prípoma alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -eň 76, muž. neživ. podst. mien na -eň s vynechá-
vaním alebo bez vynechávania e 97, žen. podst. mien na -eň s vynecháváním e 109
- enka (zakončenie slov), skloňovanie ino-
slovanských priezvisk na -enka 74
- eno (zakončenie slov), štylistická platnosť tvarov typu *bremeno* 26; používanie tvarov typu *bremeno* popri tvaroch typu *bremě* 114
- entina (číslovka) 335
- entý (číslovka) 348
- entýkrát, entý raz (číslovky) 348
- ený (-ená, -ené) (prípoma), v trpnom prí-
častí 497
- er (zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -er 76
- ero (prípoma), v číslovke *viacero* 337
- es (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -es 75, 123; tvar N. pl. pri cudzích muž. živ. podst. menách na -es 81; skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na -es 88, 124, francúzskych rodných mien a priezvisk na nevyslovované -es 126
- esejistický štýl: konštrukcia s *ktorý* v ese-
jistickom štýle 287
- ešte, ešteže (častice) 769
- et (zakončenie slov), skloňovanie muž. neživ. podst. mien na -et 97
- etymologická figúra: inštrumentál ná-
stroja v etymologickej figúre 187; obsa-
hový inštrumentál ako etymologická
figúra 192

existencia: neosobné slovesá vyjadrujúce
existenciu 404

explikatívny vzťah 685; p. aj vysvetľovací
vzťah

expresívna oblasť jazyka 816

expresívne pomenovania: odrastených
alebo dospelých osôb a vecí 137

expresívne slová: časovanie slovesa *hajať*
437

expresívnosť: záporového genitívu v po-
rovnaní so synonymným nominatívom
a akuzatívom 175, citoslovie 816

expresívny zámer: štylistické využitie ka-
tegorie rodu s expresívnym zámerom 139

externá akcia agensa 391

-ey (zakončenie slov), skloňovanie anglic-
kých priezvisk na -ey 125, slova *jockey*
125, francúzskych priezvisk na -ey 126

F

f, v citoslovciach 808

-f (zakončenie slov), tvar N. pl. cudzích
muž. živ. podst. mien na -f 81

F (skratka pre fundamentum) 406

fako, tvary G. a A. sg. 78, 86

faksimile, skloňovanie 127

faktický (častice) 770

faktitíva p. nezvratné faktitíva

faktovosť 410

familiárny dialóg: častice *ho* vo familiárnom
dialógu 752

familiárny štýl: stredoslovenské tvary typu
dobrá v krásnej literatúre ako prvok
familiárneho štýlu 225

fáza, p. začiatková, stredná, konečná fáza
fázové slovesá 363; v spojení so sponou *byť*
373; p. aj vidové slovesá

femininum 129; p. aj ženský rod

figu, figu borovú, figu drevnú, figu makovú
(častice) 770

figúra: p. etymologická figúra

-fil (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst.
mien na -fil 82

finálny vzťah 685; p. aj účelový vzťah

flámske mená: skloňovanie flámskych mien
na -s 75

flektívne slovné druhy 29, 31; p. aj ohybné
slovné druhy

flektívne jazyky 32

flektívny typ: jeho podstata 50; v sloven-
skej morfológickej stavbe 51; v sloven-
skej morfológickej stavbe v porovnaní
s inými typmi 59

flektívny typ ako typ skloňovania 45; p.
aj morfológický flektívny typ, živé, ne-
živé flektívne typy, vzor

flexia 45; p. aj ohybanie

-fób (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst.
mien na -fób 82

fonická rovina: vymedzenie v rámci iných
rovín jazykového systému 21; vzťahy

medzi morfológickou a fonickou rovinou
25; morfológia ako prechodná oblasť
26; p. aj zvuková rovina

fonologické jednotky: využívanie fonolo-
gických jednotiek v morfológii na
ciele morfológie 26

forma: morfológickej jednotky 22; p. aj
gramatická, vonkajšia forma

formalizovanie zámen 284

formálna deformácia: pri vzniku citoslovie
z imperatívnych tvarov 824

formálna rozčlenenosť niektorých pozdra-
vov 815

formálna stránka: morfológickej kategórie
36; častice 753

formálna zložka *sa* 376

formálne sloveso *byť* 463; p. aj opisné slo-
veso

formálne vyznačenie rodu 130

formálny prostriedok: na vyjadrenie gra-
matického významu 22, formálne pro-
striedky syntaxe 23

formálny základ gramatického rodu 129

formant: vymedzenie 38, povaha forman-
tov v slovenčine 41; formant *sa* 380;
formant *si* 383; p. aj relačný, sufixálny,
zvrtný formant, tvarotvorná prípona

francúzske mená, slová: skloňovanie slov
na nevyslovované -e, mien na nevyslovo-
vané -es a mien na -ey 126, rod slov
francúzskeho pôvodu 135

frazologické spojenia: pomnožný pl. miesto
sg. vo frazeologických spojeniach 147,
číslovka *štyri* v spojení *mať štyri svetý* 323,
číslovka *štyri* v spojení *byť (niekam)* *štyri*
svetý 323, spojenia *o milých pút, jeden za*
pút a druhý bez jedného za šest, kúpiť za
pát prátov 325, číslovka *štvoro* vo frazeolo-
gickom spojení *štvoro na pátoro* 337

frazologické zvraty p. zmeravené frazeo-
logické zvraty

frekvencitíva: odvodzovanie frekvenciatív
419

funkcia: nositeľa deja, agensa, paciensa, ob-
jektu, okolnosti, príznaku 71; pri kategó-
rii rodu 128; delenie zámen podľa funkcie
234; funkcia spojky 679; p. aj onoma-
tologická, imperfektivizačná, delimita-
tívna, doplnková, prísudková funkcia

funkčná sekundárnosť abstraktných sub-
stantív 63

futúrum: aglutinačná úria v prefixálnom
tvorení futúra niektorých nedokonavých
slovies predponou *po-* 57; synonymné
tvary futúra pri slovesách vyjadru-
júcich pohyb a niektoré deje spojené
s pohybom 421; vzťah futúra ku kondi-
cionálu 431; vyjadrenie kategórie osoby
a kategórie čísla v tvaroch futúra 465;
tvary indikativu futúra 478; používanie
futúra 534; p. aj predponové futúrum,
budúci čas

g, v citoslovciach 808; p. aj g—dž
 -g (zakončenie slov), tvar N. pl. pri muž.
 živ. podst. menách na -g 80
 g—dž (alternácia), pri odvodzovaní živočiš-
 ných príd. mien 204
 gazdiná (vzor podst. mien) 110
 -ge (zakončenie slov), skloňovanie francúz-
 ských a anglických mien na -ge s nevyslo-
 vovaným e 126
 generálne opytovacie zámeno 30; p. aj
 absolútne opytovacie zámeno
 genitív: kategória genitívu 70, všeobecný
 význam genitívu 152, významy a použi-
 vanie genitívu 166; príslušnosti 167, pô-
 vodcu 167, nositeľa deja 168, vlastníka
 168, druhovej príslušnosti 169, druhu 169,
 vlastnosti 170, obsahu 170, meraného
 obsahu 171, počítaného obsahu 171,
 množstva 171, synonymita partitívneho
 genitívu s genitívom množstva 172, času
 173, konečného objektu 176, genitív
 vlastníka ako náhrada datívu vlastníka
 179, vznik zložených príd. mien z väzby
 s genitívom 209, väzba príd. mien s ge-
 nitívom 209, vyjadrenie privlastnenia
 genitívom pri všeobecných a vlastných
 podst. menách tvaru príd. mien 230,
 združená väzba s akuzatívom a geni-
 tívom pri slovesách 392;
 tvar G. sg. podst. mena *fako* 78, G. sg. niekto-
 rých domácich priezvisk na -o 78, 86; G.
 pl. podst. mien *host* a *ľudia* 83, G. sg. muž.
 neživ. podst. mien vzoru *dub* 89, G. pl.
 podst. mien vzoru *dub* 94, G. sg. muž.
 neživ. podst. mien vzoru *stroj* 99, G. pl.
 podst. mien vzoru *stroj* 100, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *žena* 102, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *ulica* 105, G. sg. žen.
 podst. mien vzoru *dlaň* 109, G. sg. žen.
 podst. mien vzoru *koš* 110, G. pl. žen.
 podst. mien vzoru *gazdiná* 111, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *mesto* 115, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *srdce* 118, G. pl.
 str. podst. mien vzoru *dievča* 121; po-
 užívanie kratších a dlhších tvarov v G.
 zámen *ja* a *ty* 240, dlhšie (nárečové)
 tvary v G. sg. osobných privlastňovacích
 zámen 249;
 používanie predložiek s genitívom: *bez*
 633, *do* 635, *od* 644, *okrem* 646, *skrz* s G.,
u 654, *z* 657, *za* s G. 658, *znad*, *sponad*,
spod, *spopod*, *spred*, *spoza*, *spopri*, *zmedzi*,
spomedzi 659, *blízko*, *blízko*, *blížšie* 660,
doprostred, *konča*, *kráj*, *pokraj*, *skraja* 661,
miesto, *namiesto*, *mimo* *pomimo*, *napred*,
vopred, *naprieč* s G. 662, *naзад*, *neďaleko*,
niže, *poniže*, *obďaleč*, *okolo*, *kolo*, *kol* 663,
počas, *podľa*, *dľa*, *vedľa*, *povedľa*, *pozdĺž*
 664, *pozďola*, *pozďora*, *prосто*, *prostred*,
naprostred, *vprostred*, *uprostred* 665, *stra-*

ny, *strán*, *stranica*, *stred*, *vnútri* 666,
vôkol, *vyše*, *povyše*, *zdola*, *zhora*, *spostred*,
znútra, *skonča*, *zďol*, *sponiže*, *spovyše* 667,
vplyvom, *prostredníctvom*, *pomocou*, *účín-*
kom, *cestou*, *mocou*, *silou*, *vinou*, *následkom*,
ohľadom 670, *koncom*, *začiatkom* 671, *na-*
vzdory s G. 674
 p. aj adnominálny, dvojité, hebrejský,
 partitívny, časový, záporový, adverbálny,
 obsahový, bezpredložkový, holý genitív
 genitívna rekeia 391
 genitívna väzba 72
 genitívny objekt 162
 genus verbi 432; p. aj kategória slovesného
 rodu
 geografické názvy 140; p. aj zemepisné,
 zemepisné vlastné, vlastné zemepisné
 mená
 -gna (zakončenie slov), skloňovanie talian-
 ských miestnych mien na -gna 127
 gradácia 45; p. aj sémantická gradácia,
 stupňovanie, komparácia
 gradálny vzťah 685; p. aj stupňovanie
 gramatická časť gramatického tvaru 38
 gramatická forma: gramatická forma prí-
 sloviek 574; zložených prísloviek 590;
 okolnostné príslovky bez gramatickej
 formy 591; gramatická forma citosloviec
 807; p. aj zmeravenie gramatickej formy
 gramatická hodnota pomenovacích pro-
 striedkov 25
 gramatická charakteristika podstatných
 mien 71
 gramatická kategória: rozdiel medzi morfo-
 logickou a gramatickou kategóriou 33;
 gramatické kategórie podst. mien 68,
 gramatická kategória zhody v rode, čísle
 a páde pri príd. menách 196, osoby 428,
 uplatňovanie sa gramatických kategórií
 podst. mien; príd. mien a prísloviek
 pri číslovkách 314, gramatické kate-
 górie slovies 428, gramatické kategórie
 pri príslovkách 35, 565, 574
 gramatická morféma 38, gramatické mor-
 fémy a kategórie podst. mien 68; p. aj
 rozštiepená, samostatná gramatická mor-
 féma, relačná morféma
 gramatická osoba p. nulová gramatická
 osoba
 gramatická príbuznosť prídavných mien
 a slovies 209
 gramatická stavba jazyka 21
 gramatické jadro vety 571
 gramatické prípony: povaha rytmického
 krátenia dlhých slabík v gramatických
 príponách po dlhej slabike bázy 25
 gramatické príznaky: celkové členenie
 podst. mien podľa gramatických a iných
 príznakov 67
 gramatické slovné druhy 30; p. aj pomocné,
 synsémantické slovné druhy
 gramatické slovo: bilaterálna povaha gra-

matického slova 22; príslušnosť grama-
 tických slov do morfolologickej roviny ja-
 zyka 25; štýlové rozdiely v oblasti gra-
 matických slov 27; uplatňovanie sa poly-
 sémie v oblasti gramatických slov 679
 gramatické tvary slov 21; porovnanie tvo-
 renia gramatických tvarov a tvorenia
 slov 24
 gramatické vlastnosti základných skupín
 citosloviec 810
 gramatické výrazy 27
 gramatický formant 376
 gramatický prefix 41
 gramatický rod: korešpondencia medzi
 obsahom kategórie menného rodu podst.
 mien a obsahom pojmu 33, uplatňovanie
 sa gramatického rodu 129; p. aj štvrtý
 gramatický rod
 gramatický švik 25
 gramatický tvar: vymedzenie, stavba gra-
 matického tvaru 37; meravenie grama-
 tických tvarov podst. mien 69
 gramatický údaj 68
 gramatický ukazovateľ: rod, číslo a pád
 ako gramatický ukazovateľ 68
 gramatický význam: rozdiel medzi grama-
 tickým a lexikálnym významom 22;
 rovina gramatického významu 387
 gramatikalizácia lexikálnej jednotky 29
 grécke mená: skloňovanie mužských osob-
 ných mien 75, 123, skloňovanie ženských
 mien 102, 127, skloňovanie muž. neživ.
 podst. mien na -us, -os, -es 88, 123
 groš, tvary G. pl. 100

H

h, p. c — ž — h, h — ž, z — ž — h
 -h (zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ.
 podst. mien na -h 80
 h — ž (alternácia), vo vokatívne muž. živ.
 podst. mien vzoru *chlap* 85, pri odvodzo-
 vaní živočišných príd. mien 204, pri ča-
 sovaní slovies vzoru *brať* — *beriem* 445,
 pri časovaní slovies vzoru *česať* — *če-*
šom 446
 hádam (časťica) 770
 hájať, podoba prezentnej tematickej mor-
 fémy 437
 hajde (citoslovec) 822
 haky-baky, slovnodruhová platnosť 822
 habala (príslovka) 822
 hanbiť sa, modálne 366
 három-fárom (príslovka) 822
 haruspez, skloňovanie 75
 hebrejský genitív 142
 hej (časťica) 770
 hej (citoslovec), vo funkcii nezhodného atri-
 bútu 232
 heno ten (zámeno) 260
 hentam ten (zámeno) 260
 henten (zámeno) 260; substantivizované 261

héros, skloňovanie 75, 124
 heterogénne spojky 684
 heteronymné rodové dvojice 136
 heteronymné rodové názvy 137
 hja (citoslovec), pôvod 823
 hla (citoslovec), pôvod 823
 hláskoslovná forma citosloviec 809
 hláskoslovná stránka citosloviec 808
 hláskoslovný vývin pri citoslovciach 808
 hlásková deformácia: pri vzniku citosloviec
 z imperatívnych tvarov 823
 hlásková podoba citosloviec 809
 hlásky: výskyt osobitných hlások v cito-
 slovciach 808
 hlavne (časťica) 771
 hlavné syntaktické funkcie podstatných
 mien 61
 hned (podst. meno), skloňovanie 110
 hned (časťica) 771
 hned ako (spojka) 719
 ho (časťica) 771; pri slove *poď* 485
 hoci (spojka) 719
 hoci (časťica) 771
 hoci-hoc- (morféma), zámená s hoci-hoc-
 297
 hoden (príd. meno) 200
 hodlat, modálne 366
 hodne (číslovka) 333
 hodnota p. gramatická hodnota
 hodnotiaci vložka: vložkový nominatív
 ako hodnotiaci vložka 154
 hodnotiace časťice 750
 hodnotiaci nominatív 153
 Holly J.: tvary typu *dohovoriaci*, -a, -e
 u J. Hollého 485
 holý datív: využívanie holého datívu pri
 živ. podst. menách 64
 holý genitív: synonymita predložky *po*
 s lokálom a holého genitívu v nezhodnom
 privlastku 631, holý genitív vlastnosti
 ako poetizmus 170
 holý pád: prepozicionalizácia holých pádov
 podst. mien 669
 homonymná p. rodové, číselné homonymná
 homonymia, homonymita: pádových prí-
 pon 52, 129, 152; čísla 146
 homonymné paralely pomnožných podstat-
 ných mien a podstatných mien s obyčaj-
 ným plurálom 146
 hore (predložka) 661
 horizontálna os 26
 horká, horké, horký, horkýtam, horkýže,
 horkýžetam (časťice) 771
 host, tvary N., G. a A. pl. 83
 hovorová reč: osobné tvary pri muž. zvie-
 racích názvoch 138, citoslovia ako pro-
 striedok hovorovej reči 810
 hovorové jazykové prostriedky: nezvratné
 neosobné tvary typu *zabílo* (ho) 26
 hovorové varianty: zámená *hentam* a *hentam*
 ako hovorové varianty zámen *tamtén*,
tamto ten 260

hovorové výrazy: zámeno *henten* 260, zámeno *hentam* 260

hovorové zafarbenie: príležitostného kolektívneho významu 148, posunutého kusového významu 150, príležitostnej substantivizácie 194

hovorový jazyk: skloňovanie zvieracích podst. mien muž. rodu v pl. podľa životných 74, prípona *-mí* v l. pl. str. podst. mien vzoru *dievča* 122, stredoslovenské tvary typu *dobré, dobrieho* 225, zámeno *tuná* 265, zámeno *tuto* pri poukazovaní na blízkú osobu 265, absolútne relatívum *čo* 288

hovorový štýl: tvary A. sg. typu *hríba, smúvka* ako príklad na vzťahy medzi morfológiou a štýlistickou rovinou spisovnej slovenčiny 26; používanie komparatívu príd. mien namiesto pozitívu 217; používanie prívlastnenia typu nášho susedova záhrada 220; rodinné prívlastňovanie príd. mená na *-ovie* 221; používanie zámena *taký* v hovorovom štýle 261; modálne sloveso *byť* 369

hovorový úzus: dubletné rodové tvary ako vplyvy z hovorového úzu 132

hovorový variant: zámeno *henten* ako hovorový variant zámena *tamten* 260

hí, hr-hr (citoslovceia), vo funkcii nezhodného atribútu 232

hranice medzi slovnými druhmi 29

hraničné kategórie 37

hrdina (vzor podst. mien) 86

hromadné číslovky: otázka vhodnosti termínu 335

hromadné podstatné mená 147; p. aj hromadné substantíva, kolektíva

hromadné substantíva 66; p. aj hromadné podstatné mená, kolektíva

hromadný singulár 147

hrst, skloňovanie 110

huncút, v postavení nezhodného prívlastku 230

hurá (citoslovce), vo funkcii nezhodného atribútu 232

hybaj, hybáj (citoslovceia), pôvod 824

hybridné prvky: slovesný podst. meno ako hybridný prvok 504

hybridné tvary: pri slovesách a zámenách 30

hybridnosť tvarov 30

hymit — *hymim* (slovesný vzor), morfe-
tická a lexikálna charakteristika 443

hyperbolická platnosť čísloviek *desatoraký, desatorako, storaký, storako, tisícoraký, tisícorako* 349

hyperbolické spojenia: *sto a sto, stá a stá* 328

hypokoristiká: príslušnosť hypokoristik na *-o k* maskulínam 132; p. aj zvieracie hypokoristiká

hypotaktická spojka, hypotaktické spojky: synonymita hypotaktických spojok so

základnou hypotaktickou spojkou *že* 679; vyделение hypotaktických spojok a ich význam 684; prehľad hypotaktických spojok 686; p. aj základná hypotaktická, najvšeobecnejšia hypotaktická spojka

hypotaxa 679; p. aj pravá, nepravá hypotaxa

hypotetický vzťah 685; p. aj podmienkový vzťah

CH

ch, p. *ch* — *s*, *ch* — *š*

-ch (zakončenie slov), prípona *-i* v N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ch* 80; prípona *-ovia* v N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ch* 81

ch — *s* (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 80

ch — *š* (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri časovaní slo-
vies vzoru *česať* — *česem* 446

chápanie p. kusové, látkové, abstraktné chápanie

charakter vzťahu vyjadreného pádom podstatného mena 70

charakteristické rodové prípony 129; p. aj silné rodové prípony

charakteristika p. rodová charakteristika *chce sa*, modálne 367

chcej- nechcej, platnosť výrazu 484

chciel, modálne 366, tvary indikatívu prézenta 473

-che (zakončenie slov), skloňovanie francúzskych osobných mien na *-che* s ne-
vyslovovaným *e* 126

chlap (vzor podst. mien) 73

chlapit sa, modálne 366

chráňboh, chráňbože (častica) 765

chráňit sa, modálne 367

chráňpane (častica) 765

chudnúť — *chudnem* (slovesný vzor), morfe-
matická a lexikálna charakteristika 449

chvalabohu (častica) 771

chyrovať, v spojení so sponou *byť* 372

chytat — *chytám* (slovesný vzor), morfe-
tická charakteristika 436, lexikálna cha-
rakteristika 437

I

i, písanie *i* a *y* v niektorých zvukomaleb-
ných citoslovciach 817; p. aj *i* — *í*,
i — *ij* — *y*, *i* — *š*

i (spojka) 720

i (častica) 772

-i- (prípona), v imperatívne 483

-i (prípona), v L. sg. podst. mien *kôň, somár, žrebec* 79, v l. pl. muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 84, v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru *hrdina* 87, v L. sg.

muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 92, v L. sg. podst. mena *deň* a neživ. podst. mien na *-r, -l* 99, v D.-L. sg. žen. podst. mien vzoru *žena* 102, v G. sg. podst. mien vzoru *dlan* 109, v L. sg. podst. mien vzoru mesto 115; skloňovanie slovanských mien na *-i* podľa vzoru *pekný* 224 *-i* (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru *kuli* zakon-
čených na *-i* 124, cudzích priezvisk na *-ai* 125, rumunských mien na *-i* typu *Petrovič* 126

i, p. *i* — *í*, *a* — *í*, *i* — *ij* — *y*, *š* — *í*

-i (prípona), v G.-A. pl. muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 83; v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru *žena* 104, žen. podst. mien vzoru ulica 106, str. podst. mien vzoru mesto 117, str. podst. mien vzoru srdce 119; skloňovanie slovanských miestnych mien str. rodu na *-i* 120, českých miestnych názvov na *-i* 127 *-i* (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru *kuli* zakon-
čených na *-i* 124

i čo (spojka) 720

i — *í* (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru *žena* 102, vzoru ulica 105, vzoru gazdina 111, vzoru mesto 115, vzoru srdce 118; pri imperfektivizácii slo-
vies príponou *-a-* 416

i — *ij* — *y* (alternácia), pri imperfektivizácii slo-
vies príponou *-ova-* 417

i keby (spojka) 720

i keď (spojka) 720

i — *š* (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* na *-čík* 78

i tak (spojka) 721

i to (spojka) 721

ia, p. *a* — *ia*, *a* — *á/ia*, *ä* — *ia*, *ia* — *a*,
ia — *ä*, *ia* — *e*

-ia (prípona), v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 83

-ia (zakončenie slov), skloňovanie cudzích žen. podst. mien na *-ia* 127

ia — *a* (alternácia), pri imperfektivizácii slo-
vies príponou *-ova-* 417, pri časovaní slo-
vies vzoru *žuť* — *žujem* 451

ia — *ä* (alternácia), pri imperfektivizácii slo-
vies príponou *-ova-* 417

ia — *e* (alternácia), pri časovaní slo-
vies vzoru *žuť* — *žujem* 451

-iac/-ac (prípona), tvorenie aktívneho tvaru prechodníka príponou *-iac/-ac* 488, prí-
slovky s morféom *-iac* 586

-iaci (*-iaca, -iace*)/*-aci* (*-aca, -ace*) (prípona),
v ônnom prístaví prítomnom 491

iba (spojka) 721

iba, ibaže (častica) 772

-ič (prípona), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ič* 83

-iček (prípona), skloňovanie muž. živ. demi-

nutív na *-iček* 75, muž. neživ. deminutív na *-iček* 88

ida (starší tvar prechodníka) 489

identifikácia: nominatív osobných zámen pri identifikácii 243

identifikačná zložka 820

idiomatické pomenovania pri vyjadrovaní singulativnosti 150

ie, vkladné v G. pl. podst. mena *Ladce* 100, žen. podst. mien vzoru *žena* 103, žen. podst. mien vzoru ulica 106, žen. podst. mien vzoru gazdina 111, str. podst. mien vzoru mesto 116, str. podst. mien vzoru srdce 119; p. aj *ie* — *e*, *ie* — *š*, *e* — *ie*, *š* — *ie*

-ie (prípona), skloňovanie slovanských miestnych mien na *-ie* 127

ie — *e* (alternácia), pri skloňovaní muž., neživ. podst. mien vzoru *dub* 89, pri imperfektivizácii slo-
vies príponou *-ova-* 417, pri časovaní slo-
vies vzoru *nieš* — *nesiem* 442, pri časovaní slo-
vies vzoru *žuť* — *žujem* 451

ie — *š* (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97

-iec (zakončenie slov), skloňovanie muž. neživ. podst. mien na *-iec* 97

-iech (prípona), archaická prípona *-iech* v L. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 95

-ieva- (prípona), pri imperfektivizácii slo-
vies 419

-ik (prípona), tvar N. pl. muž. živ. zdrobnenín na *-ik* 80; tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien na *-ik* 82

-ika/-inka- (prípona), slovesá so zdrobňova-
cou príponou *-ika/-inka-* 420

-illa (zakončenie slov), skloňovanie španielskych mien na *-illa* 127

imperatív: gramatická kategória osoby v imperatívne 429, prázdna morféma *po-* v imperatívne 462, osobné prípony v im-
peratívne 464, aktívne tvary 483, pasívne tvary 485, indikatív prézenta dokona-
vých slo-
vies za imperatív 530, indikatív prézenta nedokonavých slo-
vies za im-
peratív 531, prízent za imperatív vo vý-
hražnej vete 531, používanie imperatívne 546; p. aj zmeravené imperatívne, rozkazo-
vací spôsob

imperatívna morféma 483

imperatívne citoslovceia 815; p. aj rozkazo-
vacie citoslovceia

imperatívne výrazy 484

imperatívny základ: tvorenie imperatív-
neho základu 483

imperfektivizácia 413, 415

imperfektivizačná funkcia 415

impersonalita 397, 399, p. aj neosobné slo-
vesá

implicitný agens 396

-in (prípona alebo zakončenie slov), pri pri-

vlastňovacích príd. menách 219, skloňovanie mužských priezvisk na *-in* 229
in/im, p. *a/ä* — *in/im*
-ina (prípoma), v zlomkových číslovkách 332
ináč (zámeno) 305
ináč (spojka) 722
ináč, ináče (časťice) 772
inadiál (zámeno) 305
inak (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293
inak (časťica) 772
inakadiál (zámeno) 305
inakši (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293
inakšie (zámeno) 305
inam (zámeno) 305
inče (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293
indeterminované slovesá 411
indikatív 429; osobné prípony v indikative prezenta 464, aktívne tvary indikativu prezenta 470, pasívne tvary indikativu prezenta 473, aktívne tvary indikativu préterita 474, pasívne tvary indikativu préterita 477, aktívne tvary indikativu antepreterita 478, otázka pasívnych tvarov pri indikative antepreterita 478, aktívne tvary indikativu futúra 478, pasívne tvary indikativu futúra 479; p. aj oznamovací spôsob
indikátor: ukazovacie zámená ako pomocný indikátor 235; významových centier výpovedi 755
indikujúci prostriedok 757
individuálne pomenovania 136
infinitív: stavový datív pri infinitive 180, združená väzba s akuzatívom a infinitívom 393, infinitív neosobných sloves 400, aktívny tvar infinitivu 486, pasívny tvar infinitivu 486, používanie infinitivu 556; p. aj zvrätaný, pasívny infinitív, neurčitok
infinitívna morféma 434
infinitívna rekeia 391; p. aj výlučná infinitívna rekeia
infinitívny kmeň 436; prvá a druhá podoba infinitívneho kmeňa 436; p. aj neurčitkový kmeň
infinitívny základ 486
inchoatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj začiatková fáza
-inka (prípoma), slovesá odvodené zdrobovacou príponou *-inka* 420
inokade (zámeno) 305
inokedy (zámeno) 305; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293
inoslovanské mená: skloňovanie inoslovanských priezvisk na *-ko*, *-enko* 74, srbochorvátskych priezvisk na *-ac* 78, 125; D. a L. sg. slovanských (ruských a bulharských) osobných mien na *-ov* 80; skloňovanie českých priezvisk na *-e* (*-ě*) podľa vzoru hrdina 86, 125, srbochorvátskych miestnych mien na *-ac* 97, 125, inoslovanských miestnych mien str. rodu zakončených na *-e* podľa vzoru srdce 118, 127, inoslovanských miestnych mien str. rodu na *-ie*, *-i* podľa vzoru vysvedčenie 120, 127, slovanských osobných a zeme-pisných mien tvaru príd. mien podľa vzoru pekný 224, českých mien tvaru príd. mien podľa vzoru cudzí 226, slovanských priezvisk zakončených na *-ov* a *-in* 229
inoslovanské priezviská: skloňovanie inoslovanských priezvisk na *-ko*, *-enko* 74; p. aj slovanské mená, slovanské osobné mená
inšt (zámeno) 305
inštrumentál: kategória inštrumentálu 70, všeobecný význam inštrumentálu 152, významy a používanie inštrumentálu 185, miesta 185, času, nástroja 186; prostriedku 187, pôvodu 187, príčiny 188, zreteľa 188, spôsobu 188, porovnania, miery, účelu 189, 190, prechodného objektu 191, výlučného objektu 191, väzba príd. mien s inštrumentálom 210; združená väzba s akuzatívom a inštrumentálom pri slovesách 393; synonymita predložky *po* s lokálom a hoľého inštrumentálu 630; prípony *-mi* a *-ami* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 101, žen. podst. mien vzoru kost 110, str. podst. mien vzoru dievča 122; prípona *-i* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84; prípona *-y* v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84, muž. neživ. podst. mien vzoru dub 96, str. podst. mien vzoru mesto 117; prípona *„-iou“* v I. sg. žen. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, žen. rodu príd. mien vzoru pávi 228; tvary *dvoma/dvomi* v I. číslovky dva 321; tvary *troma/tromi* v I. číslovky tri 322; tvary *štyrma/štyrmi* v I. číslovky štyri 323; používanie predložiek s inštrumentálom: *medzi* s I. 638, *nad* s I. 642, *pod* s I. 648, *ponad*, *popod*, *popred*, *poza*, *popri*, *po-medzi* s I. 649, *pred* s I. 650, s 652, *za* s I. 658, *dolu*, *hore* 661, *naprieč* s I. 662; p. aj okolnostný, časový, kvalifikačný, prísluškový, doplnkový, stavový, výsledkový, obsahový, adnominálny, predmetový inštrumentál
inštrumentálna rekeia 391

intencia slovesného deja 389, vzťah ku kategórii slovesného rodu 432, pri slovesnom podst. mene 503; p. aj zameranie slovesného deja
intencná hodnota: slovesá s rozdielnymi intencnými hodnotami 396; zmena intencnej hodnoty niektorých sloves vo vývine jazyka 405
intencne prednejší objekt 177
intencné pole sloves 397
intencný systém 389; p. aj dvojčlenný intencný systém
intencný typ 390; interferencia intencných typov 396; p. aj jednočlenný intencný typ
intencný vzťah 391
intenzívny plurál látkových a abstraktných pomenovaní 150; p. aj umocňovací plurál
interferencia: medzi flektívnymi typmi 46; intencných typov 396; pri časťiciach 751
interjekcie 27, 807; p. aj citoslovca
intonácia: časťice 755; pri citoslovciach 807
introflektívny typ: jeho podstata 51, v slovenskej morfológickej stavbe 58, v slovenskej morfológickej stavbe v porovnaní s inými typmi 60
invariantný lexikálny význam 24; p. aj nenenný lexikálny význam
inŕ (zámeno) 304; ako zdôraznenie vymedzovacieho významu opytovacích zámen 293
„iom“ (prípoma), v I. sg. muž. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228
„iou“ (prípoma), v I. sg. žen. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228
-is (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na *-is* 75, 124, skloňovanie cudzích muž. neživ. podst. mien na *-is* 88, 124
-isko (prípoma), skloňovanie zveličených podst. mien na *-isko* 113, rod podst. mien na *-isko* 132, 137
ist, limitné 367, modálne 369, sponové 374; tvary indikativu prezenta slovesa *ist* 473
-ista (prípoma), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ista* 87
iste, iste-isto, isteže, isto, isto-iste, istotne (časťice) 773
istý, istýsi (zámená) 302
-ita (prípoma), tvary N. a I. pl. muž. živ. podst. mien na *-ita* 87
-itý (prípoma), násobné číslovky s *-itý* 340
-ius (zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-ius* 81, tvar I. pl. muž. živ. podst. mien na *-ius* 84
-izeň (prípoma), skloňovanie žen. podst. mien na *-izeň* 109
izomorfia, izomorfizmus: roviny jazyka

z hľadiska izomorfizmu 21; v štruktúre morfológickej roviny 22; p. aj totožnosť štruktúry

J

-j (zakončenie slov), tvary D. a L. pl. žen. podst. mien vzoru dlaň zakončených na *-j* 109; druhové príd. mená od žen. podst. mien na *-j* 228
ja (zámeno), používanie 237, skloňovanie 239, vokalizácia predložiek *bez*, *cez*, *nad*, *od*, *pod*, *pred*, *s*, *v*, *z* *k* pred tvarmi zámená *ja* 631
-ja (zakončenie slov), tvary D. a L. pl. žen. podst. mien vzoru ulica zakončených na *-ja* 108; druhové príd. mená od žen. podst. mien na *-ja* 228
jadro: výpovede 747; p. aj plnovýznamové, pojmové, významové jadro
jak (spojka) 722
jak, z hľadiska defektnosti 44
javil sa, sponové 374
jazyk: systém jazyka 21; štruktúra jazyka 21; roviny jazyka 21; synchronný stav jazyka 22; typy jazykov 50; p. aj aglutinačné, flektívne jazyky
jazykové kvality citosloviec 810
jazykový systém 21
jeden (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 318, rod číslovky *jeden* vo výraze *číslo jedna* 320, radová číslovka k číslovke *jeden* 342, používanie mena číselne určovanej veci namiesto číslovky *jeden* 350, podielové spojenia s číslovkou *jeden* 351; používanie v úlohe zámená 312, vo význame zámená *istý* 302
jeden jediný, jeden-jediný, jeden jedinký (číslovky) 320
jedenást (číslovka), vznik 325
jedine (časťica) 773
jedinečná osoba 398
jedinečný pomenovací dosah 65
jedinký (číslovka), používanie namiesto číslovky *jeden* pri zdôraznení minimálneho počtu 320
jedíný (číslovka), pri číslovke *prvý* 343, používanie namiesto číslovky *jeden* pri zdôraznení minimálneho počtu 320
jednak (časťica) 773
jednak — jednak (spojka) 722
jednako (číslovka) 348
jednako (spojka) 722
jednako (časťica) 773
jednaký (číslovka) 348
jedno (časťica) 773
jednočlenné spojky: pri parataktických spojkách 685; vymedzenie 695
jednočlenný intencný typ 396
jednoduché nepôvodné (nevlastné) predložky 621

jednoduché primárne predložky 621
jednoduché spojky 677
jednoduché tvary 42; p. aj syntetický tvar,
jednoslovné tvary
jednoduchého (častica) 774
jednoduchý slovesný kmeň 434
jednoduchý slovesný tvar 462
jednoetapový nedokonavý vid 423
jednofunkčné spojky 679; p. aj jednový-
znamové spojky
jednomorfémové slová 37; p. aj monomorfe-
matické slová
jednomorfémové spojky 694
jednomorfémové tvary 37; p. aj monomor-
fematické tvary
jednomorfémový slovesný kmeň 434
jednoobjektový nedokonavý dej 423
jednorazový nedokonavý dej 423
jednoslabičné predložky: prízvuk pri jedno-
slabých predložkách 631
jednoslovná syntaktická konštrukcia 23
jednoslovné častice 753
jednoslovné spojky 694
jednoslovné tvary 42; p. aj syntetický
tvar, jednoduché tvary
jednoslovné útvary 23
jednot: prvok jednoty v skupinových
podst. menách 66, vyjadrovanie jednoty
predmetu singulárom a plurálom 139
jednosubjektový nedokonavý dej 423
jednotka p. morfológická, pomenovania
jednotka
jednotkový plurál: pri kolektívach 148,
látkových podst. menách 150
jednotkový singulár: pri kolektívach 148,
pri látkových podst. menách 150
jednotkový význam podstatných mien so
skupinovým plurálom 145
jednotky p. fonologické, amorfné jednotky
jednotliviny 139; p. aj súvislé jednotliviny
jednotné číslo 222, 225, 227, 228, 242, 248,
258, 318; p. aj singulár
jednotné prípony 129
jednovidové slovesá 427
jednovýznamové spojky 679; p. aj jedno-
funkčné spojky
Jégé: tvary činného prítomného od
nedokonavých slovies u Jégého 494
jeho, jej, jemu (tvary zámena on), použí-
vanie dlhších tvarov jeho, jemu 243,
substantívizované jeho, jej 247
jest (tvar slovesa byť) 471
jest, tvary indikatívu prezenta 472, tvar
imperatívu 484
jestli (spojka) 722
jesto (tvar slovesa byť) 471
jockey, skloňovanie 125
jojo, tvar L. sg. 114, D. a L. pl. 117
juhoslavanské miestne mená: skloňovanie
názvov na -ac 97, 125
just (častica) 774
juxtapozícia pri časticách 754

K

k, p. c — č — k, k — c, k — č, s — k
k (predložka) 636, korešpondencia pred-
ložky k so slovesnou predponou pri- 628;
vokalizácia predložky k pred tvarmi
osobného zámena ja 631, v ostatných
prípadoch 632
-k- (prípona), slovesá odvodené zdobno-
vacou príponou -k- 420
-k (zakončenie slov), prípona -i v N. pl.
muž. živ. podst. mien na -k 80; prípona
-ovia v N. pl. muž. živ. podst. mien na
-k 81
k — c (alternácia), pri skloňovaní muž. živ.
podst. mien vzoru chlap 80
k — č (alternácia), vo vokatív, sg. muž.
živ. podst. mien vzoru chlap 85, pri od-
vodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri
časovaní slovies vzoru česať — česem 446
-ka- (prípona), slovesá odvodené zdobno-
vacou príponou -ka- 420
-ka (prípona), skloňovanie deminutív od-
vodených od žen. podst. mien vzoru
gazdina 111
kade (zámeno), základný význam 278, opy-
tovací význam 281, vzťažný význam 291,
neurčitý význam 292, vymedzovací vý-
znam 293
kade- (morféma), zámená s kade- 298
kadenáhle (spojka) 722
kader, tvary D. a L. pl. 109
kadiat (zámeno), základný význam 278,
opytovací význam 281, vzťažný význam
291
kajal sa, podoba prítomnej tematickej
morfémy 437
kam (zámeno), základný význam 278, opy-
tovací význam 281, vzťažný význam
291, neurčitý význam 292, vymedzovací
význam 293
kardináliá 315; p. aj základné číslovky
-kať (prípona), citoslovci a slovesá na
-kať 827
kategória, kategórie: nulovej zhody pri
príslovkách 35, vecného chápania 63;
rod a číslo podst. mien 69, pád podst.
mien 70, kategória nominatívu, genitívu,
datívu, akuzatívu, lokálu, instrumen-
tálu 70, osoby pri podst. menách 71,
kategória zhody v rode, čísle a páde pri
príd. menách 196, stupňovania pri príd.
menách 196, 210, rodu, čísla, pádu, ži-
votnosti a stupňovania pri číslovkách
315, vidu 409, vzťah vidu k iným slo-
vesným kategóriám 412, kategórie slo-
vies 428, osoby pri slovesách 428, kate-
gória zhody pri slovesách 428, spôsobu
429, času 430, vzájomné obmedzenie ka-
tegórie času a spôsobu 431, kategória
slovesného rodu 432, kategórie pri prí-
slovkách 565, 574, 611, kategória stavu

(predikatívum) 572; p. aj morfológická,
syntaktická, gramatická kategória, hra-
ničné, kongruentné kategórie, genus verbi
kategoriálna povaha morfológického vý-
znamu 23
kauzálny vzťah 685; p. aj príčinný vzťah
kauzatívne slovesá pohybu 381
každý (zámeno) 307
každý (zámeno) 307, zdôraznené číslovkou
jeden 320
kde (zámeno), základný význam 278, opy-
tovací význam 281, vzťažný význam 290,
neurčitý význam 292, vymedzovací vý-
znam 293
kde (častica) 774
kde- (morféma), zámená s kde- 298
kdeby (častica) 774
kde-tu (zámeno) 301
kdeže, kdežeby (častice) 774
kdežto (spojka) 723
keby (spojka) 723, kondicionál so spojkou
keby 537
keby (častica) 774
keby aj (spojka) 723
keť (spojka) 723
keť (častica) 774
keť (už) nie — (tak) aspoň (spojka) 724
kedy (zámeno), základný význam 278, opy-
tovací význam 282, vzťažný význam 291,
neurčitý význam 292, vymedzovací vý-
znam 293
kedykoľvek (spojka) 725
keď-vtedy (zámeno) 301
keďže (spojka) 725
-ki (prípona), skloňovanie slovanských
mien na -ki podľa vzoru pekný 224
kiež, kiežby, kieže (častice) 775
-kij (prípona), skloňovanie slovanských
mien na -kij podľa vzoru pekný 224
klasik, tvary N. pl. 82
kmeň p. slovesný, infinitívny, neurčitkový,
kmeň prítomný, prítomníkový
knieža, skloňovanie 22
knižné jazykové prostriedky: tvary N. sg.
podst. mien typu bremä 26, instrumentál
príčiny ako knižný prostriedok 188
-ko (zakončenie slov), skloňovanie inoslo-
vanských priezvisk na -ko 74
kohút, kohútik, tvorenie rodových názvov
pomocou slov kohút, kohútik 137
kol (predložka) 663
kolektíva 147; používanie slova kvietka 121;
p. aj hromadné podstatné mená, hro-
madné substantíva
kolektívne 335; p. aj skupinové číslovky
kolektívna prvá osoba plurálu slovies 505
kolektívnosť: strata kolektívnosti pri roz-
šírení alebo zmene významu 148
kolektívny podávateľ: vyjadrený zámenom
my 237
kolektívny prijímateľ: vyjadrený záme-
nom vy 237

kolektívny význam 148; p. aj priložitostný
kolektívny význam
kolísanie: výskyt kolísania rodu podst.
mien 69, niektoré konkrétne prípady ko-
lísania rodu 131, kolísanie pri určova-
com vzťahu medzi dvoma podst. menami
157, oslabenie rodového povedomia pri
pomnožných podst. menách v dôsledku
kolísania prípon 133, kolísanie medzi mor-
fémami -e a -o pri vlastnostných príslov-
kách s morféma -e 576, pri vlastnostných
príslovkách s morféma -o 578, pri vlast-
nostných príslovkách z adjektívizova-
ných prítomných 581
kolko (zámeno), základný význam 277,
skloňovanie 278, opytovací význam 281,
vzťažný význam 290, neurčitý význam
292, vymedzovací význam 293, prísluš-
nosť k neurčitým základným číslovkám
v sekundárnej platnosti 344
koľký (zámeno), základný význam, sklo-
ňovanie 278, opytovací význam 281,
vzťažný význam 290, neurčitý význam
292, vymedzovací význam 293, vo vý-
zname neurčitej radovej číslovky 347
koľký chce (zámeno) 301
koľký raz (zámeno), vo význame neurčitej
radovej číslovky 347
koľkysi raz (číslovka) 347
koľký-koľký (zámeno) 301
kolo (predložka) 663
kolok, tvary G. sg. 90
-kolvek (morféma), zámená s -kolvek 297
kombinácie hlások: výskyt osobitných
kombinácií hlások v citoslovciach 808
kombinačné zmeny 39; p. aj spätné, ro-
gresívne, postupné, progresívne kombi-
načné zmeny
kombinovaný tvarotvorný postup 41
kompaktnosť látok a abstrákt 149
komparácia 45; p. aj stupňovanie, gradácia
komparatív: aglutinačný typ v rámci tvar-
ov komparatívu v slovenčine 157, príd.
mená z komparatívu deadverbiálnych
príd. mien 208, väzba komparatívu s ge-
nitívom 209, väzba s predložkovým aku-
zátívom 210, väzba pri porovnávaní 210,
atributívna konštrukcia zámena čo s
komparatívom príd. mena 288; tvorenie
komparatívu prísloviek 582; využívanie
komparatívu prísloviek 611; p. aj druhý,
porovnávací stupeň
komparatívna morféma prísloviek 582
komparatívny vzťah 685; p. aj porovná-
vací vzťah
komplementárne tvary: činné prítomné prí-
tomné a činné prítomné minulé ako kom-
plementárne tvary 45
komplementárny singulár a plurál: podst.
mená s komplementárnym sg. a pl.
139
kompletné menné číslo 150

komplexnosť: štruktúry morfológickej rovinu 22; p. aj morfológická komplexnosť komplexný slovný druh 314
komponent *se. si* 376
komunikačná funkcia pri citových citoslovciach 810, pri vôľových citoslovciach 813
komunikačná platnosť samostatne použitého nominatívu 153
komunikačne úplný nominatív 153
komunikačný akt: citové citoslovce z hľadiska komunikačného aktu 810; vôľové citoslovce z hľadiska komunikačného aktu 813; p. aj dorozumievacia hodnota komunikatívna stránka: rozkazovacie citoslovce z komunikatívnej stránky 815
koncesívny vzťah 685; p. aj prípustkový vzťah
koncom (predložka) 671
koncová fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj terminatívna, konečná fáza
konča (predložka) 661
končiac niekým/niečím (predložkový výraz) 675
kondicionál: príslušnosť do kategórie spôsobu 429; inkompatibilita významu kondicionálu a futúra v slovenčine 431; vyjadrenie kategórie osoby a kategórie čísla v tvaroch kondicionálu 484; aktívne tvary kondicionálu prezenta 480; pasívne tvary kondicionálu prezenta 481; aktívne tvary kondicionálu préterita 481; pasívne tvary kondicionálu préterita 482; používanie indikatívu préterita za kondicionál 532; používanie kondicionálu prítomného a minulého 537; p. aj prítomný, minulý kondicionál, podmienovací spôsob
kondicionálne tvary 537
konečná fáza priebehu slovesného deja 365; p. aj koncová, terminatívna fáza
konečne (častica) 775
konečný objekt 160; p. aj genitív konečného objektu, datív konečného objektu
kongruencia 428; p. aj kategória zhody, zhoda
kongruentná podoba zložených čísloviek 326
kongruentná väzba 138
kongruentné kategórie: zmena platnosti kongruentných kategórií pri substantivizácii 194
kongruentné skloňovanie 129
kongruentný tvar číslovky 317
koníček, tvary L. sg. 79
koniec koncov, koniec-koncor (častice) 775
koniec výpovede 755
koník, tvary L. sg. 79
konjugácia 45, aglutinačný typ v konjugácii slovenských slovies 57, prehľad konjugácie 461; p. aj časovanie, paradigma slovies
konjunkcie 27, 676; p. aj spojky

konkluzívny vzťah 685; p. aj dôsledkový vzťah
konkrétne podstatné mená 61; konkrétne substantíva 63; p. aj primárne podstatné mená, primárne substantíva, primárne substantívne pomenovania, konkrétne substantíva
konkrétnosť pri predponách na perfektivizáciu slovesa 414
konopa, skloňovanie 108
konsekutívny vzťah 685; p. aj účinkový vzťah
konsonantická alternácia 416
konštrukcia: rozdiel medzi tvarom a konštrukciou 23; p. aj viacsovná, syntaktická, výzvoová, jednoslovná vetná, viazaná, pasívna vetná konštrukcia, predložkové konštrukcie; p. aj činné, trpné konštrukcie
kontaminovaná väzba 167
kontext: nadväzovanie na širší kontext pomocou spojky 690; kontext a častice 746; kontext pri významovom zaradení citových citosloviec 811
kontextové členenie výpovede: fungovanie častíc pri kontextovom členení výpovede 747; p. aj aktuálne členenie výpovede
kontextové vzťahy 746
kontinuatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj stredná fáza
kontrast: využitie kontrastu pomnožného a nepomnožného substantíva 147
konverzia 25
koordinácia 685; p. aj priradovanie
koordinatívne syntagmy: zložené príd. mená z koordinatívnych syntagiem 208
kopula 370; p. aj spona
kopulatívne pomocné slovesá 370; p. aj sponové pomocné slovesá
kopulatívny vzťah 685; p. aj zlučovanie
korelát p. zámený korelát
korelovaný výraz 678; p. aj súvzťažný výraz
koreň, koreňová morféma 434
korešpondencia: medzi rovinami jazykového systému 21, väzieb príd. mien a slovies 209
kost (vzor podst. mien) 109
kôň, skloňovanie v pl. pri zosobnení (v nádvákach) 74, tvary L. sg. 79, tvary G. pl. 100
kraj (predložka) 661
krásna literatúra: stredoslovenské tvary typu *dobré* v krásnej literatúre ako prvky ľudovej reči alebo familiárneho štýlu 225, N. 66 v jazyku krásnej literatúry 278
krásny, stupňovanie slova 212
-*krát* (morféma), štýlistický rozdiel medzi násobnými číslovkami s -*krát* a *raz* 338, určité násobné číslovky s -*krát* 339; neurčité násobné číslovky s -*krát* 341

krátenie p. rytmické krátenie
krátka podoba akostných prídavných mien 200; p. aj menná podoba
krátšie tvary: *ma, mi, ta, ti* v G., D. a A. zámen *ja, ty, 240, sa, si* základného zvrátneho zámena 252
krem (predložka) 646
kreslan, tvar N. pl. 83
kričal — kričím (slovesný vzor), morfológická a lexikálna charakteristika 458
Kristus, tvary D. a L. sg. 79
krivdi sa, modálne 367
krstné mená: skloňovanie českých mien na -*ek* 126; rod krstných mien 136; p. aj rodné mená
kšu (citoslovce), substantivizácia výrazu 194
kto (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 278, opytovací význam 279, citový ukazovací význam 283, vzťažný význam 285, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
kto chce (zámeno) 301
ktorý (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 278, opytovací význam 280, vzťažný význam 286, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
ktorý chce (zámeno) 301
ktorý-ten (zámeno) 301
ktorýže (zámeno), opytovací význam 280
kto-ten (zámeno) 301
ktovie (základ v prvej časti zámen) 299
kuli (vzor podst. mien), zaradenie do súhrnného počtu substantívnych vzorov 53, skloňovanie muž. živ. podst. mien vzoru kuli 124
kúpiť za päť prstov (frazologické spojenie), číslovka *päť* v spojení 325
kusové chápanie: hranica medzi kusovým a látkovým (resp. abstraktným) chápaním 150
kusové podstatné mená 147
kusový plurál 147
kvadrilión (číslovka), skloňovanie 329
kvalifikačný instrumentál 188
kvalifikujúce spojenia s predložkou *o* 354
kvalifikujúci akuzatív 164
kvalifikujúci objekt: obsahový instrumentál ako kvalifikujúci objekt 192
kvalitatívna alternácia p. alternácia, striedanie
kvalitatívne pomenovania 27
kvalitatívne určenie: vyjadrenie kvalitatívneho určenia prísudku z hlavnej vety zámenom *ako* 290
kvalitatívne vymedzovacie zámena 302
kvantitatívna alternácia p. alternácia, striedanie
kvantitatívna nevymedzenosť abstrakt a látok 150
kvantitatívne podstatné mená 149, kvantitatívne podst. meno *množstvo* 334; p.

aj kvantitatívne substantíva
kvantitatívne pomenovania 27
kvantitatívne príslovkové významy 574
kvantitatívne substantíva 330; p. aj kvantitatívne podstatné mená
kvantitatívne vymedzenie deja instrumentálom miery 189
kvantitatívne vymedzovacie zámena 308
kvantitatívny ráz príslovkových významov 573
kvantum: podst. mená vyjadrujúce kvantum 355
kvieta, používanie slova 121
-ky (prípona), okolnostné príslovky s -*ky* 586
ký (zámeno), základný význam 277, skloňovanie 279, opytovací význam 281, vzťažný význam 285
kým (spojka) 725
kýmkoľvek (spojka) 726

L

l, výslovnosť pri príd. menách vzoru *pekný* pred príponou 225; p. aj *l — l, l — l, l — l*
l — l (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204, pri tvorení imperatívu 484
l — l (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru *žena* 102, vzoru *mesto* 115, vzoru *srdce* 118; pri imperfektivizácii slovies príponou -*a* 416
l — l (alternácia), pri imperfektivizácii slovies príponou -*ova* 417, pri časovaní slovies vzoru *nieť* — *nesiem* 442
la, lad (citoslovce), pôvod 823
Ladce, tvar G. pl. 100
lala, lalad, lalut (citoslovce), pôvod 823
lary-fary, slovnodruhovú platnosť 822
latinské mená: skloňovanie muž. osobných mien na -*us* 75, 123, muž. osobných mien so zmenou kmeňa 75, 124, muž. neživ. podst. mien na -*us* 88, 123, ženských mien so zmenou kmeňa 102, 127
látkové chápanie: hranica medzi kusovým a látkovým (resp. abstraktným) chápaním 150
látkové názvy 150
látkové podstatné mená 66, sg. látkových podst. mien 149; p. aj látkové substantíva
látkové substantíva 65; p. aj látkové podstatné mená
lebo (spojka) 726
lebo (častica) 775
lebo — alebo, lebo — lebo (spojky) 711
leci- (morféma), zámena s *leci-* 298
lečo, tvar L. sg. 114
leda (spojka) 726
leda (častica) 775
leda- (morféma), zámena s *leda-* 298

leďva (spojka) 727
 leďva, leďvaže, leďvou, leďvy (častice) 775
 len (spojka) 727
 len (častice) 776
 len čo (spojka) 727
 lenže (spojka) 727
 letopočet: používanie základných a rado-
 vých čísloviek v letopočte 331
 lexéma 24
 lexikalizácia: tvarov 29, zmena prísluš-
 nosti tvaru k slovnému druhu pri lexi-
 kalizácii tvaru 29, lexikalizácia záporu
 pri príslovkách 591
 lexikálna časť gramatického tvaru 38
 lexikálna charakteristika slovesných vzo-
 rov: chytať — chytám, 437, rozumieť —
 rozumiem 441, nieť — nesiem 442, hy-
 núť — hyniem 443, triť — triem 444,
 brať — beriem 445, česať — češem 446,
 žať — žnem 449, chudnúť — chudnem
 449, žuť — žujem 451, pracovať — pra-
 cujem 453, robiť — robím 455, vidieť —
 vidím 457, kričať — kričím 458
 lexikálna jednotka: gramatikalizácia lexi-
 kálnej jednotky 29
 lexikálna morféma 40
 lexikálna povaha stupňovania 24
 lexikálna rovina jazykového systému 21,
 podriadenosť zvukovej roviny v rámci
 rovín jazyka 32; p. aj slovníková ro-
 vina
 lexikálne synonymum 234
 lexikálnogramatická kategória: vidu 409,
 slovesnej intencie 432
 lexikálnogramatické prvky: rovina nedi-
 ferencovaných lexikálnogramatických
 prvkov 27
 lexikálno-gramatické triedy slov 27
 lexikálno-sémantická stránka negrama-
 tických slov a slovných druhov 25
 lexikálny význam: rozdiel medzi gramatic-
 kým a lexikálnym významom 22; tvarov
 lexémy 24, častie 747; rozsah lexikálneho
 významu pri častiach 748; p. aj všeo-
 becny lexikálny význam
 lexikológia: príslušnosť rozboru lexikálno-
 sémantickej stránky negramatických slov
 a slovných druhov do lexikológie 25; p. aj
 náuka o slovnej zásobe jazyka
 lež (spojka) 727
 limitatívny vzťah 685; p. aj obmedzovací
 vzťah
 limitné slovesá 365
 litotes: pri popretí 3. stupňa vlastností
 vecí 219
 litotetický zápor 591
 litovské mená: skloňovanie muž. osobných
 mien na -s 75, 124, miestnych mien na
 -s 88, 124
 logická kategória čísla: korešpondencia
 významu čísla s logickou kategóriou
 čísla 314

logický objekt 361; p. aj zasiahnutá vec,
 paciens
 logický subjekt 361; p. aj činiteľ, agens
 lokál: kategória lokálu 70; charakter lo-
 kálu ako predložkového pádu 71; povaha
 vyjadrovania pádového významu prí-
 ponami lokálu 152; väzba príd. mien
 s lokálom 210;
 tvar L. sg. podst. mien človek, pán, don,
 šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn,
 duch, Kristus 78, podst. mien kôň, koník,
 koníček, somár, žrebec 79, slovanských
 osobných mien na -ov 80; tvary L. pl.
 podst. mien sen 95, prípony -iech a -ach
 v L. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru
 dub 95; tvary L. sg. podst. mien deň 99;
 prípona -i v L. sg. muž. neživ. podst.
 mien na -r, -l 99, žen. podst. mien vzoru
 žena 102; tvary L. pl. podst. mien
 rozopra 108, žen. podst. mien na -ja 108,
 žen. podst. mien na -j 109, podst. mien
 kader 109, podst. mien cirkev 110; tvar
 L. sg. podst. mien vnútro 115; tvary L.
 sg. a pl. podst. mien nebo; tvar L. pl.
 podst. mien jojo 117;
 používanie predložiek s lokálom: na
 s L. 641; o s L. 644; po s L. 647; pri 650;
 v s L. 655;
 p. aj distributívny lokál
 lotyšské mená: skloňovanie muž. osobných
 mien na -s 75, 124, miestnych mien na
 -s 88, 124
 l-ové prídastie: príd. mená odvodené od
 l-ového prídastia 232
 l-ový tvar: jeho tvorenie 474; v aktívnych
 tvaroch indikativu prezenta 476, v pa-
 sívnych tvaroch indikativu prezenta
 477, v aktívnych tvaroch indikativu
 antepreterita 477, v aktívnych tvaroch
 kondicionálu prezenta 480, v pasívnych
 tvaroch kondicionálu prezenta 481,
 v aktívnych tvaroch kondicionálu préte-
 rita 481, v pasívnych tvaroch kondi-
 cionálu préterita 482
 ľudia, tvary G. a A. pl. 83
 ľudová reč: používanie privlastňovacích
 príd. mien odvodených príponami -ov, -in
 namiesto druhových živočíšnych príd.
 mien 219; vyjadrovanie rodového pô-
 vodu v ľudovej reči 222; používanie
 zámena taký v ľudovej reči 261; stredo-
 slovenské tvary typu dobré v krásnej
 literatúre ako prvok ľudovej reči 225;
 číslovka obadva 322; tvary tria, trich,
 trim, trimi pri číslovke tri 323, tvar N.
 čo a tvary N. a A. sg. akó a N. a A. pl.
 akie 278, spojenie podst. mien častka/
 časť s radovou číslovkou na vyjadrenie
 zlomku 333, číslovka prvý raz v ľudovej
 reči 344, používanie číslovky tretí raz
 v ľudovej reči 345, zlomkové číslovky so
 slovom časť (časťka) 347, častica ho

v ľudovej reči 752; p. aj ľudový jazyk
 ľudová slovesnosť: radové číslovky sedem-
 desiaty, sedemdesiaty siedmy a deväť-
 desiaty v ľudovej slovesnosti 346
 ľudový jazyk: porovnávacia spojka že pri
 porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej
 vlastnosti 217; p. aj ľudová reč
 ľudový úzus: dubletné rodové tvary ako
 vplyvy z ľudového úzu 133
 -lý (prípona), používanie príd. mien na -lý
 namiesto trpných prídastí 500

M

m, p. a — m
 -m (zakončenie slov), tvar N. pl. cudzích
 muž. živ. podst. mien na -m 81
 ma (tvar zámena ja), používanie kratšieho
 tvaru ma v G. a A. 240
 -ma (prípona), v I. číslovky dva 321,
 číslovky tri 322, číslovky štyri 323
 maďarské mená: skloňovanie priezvisk na
 -ai/-ay 125, mien typu Nagj 126
 magický počet: vyjadrený číslovkami se-
 dem a tri 325
 majestátny plurál 515; p. aj pluralis ma-
 jestaticus
 máličko (číslovka) 333
 málo (číslovka) 333
 málo (príslovka), pri tvorení komparatívu
 a superlatívu príd. mien 213
 málo- (morféma), zámena s málo- 299
 manžel, tvar N. pl. 83
 maskulínium 69, maskulína a ostatné gra-
 matické rody 129; p. aj mužský rod, pod-
 statné mená muž. rodu, životné, neživ-
 otné, osobné, neosobné maskulína
 mať (podst. meno), skloňovanie 112
 mať (sloveso), z hľadiska defektности 45;
 limitné 365, modálne 366, sponové 371;
 číslovky tri a štyri v spojeniach mať tri
 svetý, mať štyri svetý 323
 matematika: používanie čísloviek entý,
 entýkrát/entý raz 348
 mäkké zakončenie: vplyv náročí pri rode
 miestnych mien muž. a žen. rodu s mä-
 kým zakončením 131, príd. mená mä-
 kého zakončenia 198
 mäkký vzor cudzí 225
 -me (prípona), v I. os. pl. imperatívu 485
 medzi (predložka) 638
 medzi- (predpona), okolnostné príslovky
 s prefixálnou morférou medzi- a sufi-
 xálnymi morférami 590
 medzidosiatkové radové číslovky 346
 medziľtým čo (spojka) 728
 medzivetný syntagmatický vzťah 678
 melioratívnosť: odtienok melioratívnosti
 pri hromadných podst. menách 148
 mená: tvary G. a A. sg. mien rozprávko-
 vých bytostí na -o 74, N. a A. pl. mien
 rozprávkových a vybájaných bytostí

138; tvar N. pl. mien národov a kme-
 ňov 81;
 p. aj podstatné, prídavné, vlastné,
 osobné, rodné, krstné, obyvateľské,
 miestne, zemepisné mená;
 p. aj albánske, anglické, bulharské,
 české, flámske, francúzske, grécke, ino-
 slovanské, latinské, litovské, lotyšské,
 maďarské, nemecké, novogrécke, pseudo-
 latinské, pseudogrécke, rumunské, ruské,
 slovanské, srbochorvátske, španielske,
 talianske, turecké mená
 menej (príslovka), pri tvorení komparatívu
 príd. mien 213
 menná podoba akostných prídavných mien
 200; p. aj krátka podoba akostných prí-
 davných mien
 menné číslo 70, všeobecnosť menného
 čísla 142
 menný obsah predikácie: vyjadrený prí-
 sudkovým instrumentálom 189
 menný prísudok: datív mienky pri mennom
 prísudku 181
 menný rod: korešpondencia medzi obsa-
 hom morfolologickej kategórie a obsahom
 pojmu 33, charakteristika kategórie
 rodu 69, zhoda s menným rodom pri slo-
 vesách 429, osobitné prípady použitia
 menného rodu pri slovesách 525
 menovite (častice) 778
 meraný obsah p. genitív meraného obsahu
 meru (číslovka) 327
 merušamy (číslovka) 347
 mesto (vzor podst. mien) 112
 metonymické názvy: z hľadiska vyjadro-
 vania prirodzeného rodu 136
 metrické dôvody pre používanie dlhších
 (nárečových) tvarov osobných privlast-
 ňovacích zámen 249
 mi (tvar zámena ja), používanie v D. sg.
 240
 -mi (prípona), v I. pl. muž. živ. podst.
 mien vzoru chlap 84, vzoru hrdina 87,
 muž. neživ. podst. mien vzoru dub 95,
 vzoru stroj 101, žen. podst. mien vzoru
 kost 110, str. podst. mien vzoru dievča
 122; v I. číslovky dva 321, číslovky tri
 322
 mienit, modálne 366
 mienka: datív zrotela a mienky 180
 miera: vyjadrenie miery pri hromadných
 podst. menách 148, vyjadrenie miery
 genitívom vlastnosti 170, vyjadrenie
 miery, o ktorej vlastnosť jednej veci
 prevyšuje vlastnosť druhej veci 217,
 predložky s významom miery 626; p. aj
 nominatív miery, akuzatív miery, parti-
 tívny genitív miery, záporový genitív
 miery, instrumentál miery
 miestna príslovka 597
 miestne mená, názvy: skloňovanie mien
 gréckeho a latinského pôvodu na -us, -os

-es, litovských, lotyšských a iných mien na -is, -ys, -us 88, 123, muž. miestnych mien, ktoré vznikli z muž. živ. podst. mien 92, 98; tvar G. pl. miestnych mien muž. rodu 94, 100; skloňovanie juhoslovenských miestnych mien na -ac 97, 125, žen. miestnych názvov na -ea, -oa, -ua 102, 127; tvar G. pl. miestnych mien žen. rodu vzoru ulica 106; skloňovanie inoslovenských miestnych mien str. rodu zakončených na -e 118, 127, názvov na -ie tvaru druhových príd. mien 120, anglických a francúzskych miestnych názvov na nevyslovované -e 126, českých miestnych mien žen. rodu na -v 126, talianskych miestnych názvov na -gna 127; vplyv nárečí pri rode miestnych mien muž. a žen. rodu s mäkkým zakončením 131; rod pomnožných miestnych názvov 133; prívlastňovacie príd. mená ako súčasť miestnych názvov 221; skloňovanie slovenských a inoslovenských miestnych názvov tvaru príd. mien podľa vzoru pekný a cudzí 224, 226, miestnych mien muž. rodu na -ov a str. rodu na -ovo 230

miestny vzťah 685

miesto: inštrumentál miesta 185, miesto vyjadrené osobnými prívlastňovacími zámenami 246; zámeno *kde* vo vzťahových vetách uvádzajúcich miesto a smer 290; predložky s významom miesta 622

miesto (predložka) 662

miesto toho, aby (spojka) 728

miliarda (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie a používanie 330

milion (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie a používanie 329

milovať — milovať sa, typ sloves so zvratnou podobou 386

mimo (predložka) 662

mimovoľné pasívum 388

minulý čas 430, používanie tvarov minulého času 531; p. aj *préteritum*

minulý kondicionál 545; p. aj *kondicionál*

mláďacie deminutíva: príslušnosť k rodu 132

mláďatá: rod názvov mláďat 128

mňa (tvar zámena *ja*), používanie dlhšieho tvaru *mňa* v G. a A. 240

mne (tvar zámena *ja*), používanie dlhšieho tvaru *mne* v D. 240

mnoho (číslovka) 333

mnohoraký, mnohorako (číslovky) 349

mnohost: prvok mnohosti v skupinových podst. menách 66, vyjadrovanie mnohosti pri podst. menách 139

množné číslo 74; p. aj *plurál*

množstvo: vyjadrenie určitého a neurčitého množstva 139, vyjadrenie súvzťažných množstiev v jednej výpovedi 143, relativita chápania množstva 147, genitív množstva 171, množstvo (podst. meno), pri vyjadrení neurčitého veľkého počtu 334; p. aj *viazané množstvo*, skupina

-mo (prípona), násobné číslovky s -mo 340, okolnostné príslovky s morféom -mo ako analógie k deadjektívnym príslovkám na -o 587

moc (číslovka) 333

mocou (predložka) 670

modalita p. zámerová modalita

modálna vložka: vložkový nominatív ako modálna vložka 154

modálne obsahy: neosobné slovesá vyjadrujúce modálne obsahy 404

modálne príslovky: stavový datív pri modálnych príslovkách 180, vymedzenie v rámci obsahových prísloviak 571, využitie 611

modálne slovesá: základné 366, ostatné 366, v spojení so sponou *byť* 373, z hľadiska vidu 427

modálne spojenia: neosobné tvary osobných modálnych spojení 525

modálne vetné príslovky 370

modálny infinitív: stavový datív pri modálnom infinitíve 180

modálny vzťah 685; p. aj *vlastný modálny*, spôsobový vzťah

modifikačná morféma: pojem 38, pri slovesách 434

modifikovaný člen: časťou modifikovaný člen 754

modifikovaný výraz 747

modifikujúce častice 754

modus 429; p. aj *kategória spôsobu*

monomorfematické slová, tvary 37; p. aj *jednomorfémové slová*, tvary

monsignore, tvar N. pl. 82

morféma, morfémy: ako element tvaru 22, varianty morfémy 25, nulový variant morfémy pri slovesách 435; rozšírený variant morfémy pri slovesách 435; vlastnostných prísloviak 575; okolnostných prísloviak 584; definícia morfémy 37; p. aj *gramatická*, *relačná*, *modifikačná*, *lexikálna*, *samostatná*, *plná*, *stiahnutá*, *nulová*, *prázdna*, *prefixálna*, *suffixálna*, *koreňová*, *časovacia*, *imperatívna*, *osobná*, *záporová*, *príslovková*

morféma, stupňovacie, prefixálno-suffixálne morfémy

morfematická charakteristika slovesných vzorov 436

morfematická štruktúra: tvaru, slova 37, prísloviak 574

morfematické členenie infinitívu 486, vlastnostných a okolnostných prísloviak 575

morfematické zloženie: delenie príd. mien podľa morfematického zloženia 198

morfematický rozbor slovesných tvarov 433

morfematický švík 38, nejasnosť morfematického švíku v niektorých infinitívoch 486

morfológia 21; p. aj *tvaroslovie*

morfológická forma: jej zotretie pri druhotných citoslovcích 808

morfológická charakteristika určitých základných čísloviek 316

morfológická jednotka 22, významy morfológických jednotiek 26

morfológická kategória spôsobu: otázka členitosti jej obsahu 36

morfológická komplexnosť 314

morfológická náplň súborov gramatických prípon 25

morfológická povaha stupňovania 24

morfológická rovina jazykového systému 21, vzťah medzi morfológickou a syntaktickou rovinou 22, vzťahy medzi morfológickou a fonickou rovinou 25, podriadenosť zvukovej roviny morfológickej rovine 26, postavenie morfológickej roviny v rámci rovin jazykového systému 32; p. aj *tvarová rovina*

morfológická stavba: pomer typov v slovenskej morfológickej stavbe 59

morfológické čiastkové systémy 22; p. aj *čiastkové tvarové systémy*

morfológické kategórie 32

morfológické kritériá: hodnota morfológických kritérií pri vydeľovaní slovných druhov 32

morfológické príznaky podstatných mien 64

morfológické prostriedky vidu 413

morfológický flektívny typ 45

morfológický obsah tvarov 22

morfológický švík 38

morfológický význam: gramatického tvaru 22, stupeň zhody morfológického významu so zodpovedajúcim pojmovým obsahom 33

morfonológia: jej postavenie v rámci rovin jazyka 26

morfonologicky blízke prípony 129

možno, možnože (častice) 778

môcť, modálne 366, 369

môj (zámeno), významy 245, skloňovanie 248

môžbyť (častica) 778

mrcha (príd. meno) 201, stupeň adjektívizácie pri slove *mrcha* 230

múdrejší (príd. meno), väzba s bezpredložkovým genitívom 209

multiplikatíva 315; p. aj *násobné číslovky*

musieť, modálne 370

mužská dubleta 135

mužská prípona 132

mužské názvy zvierat 136

mužské odvodzovacie prípony 133

mužské osobné názvy 130

mužské osoby 128

mužské pomenovania 135

mužský rod: základné vymedzenie 69; výklad 129; osobitné použitie pri slovesách 525; p. aj *maskulínium*

my (zámeno), významy 238; skloňovanie 239

myseľ, skloňovanie 110

N

n, výslovnosť pri príd. menách vzoru pekný pred príponou 225; p. aj *a — n, ä — n, n — n*

N (skratka pre nositeľa deja) 395

N — D (schéma intenzívneho typu) 395

n — ň (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204

na (predložka) 639; korešpondencia predložky *na* so slovesnou predponou *na-* 628, synonymita predložiek *v* a *na* 629, synonymita predložiek *na* a *po* 629

na- (predpona), zvrtné slovesá s predponou *na-* 382, čisto vidové slovesá s *na-* 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morféom *na-* a suffixálnymi morféomami 587

na podklade (predložkový výraz) 672

na poli (predložkový výraz) 674

na rozdiel od (predložkový výraz) 671

na ujmu (predložkový výraz) 673

na úkor (predložkový výraz) 673

načo (zámeno), opytovací význam 282, vzťahový význam 292, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

naď (predložka) 642; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, vokalizácia predložky *naď* 631

naď- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morféom *naď-* a suffixálnymi morféomami 590

nadostať (číslovka) 333

nadovšetko (častica) 778

nadradená veta 681; p. aj *postponovaná nadradená veta*

nadstavbový charakter morfológie 25

nadstavbový ráz morfológickej roviny 32

nadto (častica) 778

nadväzovacia funkcia pri častiach 747

nadväzujúci prvok 747

náhle (spojka) 729

náhradnosť p. vzťah náhradnosti

naisto (častica) 773

naj- (predpona), pri tvorení superlatívu príd. mien 212, pri superlatíve prísloviak 583

najkratší tvar pri zámene *on* 243; p. aj *stiahnutý tvar*

najmä (častica) 779

najmenej (príslovka), pri tvorení superlatívu prid. mien 213
 nájomné (vzor podst. mien) 53
 najprvší (príd. meno) 342
 najskorej (časťica) 779
 najviac (príslovka), pri tvorení superlatívu prid. mien 213
 najvšeobecnejšia hypotaktická spojka 685
 najvšeobecnejšia parataktická spojka 685
 najvyšší stupeň 210; p. aj tretí stupeň, superlatív
 niekoľko (spojka) 729
 namiesto (predložka) 662
 namojdušu (časťica) 779
 namojpravdu (časťica) 779
 namojperu (časťica) 779
 naníť (príd. meno) 201
 naopak (časťica) 779
 naozaj (časťica) 779
 napodobňovanie pri zvukomalebných cito-slovciach 810
 napokon (časťica) 780
 napred (predložka) 662
 naprieč (predložka) 662
 napriek (predložka) 663
 napriek tomu, že (spojka) 729
 napríklad (časťica) 780
 naproti (predložka) 665
 naproti (predložka) 661
 náprotivok: podávateľa pri dialógu 256; p. aj vidový, nedokonavý náprotivok, pendant
 nárečia: vplyvy z nárečí pri rode podst. mien 131, rod niektorých cudzích miestnych názvov v nárečiach 134, vplyv nárečí pri osobných tvaroch muž. zvieracích názvov 138, stredoslovenské tvary typu *dobré* v krásnej literatúre 225
 nárečové tvary: pri osobných prívlastňovaciach zámenách 249
 nárečový variant: zámeno *heno* ako nárečový variant zámena *tamten* 260
 naskrz (časťica) 780
 následkom (predložka) 670
 násobne (2. časť zložených slov), násobné číslovky s -násobne 340
 násobné číslovky 337; pri vyjadrení miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217, podielové spojenia s násobnými číslovkami 353, podst. meno *raz* v násobných číslovkách 358; p. aj určité násobné, neurčité násobné číslovky, multiplikatíva
 -násobný (2. časť zložených slov), určité násobné číslovky s -násobný 339, neurčité násobné číslovky s -násobný 341
 -nást (morféma), pôvod -nást v číslovkách 325
 nástroj p. inštrumentál nástroja
 náš (zámeno), význam 245; používanie a skloňovanie 248

náuka o slovnej zásobe jazyka 25; p. aj lexikológia
 novela (časťica) 780
 navyše (časťica) 780
 navzdor, navzdory (predložky) 673
 nazad (predložka) 663
 naznačovanie mien zámenami 233
 názov, názvy: samostatne chápaných javov, substancií 61, mužských a ženských osôb, mláďat a zvieracie názvy z hľadiska gramatického rodu 130; mužských a ženských osôb z hľadiska prirodzeného rodu 135, zvierat a mláďat z hľadiska prirodzeného rodu 136, ľudských kolektívov, zvieracích kolektívov, rastlinných porastov, súborov vecí a prírodných javov z hľadiska vyjadrovania čísla 147, názvy s kompletným menným číslom 150; p. aj osobné, astronomické, zemepisné, geografické, administratívne, miestne, pomiestne, všeobecné, prevzaté, významovo disparátne, neživotné, skupinové, látkové názvy, mená
 ne- (predpona), pri záporných tvaroch indikatívu prezenta 471; v aktívnych tvaroch indikatívu préterita 477, indikatívu antepreterita 478, indikatívu futúra 479, kondicionálu prezenta 481, kondicionálu antepreterita 482; pri príslovkách 591
 neabstraktný význam plurálu 151
 neaktuálny prísudok: rámcový nominatív ako podmet pri neaktuálnom prísudku 156
 nebo, skloňovanie 115
 nebodaj (časťica) 780
 nečlenený nedokonavý dej 423
 nedá, modálne 368
 nedajbože (časťica) 781
 neďaleko (predložka) 663
 nedokonavé slovesá 410
 nedokonavosť deja 410
 nedokonavý náprotivok 415
 nedokonavý vid 409
 nedôrazný výraz 757
 nedôrazové tvary pri zámene *on* 243
 nefektívne slovné druhy 31; p. aj neohybné slovné druhy
 nefunkčné dublety: zanikanie nefunkčných dublet vo vývine jazyka 49
 negatívny genitív 408; p. aj záporový genitív
 negramatické slová 25
 negramatické slovné druhy 743
 nehľadiac na (predložkový výraz) 675
 nehoden (príd. meno) 200
 nehromadné podstatné mená: pl. nehromadných a hromadných podst. mien 68, rozdiel medzi hromadnými a nehromadnými podst. menami 148; p. aj nekolektívne podstatné mená
 nech (spojka) 729

nech (časťica) 781
 nechat, modálne 367
 ne jeden (číslovka) 320
 nechže (časťica) 781
 neklamne (časťica) 781
 nekolektívne podstatné mená 148; p. aj nehromadné podstatné mená
 nekolektívnosť súvislých jednotlivín 148
 nekongruentná väzba pri neosobných a neživotných maskulinách 138
 nelátkové podstatné mená, nelátkové substantíva 66
 nelátkový význam plurálu 151
 nemecké mená: skloňovanie priezvisk na -ei 126
 nemenný lexikálny význam 24; p. aj invariantný lexikálny význam
 nemôcť, modálne 368
 neni, nenie (nárečové tvary slovesa *byť*) 472
 neodvodené prídavné mená 198; p. aj primárne prídavné mená
 neohraničenosť deja 411; p. aj neuzavretosť deja
 neohybné prídavné mená 200
 neohybné slová: nesklonné podst. mená 123; neohybné príd. mená 200; neohybné opytovacie zámená 278
 neohybné slovné druhy 31; p. aj nefektívne slovné druhy
 neologizmy p. autorské neologizmy
 neosoba pri podstatných menách 71
 neosobné chápanie deja 521
 neosobné konštrukcie 522
 neosobné maskulína 138
 neosobné modálne spojenia 523
 neosobné pasívum 433
 neosobné podstatné mená 64; p. aj zvieracie podstatné mená
 neosobné slovesá 397; vyjadrujúce prírodné deje atmosférickej povahy 401, vyjadrujúce tajomné deje 403, vyjadrujúce telesné a duševné (psychofyzické) stavy 403, vyjadrujúce záujem o niečo alebo úspech v niečom 403, vyjadrujúce existenciu 404, ktorými sa vyjadrujú modálne obsahy 404, trpné prídastie od neosobných slovies 495; p. aj primárne neosobné slovesá, impersonáliá
 neosobné slovesné konštrukcie 467
 neosobné tvary slovies: kategória osoby pri neosobných tvaroch neosobných a osobných slovies 461, tvorenie a používanie neosobných tvarov 466, stavový datív pri neosobných tvaroch slovies 180; p. aj zvrtné, nezvrtné neosobné tvary
 neosobné zvrtné tvary: štylistické platnosť tvarov typu *zabílo* (ho) 26
 neosobný bezpodmetový zvrtný tvar: modálne slovesá v neosobnom bezpodmetovom zvrtnom tvare v jednočlenných vetách 367, tvorenie a používanie 388, rozdiel medzi neosobnými bezpodmeto-

vým zvrtným tvarom a tvarom 3. os. sg. s jedinečným a so všeobecným podmetom 398
 nepočítajúc (predložkový výraz) 675
 nepochybné (časťica) 781
 nepojmové (nepomenovacie) spracovanie mimojazykovej skutočnosti 816
 nepomnožené podstatné meno, substantívum 147
 nepozerajúc (sa) na (predložkový výraz) 675
 nepôvodné predložky 620; p. aj nevlastné predložky
 nepravá hypotaxa 685
 nepravá parataxa 684
 nepravé vzťažné vety 284; pripojené zámenom *čo* 288, zámenom *aký* 289; zámeno *či* v nepravých vzťažných vetách 290
 nepravideľná podoba radových čísloviek 342
 nepravideľné skloňovanie ženských podstatných mien 111
 nepravideľné slovesá: kritériá pro posudzovanie slovies ako nepravideľných 433, tvary indikatívu prezenta nepravideľných slovies 471
 nepravideľné stupňovanie: prídavných mien 212, prísloviek 583
 nepravideľný typ 46
 nepriam (časťica) 782
 nepriamy pád 70
 neprítomnosť: predložka označujúca neprítomnosť 626
 nepríznačový člen: v rámci kategórie vidu 410, osoby 429, spôsobu 430; p. aj bezpríznačový člen, nepríznačový zástupca
 nepríznačový zástupca: v rámci kategórie slovesného rodu 433; p. aj nepríznačový, bezpríznačový člen
 neprospech p. okolnosť neprospechu
 nerád (príd. meno) 200
 nereálne deje: sprítomňovanie nereálnych dejov 529
 nerovnocenné morfémy 434
 nerozčlenený obsah morfolologickej kategórie 35
 nerozvitá gramatická osoba 248
 nesamostatné časťice 751
 nesamostatne chápané javy 61
 nečíselné množstvo/nesčíselný počet, ako vyjadrenie neurčitého veľkého počtu 334
 nesklonné podstatné mená 123, rod neskloných podstatných mien 130, 135
 nesklonnosť podstatných mien, prídavných mien, zámen, čísloviek ako polysyntetická črta 59
 nesporné (časťica) 781
 nestupňovateľné prídavné mená 197
 nesubstantívnosť: spätie vyjadrenia vlastnosti príslovkou s nesubstantívnosťou nadradeného člena 568

nesúčasnosť deja 494
 nesvoj (príd. meno), vznik 231
 nešpecifická syntaktická funkcia prísloviak 565
 netypické zakončenie prevzatých slov 135
 neúčast: predložka označujúca neúčast 626
 neurčité číslovky 314; číslovka *sia* ako neurčité 328, častica *neurekom* vo funkcii neurčitej číslovky 358; p. aj primárne neurčité, sekundárne neurčité číslovky neurčité druhové číslovky 349
 neurčité množstvo: vyjadrenie neurčitého množstva 139
 neurčité násobné číslovky 341
 neurčité prívlastňovanie zámenná: ich skloňovanie podľa vzoru cudzí 226
 neurčité radové číslovky 347
 neurčité skupinové číslovky 337
 neurčité slovesné tvary 461, tvorenie neurčitých slovesných tvarov 486, používanie neurčitých slovesných tvarov 556
 neurčité základné číslovky 333; podielové spojenia s neurčitémi základnými číslovkami 353
 neurčité zámená: základné vymedzenie v rámci zámen 235; význam a rozdelenie 293; s predponami *da-*, *nie-*, *ne-*, *vola-* 294; s odienkom rozsahu 296; číslovky vo význame neurčitých zámen 313; p. aj základné neurčité zámená
 neurčitkový kmeň 436; p. aj infinitívny kmeň
 neurčitok: podst. mená viažúce neurčitok slovesa 73, väzba príd. mien s neurčitkom 210, tvorenie neurčitku 486, synonymita predložky *po* v účelovom význame a neurčitku 631; p. aj infinitív neurčitý význam opytovacích zámen 292
 neurčitý zámenný význam: číslovka *jeden* v neurčitom zámennom význame 312
neurekom (častica) 782; vo funkcii neurčitej číslovky 358
 neústrojnosť p. tvarová neústrojnosť
 neutralizácia: chápanie morfolologickej kategórie s nerozdeleným obsahom ako neutralizácie 35, neutralizácia protikladu sg. a pl. 142, určovacieho vzťahu medzi dvoma podst. menami s obsahovým nominatívom 157, agensa a paciensa 395, znelosti pred imperatívnou príponou *-me* v 1. os. pl. 485
 neutrálnosť p. vidová neutrálnosť
 neutrum: vymedzenie 69; zhody a rozdiely medzi neutrom a inými rodmi 129; p. aj pomnožné neutrum, stredný rod
 neuzavretosť deja 410; p. aj neohraničenosť deja
nevedno (základ v 1. časti pomenovaní), zámená s *nevedno* 299
neveriť, modálne 369
 nevidovosť 425; p. aj vidová neutrálnosť

neviem (základ v 1. časti pomenovaní), zámená s *neviem* 299
 nevlastné predložky 620; p. aj nepôvodné predložky
 nevoalizované podoby predložiek 631
nevynútne (častica) 782
 nevyhranenosť p. rodová nevyhranenosť
 nevymedzená kompaktnosť látok a abstrákt 149
 nevymedzenosť p. kvantitatívna nevymedzenosť
nevynímajúc (z toho) *niekoho/niečo* (predložkový výraz) 675
 nezávislý pomenovací tvar: genitív ako nezávislý pomenovací tvar 172
nezdržať sa, modálne 368
 nezhodný atribút: citoslovesa *hej*, *hurá*, *hr*, *hr-hr* vo funkcii nezhodného atribútu 232; p. aj nezhodný prívlastok
 nezhodný prívlastok: pri deverbatívach a deadjektívach 72, pomenovací nominatív ako nezhodný prívlastok 157, prirovnávací nominatív ako nezhodný prívlastok 157; p. aj nezhodný atribút
 nezvratné faktitíva 380
 nezvratné neosobné tvary sloves 466, nezvratné neosobné tvary typu *zabílo (ho)* z hľadiska štylistického 26
 nezvratné slovesá 376; p. aj zvratná podoba, zvratný tvar nezvratného slovesa
než (spojka) 730; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, používanie konštrukcie *než aký* 389
 neživé flektívne typy 45
 neživotné maskulína 138
 neživotné názvy 64; p. aj prevzaté neživotné názvy
 neživotné podstatné mená 64, skloňovanie neživotných podstatných mien
nežili (spojka) 731
-ní (prípona), príd. mená s *-ní* v staršom spisovnom jazyku 226
nič (zámeno) 310
nič (častica) 782
nič (zámeno) 311
nie (morféma), v záporných tvaroch slovesa *byť* 471, v záporných pasívnych tvaroch indikativu prezenta 474
nie (častica) 782
nie- (predpona) neurčité zámená s *nie-/ne-* 294
nie že by — *ale* (spojka) 732
nieby (spojka) 731
niečo (zámeno) 334
niekoľko (číslovka) 333
niekoľkoraký, *niekoľkorako* (číslovky) 349
niekoľký, *niekoľký raz*, *niekoľkýkrát* (číslovky) 347
nielen (spojka) 731
nielen — *ale* (*i*, *aj*) (spojka) 731
niešť — *nesiem* (slovesný vzor), morfématická a lexikálna charakteristika 442

niet, *nieto* (tvary slovesa *byť*) 472
nieto (spojka) 732
nijako, *nijak* (zámená) 311
nijako (častica) 783
nijaký (zámeno) 310
nik (zámeno) 309
nikam (zámeno) 311
nikde (zámeno) 311
nikdy (zámeno) 311
nikto (zámeno) 309
niže (predložka) 663
no (spojka) 732
no, *nolen* (častice) 783
-nóm (morféma), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na *-nóm* 82
 nomenklatúra p. botanická, zoologická nomenklatúra
 nominatív: kategória nominatívu 70, všeobecný význam nominatívu 152, významy a používanie nominatívu 153, výpovedný zmysel nominatívu 153, nominatív miery 156, stupeň expresívnosti záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom a akuzatívom 175, nominatív popri obsahovom genitíve a akuzatíve pri príd. menách 177, tvar N. sg. a skloňovanie ako kritérium pre delenie príd. mien 198;
 tvar N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 80; nominatív vo funkcii vokativu 86; tvary N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru hrdina 87, muž. neživ. podst. mien na *-r*, *-l* 92, podst. mena *hrst* 110, cudzích pomnožných podst. mien vzoru mesto a podst. mien *oko*, *ucho* 115; platnosť rytmického zákona v N. pl. str. podst. mien vzoru mesto 117; tvar N. pl. podst. mena *jojo* 117, podst. mena *oje* 119; platnosť rytmického zákona v N. pl. str. podst. mien vzoru srdce 119; tvary N. pl. str. podst. mien vzoru dievča 121; platnosť rytmického zákona v N. pl. muž. rodu príd. mien vzoru pekny 224, vzoru cudzí 226; tvary N. pl. muž. rodu činných príd. mien vzoru dievča 121; platnosť rytmického zákona v N. pl. muž. rodu príd. mien vzoru pávi 228; nominatív osobných zámen 243; citoslovesa z nominatívu 824;
 p. aj komunikačne úplný, pomenovací, hodnotiaci, vložkový, absolútny, doplnený, rámcový, podmetový, obsahový, stavový, prirovnávací, zvolací, oslovovalci, samostatne použitý nominatív
 norma: pri rodovom rozlíšení maskulín a feminín 131
 nositeľ: deja 71; vyjadrenie vzťahu nositeľa k stavu pri zámen *soj* 254; nositeľ deja v intencnom systéme 395, stavu 361; p. aj genitív nositeľa deja
 novogrécke mená: skloňovanie muž. osob-

ných mien na *-as*, *-es*, *-is*, *-os*, *-us* 75, 124
 n-/t-ové príd. 495; p. aj trpné príd. pasívne particípium
nože (častica) 783
o (= nula), p. *a* — *o*, *á* — *o*, *e* — *o*, *i* — *o*, *ú* — *o*, *ý* — *o*, *ý* — *o*, *ý* — *ý*, *o* — *o*
-o (prípona) p. nulová prípona
o — *á* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 416
o — *e* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 416, pri časovaní slovesa *mlieť* 444, pri časovaní sloves vzoru brat — boriem 445
o — *i* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 416
o — *ie* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 416
o — *y/y* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou *-a* 416
 nulová gramatická osoba 429
 nulová morféma: vymedzenie nulovej morfémy a jej postavenie v morfolologickej rovine jazyka 43; p. aj nulová osobná, nulová pádová, nulová prípona
 nulová osobná prípona: v tvare 2. os. sg. imperatívu 484
 nulová pádová prípona: v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru dub 94, muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, žen. podst. mien vzoru ulica 105, žen. podst. mien vzoru gazdiná 111, str. podst. mien vzoru mesto 115, str. podst. mien vzoru srdce 118, str. podst. mien vzoru dievča 121
 nulová prípona: existencia v N. sg. podst. mien 40, v G. pl. ako spoločná pre feminína a neutrá 129; p. aj nulová morféma
 nulová zhoda: kategória nulovej zhody pri príslovkách 35
 nulové zakončenie: pôsobenie rodovo silných prípon pri feminínach s pôvodne nulovým zakončením 132
 nulový tvar slovesa *byť* 472
 nulový variant morfémy pri slovesách 435
 numeráliá 27, 314; p. aj číslovky
 numerálne zámená 235; p. aj číselné zámená
 numerická stránka reality 314; p. aj číselná stránka reality
-nít (prípona) citoslovesa a slovesá na *-nít* 826
niž (spojka) 732
niž (častica) 783
-ný (*-ná*, *-né*) (prípona), tvorenie trpného príd. príponou *-ný* (*-ná*, *-né*) 497

O

o, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 103, str. podst. mien vzoru mesto 116; v l-ovom tvare indikativu prétérita 475; p. aj *o* — *á*, *o* — *o*, *o* — *o*, *o* — *o*

o (predložka), 643; podielové spojenia s predložkou o 354, synonymita predložiek po a o 630

o milých pät (frazologické spojenie), číslovka pät v spojení o milých pät 325

o- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414; okolnostné príslovky s prefixálnou morféomou o-/ob- a sufixálnymi morféomami 589

o (prípóna), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -o podľa vzoru chlap 74, 81, 84, 85, podľa vzoru hrdina 86, cudzích priezvisk na -o 125; vlastnostné príslovky s morféomou -o 577, vlastnostné príslovky na -o od adjektívizovaných príd. 581, okolnostné príslovky s morféomou -o 586

ó (citoslovce) 811

-ó (zakončenie slov), skloňovanie cudzích vlastných mien na -ó 125

o — á (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou -a 416

o — o (alternácia), pri skloňovaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap 75; vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85; pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 88, vzoru stroj 97, žen. podst. mien vzoru dlaň 109, vzoru kost 110; pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 203

o — ó (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 105, vzoru mesto 115; pri skloňovaní číslovky osem 324

-oa (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru žena na -oa 102, 127

ob- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morféomou o-/ob- a sufixálnymi morféomami 589

obadvaža (číslovka) 322

obaja, oba, obe (číslovka) 321

obávať sa, modálne 366

občaleč (predložka) 663

obidvaža, obidva, obidve (číslovka) 321

objekt 71, 159, vzťah objektů k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245; p. aj logický, prechodný, akuzatívny, konečný, intencne prednejší, stavový, obsahový, výlučný, vysvetľovací, kvalifikujúci, doplniaci, perspektívny, vnútorný objekt, predmet objektívne citoslovca 810; p. aj zvukomalebné citoslovca

objektové slovesá 497; p. aj predmetové slovesá

objektové významy predložiek 619

objektové vzťahy 619; p. aj predmetové vzťahy

objektový vzťah: ako typ v rámci podradovania 685; p. aj predmetový vzťah obmedzená účasť deja na veci pomenovanej substantívom 173

obmedzovací vzťah 685; p. aj limitatívny vzťah

obmedzovacie spojky 687

obmedzovacie zámená: sám 307, samý 308

obojaký, obojako (číslovky) 349

obojsmerný doplniaci vzťah 566; p. aj recipročný doplniaci vzťah

obojsmerný určovací vzťah pri genitíve meraného obsahu 171; p. aj recipročný určovací vzťah

obojsmerné slovesá 425

obrátený určovací vzťah pri genitíve množstva 171

obsah: morfológickej jednotky 22, morfológickej kategórie 33, spojky, hypotaxy, parataxy 679, častie 747, vecného významu prídajacích častí 749; p. aj genitív obsahu, genitív meraného obsahu, genitív počítaného obsahu, výpovedný, predikačný, prísudkový obsah

obsahové príslovky 571; využitie 607

obsahový akuzatív 163

obsahový datív 184; p. aj vysvetľovací obsahový, doplniaci obsahový datív

obsahový genitív 176

obsahový inštrumentál 192

obsahový nominatív 156

obsahový objekt p. doplniaci obsahový objekt

obyčajné množstvo: vyjadrenie obyčajného množstva pri pl. 143

obyvateľské mená 140

obzvlášť (častica) 800

od (predložka) 644; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217, korešpondencia predložky od so slovesnou predponou od- 628, synonymita predložiek z a od 629, vokalizácia predložky od v ustálených prípadoch 631

od- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morféomou od- a sufixálnymi morféomami 588

odborné termíny: neprítomnosť stupňovania pri príd. menách ako súčasťach odborných termínov 214

odborný štýl: tvary typu telatá 26, číslovky s morféomou -krát 338, používanie pasíva v odbornom štýle 552, predložky v odbornom štýle 669

odkazovací význam pri ukazovacích zámenách: ten 266, to 267, tento, tamten 269, onen 270, taký, takýto 271, onaký, toľký, toľkýto, toľko, tak 272, takto, onak, tam, taďe, tadial, odtial, odtade, odtiaľto 273, stade, stadiál, potiaľ, potade 274

odkazovanie: na mená zámenami 233, odkazovací význam pri osobných prívlastňovacích zámenách 246

ohľady (zámeno), základný význam 278, opytovací význam 282, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

odkiaľ (zámeno), základný význam 278, opytovací význam 282, vzťahový význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

odlišovacie zámená: iný 304, inší, inakší, inak, inakšie, inďe, inde, inam, inokade, inakadiál, inadiál 305, inokedy 306

odlukové slovesá: združený akuzatív ako prechodný objekt po odlukových slovesách 162, obsahový genitív pri odlukových slovesách 177

odlukový význam: výlučný akuzatív pri predponových slovesách s odlukovým významom 162

odmietal, modálne 367

odporovací význam hypotaktických spojok 687

odporovacie spojky 686

odporovanie 685; p. aj adverbatívny vzťah odporovaný dej: vyjadrený indikatívom prezenta 530

odraz skutočnosti: stupeň zhody medzi morfológickým významom a zodpovedajúcim odrazom skutočnosti 33; p. aj pojmový obsah

odtial (zámeno) 273

odtiaľ (zámeno), ukazovací význam 265, odkazovací význam 273

odtiaľto (zámeno), ukazovací význam 265, odkazovací význam 273

odtlenok pejoratívnosti a melioratívniosti pri kolektívach 148; p. aj augmentatívny, citový odtienok

odvodené nepôvodné (nevlastné) predložky 621

odvodené prídavné mená 198; p. aj sekundárne prídavné mená

odvodené zámená 257

odvodené zvrtné slovesá 380

odvodeniny: zástúpenie rodovo silných prípon v odvodeninách 132

odvodenosť: vzťah sekundárnosti pri slovách, pri ktorých sa nepočítuje odvodenosť 132

odvodzovacie prípony: z hľadiska rodovej charakteristiky 132, -in a -ov pri prívlastňovacích príd. menách 219, -ovie, -oje, -eje, -e pri rodinných prívlastňovacích príd. menách 221, príd. mená s príponou -ni v staršom spis. jazyku 226; p. aj ženské odvodzovacie, mužské odvodzovacie prípony, rodovo slabé odvodzovacie prípony

odvodzovanie: z hľadiska zaradenia do rovin jazyka 25; odvodzovanie živočíšnych príd. mien 203, frekvenciatív 419

ohľadne (predložka) 675

ohľadom (predložka) 670

ohýbanie 45; p. aj flexia

ohýbné opytovacie zámená 278

ohýbné slovné druhy 29, 31; p. aj flektívne slovné druhy

-oj (prípóna), skloňovanie slovanských mien na -oj podľa vzoru pekný 224

-oje (prípóna), v rodinných prívlastňovacích príd. menách 221; pri skupinových číslovkách 335

-ok (prípóna alebo zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. deminutív na -ok 75, priezvisk na -ok 76; tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -ok; skloňovanie muž. neživ. podst. mien na -ok 88

oko, skloňovanie 115

okolnosť 567; funkcia okolnosti pri veci pomenovanej podstatným menom 71, okolnosť neprospechu vyjadrená datívom základného zvrtného zámena seba/sa 251, vyjadrenie okolnosti príslovkami 565, predložky vyjadrujúce okolnosti bližšie neurčené 627

okolnostné príslovky 566; stupňovanie niektorých okolnostných príslovičiek 584, morfémy okolnostných príslovičiek 584

okolnostné vzťahy: ich vyjadrovanie predložkami 619; p. aj adverbiálne vzťahy

okolnostný akuzatív 165

okolnostný inštrumentál 185

okolnostný význam zreteľa pri genitíve 177

okolnostný významový typ pri príslovkových zámenách 572

okolnostný významový vzťah 72

okolo (predložka) 663; synonymita predložiek po a okolo 630

okrajové prvky slovnej zásoby 28

okrem (predložka) 646

okrem toho, že (spojka) 733

okrášľal sa, modálne 367

-ol (zakončenie slov), vynechávanie samohlásky o pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien na -ol 97

-om (prípóna), v L. sg. muž. rodu príd. mien vzoru cudzí 228, vzoru pávi 228; okolnostné príslovky s morféomou -om 585

on (zámeno) 240; substantívizované zámená on, ona 241

on- (hlásková skupina), v ukazovacích zámenách 526

-on (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu vzoru mesto na -on 113, skloňovanie slov gréckeho pôvodu na -on 127

onačít, slovnodruhovú povahu slova 236, 362

onak (zámeno) 273

onaký (zámeno) 272

ondial, slovnodruhovú povahu slova 236, 362

onen (zámeno), ukazovací význam 270, citové použitie 276

onikanie 242, rozdiel medzi plurálom úcty a onikaním 516

ono (časťica) 784; pri neosobných slovesách 400

onomatologická funkcia: základné členenie podst. mien podľa onomatologickej funkcie 63

onomatologické príznaky: celkové členenie substantív podľa onomatologických a iných príznakov 67

onomatopoeje 816; p. aj slovesné onomatopoeje, zvukomalebné slová

opakované parataktické spojky 681

opakované spojky 695

opakovanie vokálov a konsonantov v citoslovciach 808

opakovanosť v nedokonavých slovesách 411

opakovaný dej 411

opisná vložka: vložkový nominatív ako opisná vložka 154; p. aj absolútny nominatív

opisné pasívne tvary: indikatívu prítomna 474, indikatívu prítomna 477, kondicionálu prítomna 482, imperatívu 485, opisný pasívny tvar prechodníka 490, používanie opisných pasívnych tvarov 555

opisné pasívum 433, kategória osoby a čísla v zložených tvaroch opisného pasíva 465, opisné pasívum indikatívu prítomna 474, opisné pasívum indikatívu prítomna 477

opisné sloveso byť 463; p. aj formálne sloveso

opísané tvary zložených slovesných tvarov 463; p. aj perifrastické formy

opísané zložené tvary 43; p. aj perifrastické zložené tvary

opisný pasívny infinitív 487

opisný variant stupňovania prídavných mien 213

oproti (predložka) 651

opytovací význam opytovacích zámen: kto, ktože, čo, čože 279, ktorý, ktorýže, aký, akýže, kým, kýmže 280, či, koľko, koľko, koľko, ako, kde, kam, kade, kadiaľ 281, odkiaľ, skade, skadiaľ, odkade, kedy, odkedy, dokedy, dokiaľ, prečo, začo, načo 282

opytovacia výpoveď 682

opytovacie prívlastňovacie zámená: skloňovanie opytovacích prívlastňovacích zámen podľa vzoru cudzí 226

opytovacie zámená 235, 277; opytovací význam 279, citový ukazovací význam 282, vzťahový význam 283, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293

-or (zakončenie slov), skloňovanie muž. živ. podst. mien na -or 76

ordináliá 315; p. aj radové číslovky

-oro (prípoma), v skupinových číslovkách 335

os p. vertikálna, horizontálna os

-os (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -os 75, 123,

cudzích muž. neživ. podst. mien na -os 88, 123

osemdesiat (číslovka), zakončenie 326

osemnásť (číslovka), vznik 325

osihotená substantivizácia 194

osihotenie základu 193

oslabený rodový význam 137

oslovenie: použitie oslovenia pri osob. podst. menách a vlastných menách niektorých zvierat 64, tvary vokatívu muž. živ. podst. mien vzoru chlap 85, samostatne použitý nominatív vo funkcii oslovenia 154; p. aj príznakové, vložené oslovenie

oslovovací nominatív 71; citoslovca z oslovovacieho nominatívu 824

osoba pri podstatných menách 71, gramatikalizácia osoby 428, zhoda s osobou podmetu pri slovesách 428, vyjadrenie kategórie osoby v zložených tvaroch prítomna a kondicionálu 464, pomknutie osoby pri slovesách 517; p. aj prvá, druhá, tretia, všeobecná, jedinečná osoba

osobitná syntaktická funkcia prísloviek 565

osobná forma: pri číslovke päť 324

osobná morféma 464

osobné maskulina 138

osobné mená: tvorenie prívlastňovacích príd. mien 219; p. aj vlastné osobné mená

osobné modálne spojenia: neosobné tvary osobných modálnych spojení 525

osobné názvy 64; p. aj mužské osobné názvy

osobné podstatné mená 64; p. aj osobné substantíva

osobné prípony: v indikatíve prítomna 464, v imperatívne 464, 484; p. aj nulová prípona

osobné prívlastňovacie zámená 244; významy 245, používanie a skloňovanie 248, substantivizácia osobných prívlastňovacích zámen 194

osobné slovesá 397; p. aj primárne osobné slovesá, personálie

osobné slovesné tvary: používanie 504

osobné substantíva 64; p. aj osobné podstatné mená

osobné tvary osobných slovies 461

osobné tvary slovies 464

osobné zámená 234, 236; 1. a 2. osoby 237, 3. osoby 240, nominatív osobných zámen 243, datív osobných zámen ako datív citovej účasti 181, postavenie číslovky tri pri bližšom určení osobného zámena 323, vokalizácia predložiek bez, cez, nad, od, pod, pred, s, v, z, k pred tvarmi osobného zámena ja 631; p. aj základné osobné zámená

osobný vzor 129

-ost (prípoma), abstraktné podst. mená na -ost od adjektívizovaných činných príd. mien prítomných 232

ostať, ostával, sponové 374

ostatne (časťica) 784

ostatní (číslovka) 348

ostatný (číslovka) 374, pri číslovke prvý 343

ostatný raz (číslovka) 347

ostopát (príslovka): číslovka stopát v príslovke ostopát 331

ostošest (príslovka): číslovka stošest v príslovke ostošest 331

ošivať sa, modálne 367

otec (vzor príd. mien) 228

otec, tvary D. a L. sg. 79

otvorené triedy podstatných mien 64

-ou (prípoma), v I. sg. žen. rodu príd. mien vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; okolnostné príslovky s morfémom -ou 585

-ou (zakončenie slov), skloňovanie cudzích vlastných mien osôb na -ou 125

-or (prípoma alebo zakončenie slov), v A. pl. muž. zvieracích podst. mien vzoru chlap 74; tvary D. a L. sg. slovanských osobných mien na -or 80; v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100; skloňovanie muž. priezvisk na -or 229, zamestnávateľských mien na -or 230; v prívlastňovacích príd. menách 219; okolnostné príslovky s morfémom -or 586

-ova- (prípoma), pri imperfektivizácii slovies 417

-ovia (prípoma), v N. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 80, podst. mien zakončených na -cu 87

-ovia (prípoma), v rodinných prívlastňovacích príd. menách 221

-ovo (prípoma), skloňovanie zemepisných mien str. rodu na -ovo 230

-ovský (prípoma), vyjadrenie rodinnej príslušnosti a prívlastnenia rodine v staršom spisovnom úze 222

ozaj, ozajže (časťica) 784

oznamovací spôsob 429, používanie oznamovacieho spôsobu 527; tvary oznamovacieho spôsobu prítomného času 470, minulého času 474, predminulého času 477, budúceho času 478; p. aj indikatív

oznamovacia výpoveď 682

ó, vkladné v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 104; p. aj o — ó, ó — o

ó — o (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, vzoru stroj 97

ó, -ó (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien vzoru kuli na -ó, -ó 124

P

P (skrátka pre paciensa deja) 290

P (skrátka pre predikát) 406

paciens 361; diferenciácia funkcie nositeľa deja pri veci pomenovanej substantívom

na funkciu agensa a paciensa 71; rámcový nominatív vo význame paciense 156; datív sprostredkovaného zásahu (paciensa) 179; paciens deja a riadiaca substantia 290; vhodnosť pojmu paciensa pri definovaní kategórie slovesného rodu 432; p. aj zasiahnutá vec, logický objekt

páciť sa, páčiť sa, modálne 367

pád: rozdiel medzi pádmí pri podst. menách a príd. menách 70; parciálne významy pádov 152; pád pri príd. menách 196, pri číslovkách 315; zhoda v páde pri slovesách 429; spájanie predložiek s jedným, dvoma alebo tromi pádmí 620; p. aj priamy, nepriamy, holý, adverbálny pád, predložkové pády

pádová rekecia 391

pádové prípony: synonymia pádových prípon 51, ich homonymia 52, 129, 152, pádové prípony pri podst. menách 71, sústava pádových prípon ako kritérium pri delení príd. mien 198

pádové rodové pomenovania pri názvoch zvierat 136

pádové tvary podst. mien 151

pádové významy 151

pádový systém dnešnej spisovnej slovenčiny 51

pán, tvary D. a L. sg. 79

pani, skloňovanie 111

panovnícke tituly: prívlastňovacie zámená 2. a 3. os. pl. ako súčasť panovníckych titulov 245

pár/zopár (číslovka) 333

paradigma slova 23, paradigma a systematickosť formálnych prostriedkov morfológických kategórií 36, paradigma a dokonalosť lexém 44, aglutinačný typ v paradigmatе slovies 57; p. aj zmiešané paradigma

paradigmatické kritériá slovesného vidu 421

paralenosť formy a obsahu morfológickej jednotky 22

parataktické spojky 679, 684; p. aj základná parataktická, najvšeobecnejšia parataktická spojka, dvojčlenné parataktické, viacčlenné parataktické, opakované parataktické spojky

parataxa 679; p. aj pravá, nepravá parataxa

parciálne významy prísloviek 569

parciálny typ 131

parentézy p. vetné parentézy

paroma (časťica) 784

párové rodové pomenovania 136

partes orationis 27; p. aj slovné druhy, časti reči

participium p. pasívne, aktívne participium

participium staticum 501; p. aj statické

participium, stavové výsledkové prídavné
partikuly 27, 746; p. aj častice
partitívny genitív 172; vo funkcii predmetového akuzatívu 172, podmetového nominatívu 173; partitívny genitív vetného základu 173, miery 173; ako zodpovedajúci samostatnému chápaniu javu pomenovaného substantívom 70; vyjadrenie miery pri kolektívach partitívnym genitívom 148; väzba s partitívnym genitívom pri slovesách 408; p. aj čiastkový genitív
partitívny pomenovací zámer 153
pasívna konštrukcia: instrumentál pôvodu ako vyjadrenie životného agensa v pasívnej konštrukcii 187
pasívna vetná konštrukcia 338
pasívne participium 495; p. aj trpné prídavné, n-/t-ové prídavné
pasívne tvary: systém pasívnych tvarov 432; pasívne tvary indikatívu prezenta 473, indikatívu präterita 477, indikatívu futúra 479, kondicionálu prezenta 481, kondicionálu präterita 482, imperatívu 485, neurčitku 486, prechodníka 490; p. aj zložený pasívny tvar, trpné tvary, pasívum
pasívny infinitív: p. zvrtný pasívny, opisný pasívny infinitív
pasívny vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj trpný vzťah
pasívny zvrtný tvar 388
pasívum 361; používanie pasíva 552; p. aj mimovoľné, opisné, neosobné, zvrtné pasívum, pasívne, trpné tvary, trpný rod
pastorka, v postavení nezhodného prívlastku 230
pauza pri citoslovesiach 807
páry (vzor príd. mien) 227
pät a vyššie číslovky: morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie čísloviek päť — deväťdesiat 324, číslovka päť vo frazeologickom spojení jeden za päť a druhý bez jedného za šesť 325
pätidesiat (číslovka), zakončenie 236
pätindesiat (číslovka), vznik 325
pätoro (číslovka), vo frazeologickom spojení štvoro na pätoro 337
pejoratívne názvy: prirodzený rod pejoratívnych názvov 136
pejorativnosť p. odtienok pejorativnosti
pekny, vzor príd. mien 222, stupňovanie slova pekny 213
pendant p. rodový, plnovýznamový pendant, ženské pendanty
peniaz, zaradenie do vzoru stroj 96, tvary G. pl. 100
perfektivizácia 413
perfektivizačná platnosť 415
perifrastické formy zložených slovesných tvarov 463; p. aj opisné tvary

perifrastické zložené tvary 43; p. aj opisné zložené tvary
personalia 397; p. aj osobné slovesá
perspektívny objekt deja 177
pes, skloňovanie v pl. 74, tvary D. a L. sg. 79
Pietor, skloňovanie 77
písaná podoba: nezhoda medzi písanou a zvukovou podobou pri niektorých citoslovesiach 812
písaný jazyk: vokalizácia predložiek 632
písmená p. veľké písmená, veľké začiatkové písmená
plány jazykového systému 21; p. aj roviny jazykového systému
platnosť podstatného mena vo vete 71; p. aj rodová, propriálna platnosť
plná morféma sa 378
plné tvary pri zámenách 3. osoby 243
plnovýznamové jadro tvaru 23
plnovýznamové pomenovanie 363
plnovýznamové slovesá: pomocné slovesá a plnovýznamové slovesá 362, vzťah sponových sloves k predikatívny kategóriám plnovýznamových sloves 370, prechody medzi sponovými a plnovýznamovými slovesami 376
plnovýznamové slovné druhy 30, styčné body spojok s plnovýznamovými slovnými druhmi 742; p. aj autosémantické slovné druhy
plnovýznamový pendant 375
plnovýznamový výraz 748
pluha, v postavení nezhodného prívlastku 230
plurál: úcty z hľadiska štylistického 27; podst. mien 65, 139, prevažovanie pl. nad sg. 144, nelátkový význam pl. 151, neabstraktný význam pl. 151, úcty 242, 516, pl. skromnosti (vlastná autorská prvá osoba plurálu) 506, pl. namiesto sg. pri slovesách 515; skloňovanie slov vták, vlk, pes 74, muž. zvieracích podst. mien v pl. 88, muž. zvieracích podst. mien s kmeňom na mäkkú spoluhlásku v pl. 97; neosobné tvary v pl. pri slovách čert, duch 139; používanie radových čísloviek dvadsať — deväťdesiaty v pl. 346; p. aj druhový, umocňujúci, intenzívny, jednotkový, kusový, prevažujúci, vylučný, skupinový, všeobecný, komplementárny, dubletný, majestátny plurál, množné číslo
pluráliá tantum 67, 145; z hľadiska defektivosti 44; p. aj pomnožné podstatné mená, pomnožné substantíva
pluralis majestaticus 239; p. aj majestátny plurál
pluralis modestiae 239
plurálové podstatné mená 143
plurálové tvary 139
plurálový korelát 147

plurálový pendant 147
plurálový súhrn predmetov 139
pluskvamperfektum 35
po (predložka) 646; spodstatnený tvar neutra osobných zámen v lokáli s predložkou po 248; v podielových číslovkových výrazoch 351; synonymita predložiek na a po, za a po 629, po a popri, po s lokálom a holého instrumentálu, po holého akuzatívu 630, po a podľa, po a o, po a okolo, po a popri, po a v, po a cez 630, po v účelovom význame a neurčitku, po s lokálom a holého genitívu v nezhodnom prívlastku 631
po- (predpona) zvrtné slovesá s predponou po- 383; pri dokonavých zvrtných slovesách s formantom si 384; pri čisto vidových slovesách 414; v imperatívne 462; okolnostné príslovky s prefixálnou morférou po- a sufixálnymi morférami 588
po boku (predložkový výraz) 674
po druhý raz (číslovkový výraz) 344
po tretí raz (číslovkový výraz) 345
pobádacie častice 749
počas (predložka) 664
počet pri pomnožných podst. menách 146
počím (spojka) 733
počínajúc niečím (predložkový výraz) 675
počínajúc od niekoho/niečoho (predložkový výraz) 675
počítajúc, počítajúc do toho (v to) niečo/niečo (predložkový výraz) 675
počítanie p. príznakové počítanie
počítaný obsah p. genitív počítaného obsahu
počuť, v spojení so sponou byť 372
pod (predložka) 648; vokalizácia predložky pod 631
pod- (predpona) okolnostné príslovky s prefixálnou morférou pod- a sufixálnymi morférami 590
pod, podho (citoslovesia), pôvod 824
podávateľ p. kolektívny podávateľ
podielne slovesá 424; p. aj distributívne slovesá
podielnosť 424; p. aj distributivnosť
podielové číslovkové výrazy 351
podielové číslovky 315; p. aj distributíva
podielové spojenia 351
podistým (častica) 773
podľa (predložka) 664; synonymita predložiek po a podľa 630
podmet: hodnotiaci vložka s prechodom v tesnú väzbu v platnosti podmetu 154, doplnený nominatív v platnosti podmetu 155, význam miery a funkcia podmetu v nominatívne miery 158, osobné zámeno v podmete 244, zhoda s osobou podmetu pri slovesách 428; p. aj zložený podmet
podmetové spojky 686
podmetový nominatív: partitívny genitív

vo funkcii podmetového nominatívu 173, záporový genitív vo funkcii podmetového nominatívu 174; p. aj rámcový nominatív
podmetový vzťah 685; p. aj subjektový vzťah
podmienka: predložky s významom podmienky 626
podmienkové spojky 687
podmienkové súvetie 682
podmienkový vzťah 685; p. aj hypotetický vzťah
podmieňovací spôsob 429; tvary podmieňovacieho spôsobu prítomného času 480, minulého času 481; používanie podmieňovacieho spôsobu 537; p. aj kondicionál
podoba p. krátka, menná, dlhá, prvá, druhá podoba
podobne (častica) 784
podradená veta 681; p. aj antepodradená
podradená veta
podradovacia funkcia spojky 683
podradovanie 679
podstatné mená 61; základný tvar podst. mien 24, flektívny typ v rámci tvarov podst. mien 52, aglutinačný typ v rámci tvarov podst. mien 56, analytický typ v rámci tvarov podst. mien 56, analytický typ v rámci tvarov podst. mien 58, introflektívny typ v rámci tvarov podst. mien 58, polysyntetický typ v rámci tvarov podst. mien 59, vzťahové príd. mená odvodené od podst. mien 201, živočíšne príd. mená odvodené od podst. mien 203, skloňovanie spodstatnených príd. mien podľa vzoru pekny 223, skloňovanie spodstatnených príd. mien podľa vzoru cudzí 226, skloňovanie mužských priezvisk zakončených na -ov/-in 229, skloňovanie zemepisných mien muž. rodu zakončených na -ovo 230, zdôraznenie miery pri podst. menách zámenom taký 262, substantívizované zámeno všakové/všakové 296, spodstatnené zámeno každý 307, spodstatnená radová číslovka prvý raz 344, raz v násobných číslovkách 358; zmena podst. mien na nesklonné príd. mená 230, vzťah čísloviek k podst. menám 354, významová súvislosť prísloviak s podst. menami 566, podst. mená v platnosti prísloviak 614, predložky z podst. mien 621, prepozicionálna holých pádov podst. mien 669, prepozicionálna predložkových pádov podst. mien 671, vzťah podst. mien a spojok 744, vzťah častíc a podst. mien 805, citoslovesia v úlohe podst. mien 821, citoslovesia z podst. mien 824; p. aj konkrétne, primárne, abstraktné, sekundárne, životné, neživotné, osobné, neosobné, všeobecné, vlastné, hromadné,

nehromadné, látkové, skupinové, neko-
lektívne, kusové, plurálové, pomnožné,
nepomnožné, číselné, slovesné podstatné
mená, substantíva

podvojné predložky 621

poetické zafarbenie príležitostného kolek-
tívneho významu 148

poetizmus, poetizmy: dubletné rodové tva-
ry ako poetizmy 132, distributívny sg.
ako poetizmus 143, sg. pomnožných
podst. mien ako poetizmus 147, využí-
vanie kolektív ako poetizmov 148, umoc-
ňovaci pl. ako poetizmus 151, holý geni-
tív vlastnosti ako poetizmus 170, instru-
mentál miesta ako poetizmus pri static-
kých slovesách 186, instrumentál ná-
stroja v etymologickej figúre ako poe-
tizmus 187, instrumentál prirovnania
a účelu ako poetizmus 189, holý genitív
vlastnosti ako poetizmus 170, výsledko-
vý instrumentál ako poetizmus 192

pohan, tvar N. pl. 83

pohlavie 128; p. aj prirodzený rod

pohyb: citoslovca napodobňujúce pohyb
820

pohybová zložka zvukomalebných slov 820

pochopiteľne (častica) 785

pojmové jadro morfolologickej kategórie 36

pojmový obsah: stupeň zhody medzi mor-
fologickým významom a zodpovedajú-
cím pojmovým obsahom 33; p. aj odraz
skutočnosti

pokiaľ (zámeno), vzťažný význam 291

pokiaľ (spojka) 733

pokonný raz (číslovka) 347

pokraj (predložka) 661

pokým (spojka) 733

pol (číslovka) 330

poldeň, tvar G. pl. 100

poloha: pomenovaného predmetu 70, spo-
jok vo vete 691, časť vo vete 753

polopriama reč: zámena 3. osoby v polo-
priamej reči 241

polosponové slovesá 375

polovica/polovička, používanie zlomkových
podst. mien *polovica/polovička* 333

polymorfematické slová, tvary 37; p. aj
viacmorfémové slová, tvary

polysémia: pri spojkách 679, pri častiach
751

polysyntetický typ: jeho podstata 51,
v slovenskej morfolologickej stavbe 58,
v slovenskej morfolologickej stavbe v po-
rovnaní s inými typmi 60

pomáhať — *pomáhať si*, typ sloves so zvrat-
nou podobou 386

pomaly (častica) 785

pomedi (predložka) 649

pomenovací nominatív 72, 157

pomenovací rozsah podstatných mien 61

pomenovací tvar 24, p. aj základný pome-
novací, nezávislý pomenovací tvar

pomenovacia forma: podst. mená s jednou
pomenovacou formou 145

pomenovacia jednotka 24

pomenovacia platnosť citosloviec 807; p. aj
slovná platnosť

pomenovacie súvislosti 135

pomenovania: bez rodového páru 136, hos-
podárskych zvierat z hľadiska vyjadro-
vania rodu 137, pomenovania gramatic-
kých funkcií 235; p. aj mužské, kvalita-
tívne, kvantitatívne, deiktické, súhrnné,
ženské, párové rodové, individualizu-
júce, rodovo osihotené, idiomatické po-
menovania

pomerne (častica) 785

pomerný čas 35; p. aj *consecutio temporum*

pomiestne názvy 140

pomimo (predložka) 662

pomknuté časové východisko 537

pomknutie: významu pri pomnožných
podst. menách 67, osoby 517, rodu 525

pomknutý význam: príd. mien *prvší, naj-
prvší* 342

pomlčka: vyznačovanie pauzy pri cito-
slovciach 808

pomnožné miestne názvy 133

pomnožné neutrum 132

pomnožné podstatné mená 67, 145; tvar N.
pl. cudzích pomnožných podst. mien
vzoru mesto 115; p. aj pomnožné substan-
tíva, pluráliá tantum

pomnožné substantíva 65, 147; p. aj po-
množné podstatné mená, pluráliá tan-
tum

pomnožné vlastné mená 146

pomocné slová 746

pomocné slovesá 361

pomocné slovné druhy 30; p. aj gramatické,
synsémantické slovné druhy

pomocný indikátor: ukazovacie zámená ako
pomocný indikátor 235

pomocný spájací prostriedok, výraz 678

pomocný tvaroslovný prostriedok 807

pomocou (predložka) 670

ponad (predložka) 649

ponevď (spojka) 733

poniže (predložka) 663

pontifex, skloňovanie 75

popieracie zámená: *nikto* 309, *nič, nijaký*
310, *žiadny/žiadna, nič, nikde, nikam,*
nikdy, nijako/nijak 311

popieranie účasti deja na veci pomenova-
nej substantívom 173

popod (predložka) 649

popravde (častica) 785

popred (predložka) 649

popri (predložka) 549; synonymita pred-
ložiek *po* a *popri* 630

poradie: častie 748, komponentov zlože-
ných častie 752

porovnávaci stupeň 210; p. aj druhý stu-
peň, komparatív

porovnávaci vzťah 685; p. aj komparatívny
vzťah

porovnávacie spojky 687

porovnanie: skloňovanie muž. zvierac-
ích podst. mien pri porovnávaní vecí
podľa stupňa tej istej vlastnosti 216

posesívna spona 371

posesívne adjektíva 198; p. aj privlastňo-
vacie adjektívum, privlastňovacie prí-
davné mená

posiaľ (zámeno), ukazovací element -s-
v koreni zámena *posiaľ* 257

posledný (číslovka) 347; pri číslovke *prvý*
343

posledný raz (číslovka) 347

postuť, modálne 369

postavenie pomenovaného predmetu 70;
p. aj poloha pomenovaného predmetu

postoj podávateľa k výpovedi alebo jej
časti 747

postponovaná nadradená veta 682

postponované častice 754

postup p. kombinovaný tvarotvorný postup

postupné kombinačné zmeny 39; p. aj
progressívne kombinačné zmeny

pošťastí sa, modálne 368

potade (zámeno) 274

potiaľ (zámeno), ukazovací význam 265,
odkazovací význam 274

potiaľto (zámeno), ukazovací význam 266

potom (častica) 785

potrebovať, modálne 368

potrojná predložka 621

potvora, v postavení nezhodného privlastku
230

používanie osobných privlastňovacích zá-
men 248

povedľa (predložka) 664

povedomie rodu 131; p. aj rodové pove-
domie

poredzme (častica) 786

povýše (predložka) 667

päza (predložka) 649

pozdvíhať sa, sponové 374

pozulz (predložka) 664

pozdoľa (predložka) 665

pozdravy: ako súčasť rozkazovacích cito-
sloviec 815

pozhora (predložka) 665

pozitív: prídavných mien 210, význam
pozitívu príd. mien 216, význam pozitívu
prísloviek 611; p. aj prvý, základný
stupeň

pozitívne gramatické znaky: ich neprítom-
nosť pri citoslovciach 809

pozitívny sufixálny formant 39

poznať, v spojení so sponou *byť* 372

pôvod: vyjadrený osobnými privlastňova-
cimi zámenami 246; p. aj rodový pôvod
pôvodu: vzťah pôvodu k výtvoru pri
zámene *svoj* 254; p. aj genitív pôvodu,
instrumentál pôvodu

pôvodné predložky 620; p. aj vlastné pred-
ložky

pôvodné príslovky 566

pôvodné spojky 687; p. aj primárne spojky

pôvodné ženské substantíva: ich rod 134

pôvodný ženský rod 134

pracovať — *pracujem* (slovesný vzor), mor-
fematická charakteristika 452, lexikálna
charakteristika 453

prasa, skloňovanie v pl. 121

práva hypotaxa 684

práva parataxa 684

pravda, pravdaže (častica) 786

pravdepodobne (častica) 786

práve (častica) 786

práve abstraktá 66

práve adnominálne konštrukcie 565

pravidelné slovesá: ich vymedzenie 433,
aktívne tvary indikatívu prezenta pra-
videlných sloves 470

pravidelné stupňovanie prísloviek 582

pravidelnosť morfológie spisovnej sloven-
činy 60

pravidlo o rytmickom skracovaní dlhej sla-
biky po dlhej slabike: pri tvorení tvaru
3. os. pl. indikatívu prezenta 470; p. aj
rytmické krátenie, rytmický zákon

pravopis: písanie veľkého písmena v oby-
vatelských menách 140, v astronomie-
kých názvoch 141, čísloviek *sedem*
a *osem* v nepriamych pádoch 325, vyšších
zložených čísloviek 330, násobných čís-
loviek s *raz/razý/raz* 338, určitých rado-
vých čísloviek zapisovaných číslicami
342, zložených radových čísloviek od
stojedem 346, písanie *i* a *y* v niektorých
zvukomalebných citoslovciach 817

pravopisná rozkolísanosť pri sekundárnych
citoslovciach 826

prázdna morféma 43, *sa* 378, pri slovesách
462

prázdny (príd. meno), obsahový genitív pri
slove *prázdny* 177

pre (predložka) 649

pre- (predpona), zvrtné slovesá s pred-
ponou *pre-* 382

preberanie slov: vzrast zastúpenia rodovo
silných prípon pri preberaní slov 132

prečo (zámeno), opytovací význam 282,
vzťažný význam 292, vymedzovací vý-
znam 293

pred (predložka) 649; vokalizácia predložky
pred pred tvarmi osobného zámena *ja*
631, v ustálených prípadoch 631

pred- (predpona), okolnostné príslovky
s prefixálnou morféma *pred-* a sufixál-
nymi morféma 590

predchodiť, sponové 374

predikačný obsah 156; p. aj prísudkový
obsah

predikatívum 572

predklonky 691; p. aj proklitiky

predložkové pády 71; prepozicionálna predložkových pádov podst. mien 671, citoslovca z predložkových pádov 825
predložkové väzby: predložková väzba namiesto inštrumentálu príčiny 188
predložkový inštrumentál: inštrumentál spôsobu miesto predložkového inštrumentálu 189
predložky 619; postavenie v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v rámci predložiek 58, stavový datív pri predložkových konštrukciách 180, *od* a *naď* pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217; v platnosti prísloviek 617, rozdiel medzi spojkami a predložkami 676, vzťah predložiek a spojok 743, vzťah častíc a predložiek 804; p. aj prvotné, primárne, druhotné, sekundárne, pôvodné, vlastné, nepôvodné, nevlastné, jednoduché primárne, odvodené nepôvodné, jednoduché nepôvodné, zložené, podvojné, potrojnú, jednoslabičné predložky, prepozície
predložovanie vokálov alebo konsonantov v citoslovciach 807
predmet: použitie podst. mena v A. vo funkcii predmetu 159, inštrumentál s významom predmetu v pasívnej konštrukcii 188; p. aj syntaktický, výsledkový, zložený predmet, objekt
predmetné použitie čísloviek 325
predmetné používanie radových čísloviek 345
predmetnosť 63
predmetové slovesá 407; p. aj objektové slovesá
predmetové spojky 686
predmetové vzťahy: pri predložkách 619, jednotlivé predložky vyjadrujúce predmetové vzťahy 627; p. aj objektové vzťahy
predmetový akuzatív 159; partitívny genitív vo funkcii predmetového akuzatívu 172, záporový genitív vo funkcii predmetového akuzatívu 174
predmetový inštrumentál 190
predmetový významový vzťah 72
predmetový vzťah 685; p. aj objektový vzťah
predminulý čas: používanie predminulého času 532; p. aj antepreteritum
predovšetkým (častica) 788
predpona 41; naj- pri tvorení tretieho stupňa príd. mien 212, *s-/z-/zo-*, *u-*, *na-*, *za-*, *o-*, *po-* pri čisto vidových slovesách 414; p. aj záporová predpona, čisto vidové slovesné predpony, prefix
predponové futúrum 479
predponové tvary indikatívu futúra 479
predponové zvrtné slovesá 382
predsa (spojka) 734,

predsa, *preds'* (častica) 787
predstavená (vedúca) (vzor podst. mien) 53
predstavený (vedúci) (vzor podst. mien) 53
predstaviť sa, *predstavovať sa*, sponové 375
prefix 41; p. aj gramatický prefix, predpona
prefixácia: pri slovesnom vide 413
prefixálna morféma 587; p. aj prefix, predpona
prefixálno-sufixálne morfémy: okolnostné príslovky s prefixálno-sufixálnymi morfémmi 587
prechod slovných druhov: iných slovných druhov k podst. menám 193, k príd. menám 230, k zámenám 312, k číslovkám 357, k slovesám 564, k príslovkám 614, k predložkám 667, k spojkám 742, k časticám 805, k citoslovciam 826
prechodná substantivizácia 194; p. aj príležitostná substantivizácia
prechodné častice 747
prechodné slovesá 408; p. aj tranzitíva, tranzitívne slovesá
prechodník: tvorenie aktívneho tvaru prechodníka 487, používanie prechodníka 558, prepozicionálna prechodníkov 675; p. aj absolútne prechodníky, transgresív
prechodný jav: stupňovanie ako prechodný jav medzi morfológiou a lexikou 24
prechodný objekt 160; p. aj inštrumentál prechodného objektu
prepozície 27, 619; p. aj predložky
prepytujem (častica) 787
prestanie, skloňovanie 120
préteritum: vyjadrenie kategórie osoby a čísla 464, tvary indikatívu préterita 474, tvary kondicionálu préterita 481; p. aj minulé čas
preto (spojka) 734
pretože (spojka) 734
pretváranie p. vzťah pretvárania
prevažovanie plurálu nad singulárom 144
prevažujúci plurál 144
prevzaté abstraktá: izolovaný ráz prevzatých abstrakt 63
prevzaté neživotné názvy 134
prevzaté slová: gramatický rod pri prevzatých slovách 134, prirodzený rod prevzatých slov 136
prezent 431; tvary indikatívu prezenta 470, osobné prípony v indikatíve prezenta 464, indikatív préterita dokonavých sloves za prezent 532; p. aj scénický prezent, prítomný čas
prezentný kmeň: prvá a druhá podoba prezentného kmeňa 436; p. aj prítomníkový kmeň
pri (predložka) 650; synonymita predložiek *po* a *pri* 630
priam (častica) 787
priame pomenovanie: rovina priameho pomenovania 376

príamo (častica) 787
priamy pád 70
približné číslo: číslovkové spojenia vyjadrujúce približné číslo 350
pribuznosť p. gramatická pribuznosť
príčastia: príležitostná substantivizácia príčastí 194; p. aj činné príčastie minulé, trpné, *l-ové*, *n-/t-ové* príčastie, adjektívizované príčastia
príčina: predložky s významom príčiny 626; p. aj inštrumentál príčiny
príčinné spojky 686; p. aj vysvetlovacie spojky
príčinný vzťah 685; p. aj vlastný príčinný, kauzálny vzťah
príčlenenie 690
príčlenený výraz 690
prídom (spojka) 734
pridať sa, modálne 368
prídavné mená 196; základný tvar príd. mien 24, miesto príd. mien v rámci slovných druhov 27, flektívny typ v rámci skloňovania príd. mien 53, aglutinačný typ v rámci skloňovania príd. mien 56, polysyntetický typ v rámci skloňovania príd. mien 58, pád pri príd. menách a podst. menách 70, skloňovanie podst. mien s podobou príd. mien 127, obsahový genitív pri príd. menách 177, stavový datív pri príd. menách 180, datív zreteľa vo väzbe s príd. menami 180, obsahový datív pri príd. menách 185, zdôraznenie miery pri príd. menách zámenom *taký* 262, utvorené zo slovesných základov príponami *-ci*, *-aci* 493, utvorené z koreňa slovesa príponou *-lý* 500, postavenie prísloviek pri príd. menách 566, významová súvislosť prísloviek s príd. menami 566, príslovky na *-e* od adjektívizovaných trpných príčastí 581; substantivizácia príd. mien 29, 194, príd. mená v platnosti príslovkových výrazov 616, prechod trpných príčastí k príd. menám 502, vzťah častíc a príd. mien 805, citoslovca v úlohu príd. mien 821; p. aj akostné, vzťahové, stupňované, stupňovateľné, nestupňovateľné, neodvodené, primárne, odvodené, sekundárne, vlastnostné, živočíšne, privlastňovacie, druho-privlastňovacie, nachybné, spodstatné prídavné mená, adjektíva
priebeh slovesného deja 364
priebehovosť 410
priezviská: skloňovanie priezvisk na *-o* 74, 125, cudzích priezvisk na *-as*, *-es*, *-os*, *-us* 75, 123, priezvisk na *-ec*, *-ek*, *-ok* 76, priezvisk na *-ek*, *-šek*, cudzích priezvisk na *-el*, *-er* 77, srbochorvátskych priezvisk na *-ac* 78, 125, slovanských priezvisk na *-or* v D. a L. sg. 80; tvar N. pl. mužských

priezvisk patriacich do vzoru chlap 81; skloňovanie českých priezvisk na *-e* (*-ě*) 86, 125, priezvisk, ktoré súvisia so všeobecnými podst. menami str. rodu vzoru dievča 87, priezvisk patriacich do vzoru kuli 124, talianskych priezvisk na *-e*, tureckých, gréckych, rumunských a albánskych priezvisk na *-u*, cudzích priezvisk na *-á*, *-ó*, *-ou*, *-au* 125, anglických a francúzskych priezvisk na nevyslovované *-e*, francúzskych priezvisk na nevyslovované *-es*, maďarských priezvisk typu *Nagy*, rumunských priezvisk typu *Petrovi* 126, priezvisk na *-ov*, *-in* 229
prichodiť, sponové 374
príjmateľ p. kolektívny príjmateľ
prikázaný dej: vyjadrený indikatívom prezenta 530
príležitostná substantivizácia 194; p. aj prechodná substantivizácia
príležitostný kolektívny význam 148
primárna citoslovcová funkcia 820
primárne citoslovce 823
primárne častice 753
primárne neosobné slovesá 401
primárne neurčité číslovky 333
primárne osobné slovesá 401
primárne podstatné mená 61; p. aj primárne substantíva, primárne substantívne pomenovania, konkrétne podstatné mená
primárne použitie citosloviec 820
primárne predložky 620; p. aj prvotné predložky
primárne prídavné mená 198; p. aj neodvodené prídavné mená
primárne spojky 697; p. aj pôvodné spojky
primárne substantíva 63; p. aj primárne substantívne pomenovania, primárne podstatné mená, konkrétne podstatné mená
primárne vlastnostné prídavné mená 198; ich skloňovanie podľa vzoru cudzí 225; p. aj akostné prídavné mená
primárny príznak pri prídavných menách 197
primkynanie 566
prípadat, sponové 374
prípadat si, sponové 375
prípadne (častica) 788
prípájacie častice 749
prípájanie 691
prípájaný člen syntagmy 678
prípona, prípony: rodovo indiferentné 129, morfológické blízke prípony pri podst. menách 129, kolísanie prípon a oslabenie rodového povedomia 133, *-ši* pri tvorení 2. stupňa príd. mien 210, *-ejši* pri tvorení

672

pseudogrécke mená: skloňovanie pseudo-gréckych mien osôb 75
pseudolatiniské mená: skloňovanie pseudolatiniských mien osôb 75
publicistický štýl: konštrukcia s *ktorý* v publicistickom štýle 287

R

r, *p*, *r* — *i*, *i* — *r*
-*r* (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru *koš* na -*r* 110
R (skratka pre riadiacu substanciu) 390
 $R_A \rightarrow D$ p. $N \rightarrow D$
 $R_A \rightarrow D$ p. $A_p \rightarrow D$
 $R_A \rightarrow D$ p. $A \rightarrow D$
 $R_A \rightarrow D$ p. Z_p p. $A \rightarrow D \rightarrow P$
 $R_A \rightarrow D$ p. $Z_{p1} \rightarrow Z_{p2}$ (schéma intenčného typu) 392
r — *ř* (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru *žena* 102, vzoru *ulica* 105, vzoru *mesto* 115, vzoru *srdec* 118; pri imperfektivizácii slovies príponou -*a* 416
ř — *r* (alternácia), pri imperfektivizácii slovies príponou -*ova* 418
ráčil, modálne 367
rád (príd. meno) 200
radové číslovky 315, 341; príležitostná substantivizácia pri radových číslovkách 194, ich skloňovanie podľa vzoru cudzí 228, podielové spojenia s radovými číslovkami 354; p. aj určité, neurčité, skrátené, medzidesiatkové radové číslovky, adverbializovaná radová číslovka
rámcový nominatív 156; p. aj podmetový nominatív
rámec: podst. mená ako osamostatňujúci, vydeľujúci rámec 62, rámec výpovede pri samostatne použiteľnom nominatíve 153, citové citoslovceia ako rámec na zaradenie prejavu 811
rátať do toho (predložkový výraz) 675
raz, určité násobné číslovky tvorené pomocou slova *raz* 338, neurčité násobné číslovky s *raz* 341, v násobných číslovkách 358
raz (časťica) 789
-*razový*, -*rázový*, v násobných číslovkách 339
raž, skloňovanie 110
reálna podmienka: vyjadrená indikatívom prezenta 529
reciprocita: označená základným zvratným zámenom *seba/sa* 251; p. aj vzájomnosť
recipročne determinatívna syntagma 363
recipročný doplnací vzťah 566; p. aj obojstranný doplnací vzťah
recipročný určovací vzťah: pri genitive meraného obsahu 171; p. aj obojstranný určovací vzťah
recipročný význam: nezvratných prechodných slovies 382, zvratnej podoby nezvratných slovies 386

reč p. hovorová, bežná reč
reflexíva 377; p. aj zvrtné slovesá
reflexíva tantum 378, trpné prídastia od reflexív tantum 496
reflexívne formy zložených slovesných tvarov 463, p. aj reflexívne zložené tvary, zvrtné tvary zložených slovesných tvarov
reflexívne slovesá 376
reflexívne zložené tvary 43; p. aj reflexívne formy zložených slovesných tvarov, zvrtné zložené tvary
reflexívny význam zvratnej podoby nezvratných slovies 385; p. aj zvrtný význam
regresívne kombinačné zmeny 39; p. aj spätné kombinačné zmeny
rekcia: slovies v rámci jednotlivých intenčných typov 391, prísloviek 592; p. aj výlučná, združená, výlučná akuzatívna, výlučná genitívna, výlučná datívna, výlučná instrumentálna, výlučná infinitívna, pádová, infinitívna rekcia
rektifikovaný výraz 750; p. aj aktuálny výraz
reku (časťica) 789
relačná morféma: vznik relačnej morfémy zo slova 29, časti tvaru medzi lexikálnou a relačnou morféma 38; p. aj relačná prípona, gramatická morféma, gramatické prípony
relačná prípona 38; p. aj relačná, gramatická morféma, gramatické prípony
relačný formant 25
relativita chápania množstva 147
relatívum p. absolútne relatívum
repliky: časťice ako repliky 755
respektive (časťica) 789
reťazce vidových dvojíc 422
revue, skloňovanie 123
rezultatívny význam trpného prídastia 501
riadiaca substanciu 390
robiť — *robím* (slovesný vzor), morfemátická a lexikálna charakteristika 455
robiť sa, *robiť sa*, sponové 375
rod: morfológický obsah rodu podst. mien 34; kategória rodu podst. mien 69, kolísanie rodu 131, povedomie rodu 131, rod niektorých slov v nárečiach 134; rod pri prídavných menách 196, pri zámenách 235, pri číslovkách 315, zhoda v rode pri slovesách 429; p. aj gramatický, štvrtý gramatický, menný, mužský, ženský, stredný, prirodzený, slovesný, činný, trpný rod
rodinné prívlastňovacie prídavné mená 221
rodinný vzťah: vyjadrený zámenom *soj* 254
rodné mená: skloňovanie muž. rodných mien na -*o* 74, na -*er* 77; tvar N. pl. muž. rodných mien zakončených na spoluhlásku alebo -*o* 81; skloňovanie

ruských domáckych mien typu *Koša* 125, talianskych rodných mien na -*e* 125, anglických a francúzskych rodných mien na nevyslovované -*e* 126, francúzskych rodných mien na -*es* 126; rodné mená z hľadiska rodu 136; p. aj krstné mená
rodová dubletnosť 133
rodová charakteristika 69; p. aj slabá rodová charakteristika
rodová nevyhranenost 130
rodová platnosť pádových prípon podstatných mien 129
rodová príslušnosť: neutier na -*a/ä* 132, vyjadrovanie rodovej príslušnosti a prívlastňovania rodine príponou -*ovský* v staršom spisovnom úze 222
rodová zaradenosť 128
rodové členenie substantív 131
rodové dublety 132
rodové dvojice p. heteronymné rodové dvojice
rodové homonymá 133; p. aj úplné, čiastočné rodové homonymá
rodové pomenovania p. párové rodové pomenovania
rodové povedomie 131, 133
rodové prípony p. silné, slabé, charakteristické rodové prípony
rodové príznaky: rozloženie rodových príznakov v tvarovej sústave podst. mien 131
rodové rozlíšenie 131; rodové rozlišovanie 129
rodové skupiny 128
rodové slovesné tvary 468
rodové tvary podstatných mien 128; p. aj dubletné rodové, základné rodové tvary
rodové zakončenie p. slabé rodové zakončenie
rodové zámená 235
rodovo indiferentné prípony 129
rodovo osihotené pomenovania 136
rodovo silné prípony 131
rodovo silné zakončenie 132
rodovo slabá odvodzovacia prípona 132
rodovo slabé prípona 131
rodovo slabé zakončenie 131
rodový pendant 136; p. aj ženský rodový pendant
rodový pôvod: vyjadrovanie v ľudovej reči 222
rodový príznak 131
rodový slovesný tvar: zmysel neutra rodového slovesného tvaru 131
rodový význam p. širší, užší, oslabený rodový význam
rok, tvary G. sg. 90
románske jazyky: konštrukcia s *ktorý* v esejistickom a publicistickom štýle ako prvok z románskych jazykov 287
roveň, skloňovanie 109
rovina, roviny: roviny jazykového systému 21, rovina základných kvalitatívnych

pomenovaní, základných kvantitatívnych pomenovaní, deiktických pomenovaní, nediferencovaných lexikálno-gramatických prvkov, gramatických výrazov 27, priameho pomenovania 376, deiktického pomenovania 376, 385, gramatického významu 376, 397; p. aj fonická, zvuková, lexikálna, slovníková, morfológická, tvarová, syntaktická, skladobná, štýlová, slohová rovina, základné roviny stavby jazyka, plány jazykového systému
rovno (časťica) 789
rovnocenné členy syntagmy 685
rovnocenné dvojtvary 49
rovnorodé prísluvky 570
rovnosť predložiek 628; p. aj synonymita predložiek
rovnosť častí 756
roz- (predpona), zvrtné slovesá s *roz-* 383
rozdeľovacie číslovky, vhodnosť termínu 335
rozdielové spojky 688
rozhodne (časťica) 790
rozkazovací spôsob: aglutinačný typ v rámci rozkazovacieho spôsobu 56, obmedzenie kategórie času kategóriou spôsobu v rozkazovacom spôsobe 431, aktívne tvary 483, pasívne tvary 485, používanie rozkazovacieho spôsobu 546; p. aj imperatív
rozkazovacie citoslovceia 815; p. aj imperatívne citoslovceia
rozlíšenie p. rodové rozlíšenie
rozlišovacie prípony p. základné rozlišovacie, vedľajšie rozlišovacie prípony
rozlišovanie rodu 129; p. aj rodové rozlišovanie
rozopra, tvary D. a L. pl. 108
rozoznať, *rozpoznať*, v spojení so sponou *byť* 372
rozprávkový počet: vyjadrený číslovkami *sedem* a *tri* 325
rozsah: neurčité zámená s odtienkom rozsahu 296; rozsah významu pri spojkách 679, lexikálneho významu pri časťiciach 748, vecného významu pripájajúcich a vytyčovacích časťiciach 748; p. aj pomenovateľ rozsah
rozšírenie bázy 41
rozšírený variant morfémy pri slovesách 435
rozštiepená gramatická morféma 42
rozštiepenie p. významové rozštiepenie
rozumieť, v spojení so sponou *byť* 372; morfológická charakteristika slovesného vzoru *rozumieť* — *rozumím* 440, lexikálna charakteristika 441
rozvedené pomenovanie 134
rôznorodé prísluvky 571
rôznosť štruktúry 21; p. aj alomorfa, alomorfizmus

rumunské mená: skloňovanie mien osôb na -u 125, priezvisk typu *Petrovici* 126
ruské mená: tvary D. a L. sg. v menách osôb na -ov 80, skloňovanie domáckych mien typu *Kosta* 125, priezvisk tvaru prid. mien 128, 224
ruština: vplyv ruštiny na slovenčinu pri používaní prechodníkov 490
rytmické krátenie: dlhých slabík v gramatických príponách ako morfológická záležitosť 25; p. aj rytmický zákon, pravidlo o rytmickom skracovaní dlhej slabiky po dlhej slabike
rytmický zákon: pri skloňovaní žen. podst. mien vzoru žena 102, vzoru ulica 106, vzoru dľaň 109, str. podst. mien vzoru mesto 116, vzoru srdce 118, vzoru vysvedčenie 120, vzoru dievča 122, prid. mien vzoru pekný 224, vzoru cudzí 226, vzoru pávi 228; pri tvorení prechodníka 487, tvarov činného prídastia prítomného 491, tvarov činného prídastia minulého 494; p. aj rytmické krátenie, pravidlo o rytmickom skracovaní dlhej slabiky po dlhej slabike

S

s, priberanie spoluhlásky *s*, pri zvukomalebných citoslovciach končiacich sa na pernú spoluhlásku 817; p. aj *ch* — *s*, *s* — *d*, *s* — *d* — *d*, *s* — *k*, *s* — *š*, *s* — *t*, *s* — *t* — *t*
s-, hláskový element v ukazovaciach zámenách 256
-s-, ukazovací element v koreni zámen *dosiaľ*, *posiaľ* 257
s (predložka) 652; korešpondencia predložky *s* s predponami *z*-, *s*- 628; vokalizácia predložky *s* pred tvarmi osobného zámena *ja* 631, v ostatných prípadoch 632
S (skratka pre subjekt) 406
s-/z-/zo- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morfému s-/z-/zo- a sufixálnymi morfémi 589
s — *d* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou -a- 417
s — *ž* — *d* (alternácia), pri časovaní sloves vzoru niešť — nesiem 442
s — *k* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou -a- 417
s *ohľadom na* (predložkový výraz) 671
s — *š* (alternácia), pri časovaní sloves vzoru česať — češem 446
s — *t* (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou -a- 417
s — *t* — *t* (alternácia) pri časovaní sloves vzoru niešť — nesiem 442
s *tým, že* (spojka) 736
s *výnimkou* (predložkový výraz) 672

sa (tvar zámena alebo morféma), pri zvrátných slovesách, podobách a tvaroch 376, reflexíva tantum so *sa* 378, pri slovesných podst. menách 504
sám (zámeno) 307; namiesto osobných zámen 250
samec, tvorenie rodových názvov pomocou slova *samec* 137
samica, tvorenie rodových názvov pomocou slova *samica* 137
samostatná gramatická morféma *by* 463
samostatná výpoveď: častice ako samostatné výpovede 747, 755
samostatná zámerová modalita 683
samostatná zdôrazňovacia častica *ho* 485
samostatné chápanie 63; p. aj vecné chápanie
samostatné oslovenie 153
samostatne použitý nominatív 153
samozrejme (častica) 790
samý (zámeno) 308; pri tvorení superlatívu prid. mien 213, pri číslovke *prvý* 343
scénický prítom 529
seba/sa (zámeno) 249
sedemdesiat (číslovka), zakončenie 326
sedemdesiat (číslovka), vznik 325
sedemdesiaty (číslovka), v ľudovej slovesnosti 346
sedemdesiaty *siedmy* (číslovka), v ľudovej slovesnosti 346
sekundárna spájacia funkcia 677
sekundárne citoslovce 823; p. aj druhotné citoslovce
sekundárne častice 753
sekundárne neurčité číslovky 333
sekundárne podstatné mená 61; p. aj sekundárne substantíva, sekundárne substantívne pomenovania, abstraktné podstatné mená
sekundárne postavenie prísloviek 567
sekundárne predložky 620; p. aj druhotné predložky
sekundárne prídavné mená 198, nahrádzanie pôvodných prísloviek v adnomínálnom postavení sekundárnymi prid. menami 568; p. aj odvodené prídavné mená
sekundárne spájacie výrazy 677
sekundárne spojky 697; p. aj druhotné spojky
sekundárne substantíva 63; p. aj sekundárne substantívne pomenovania, sekundárne podstatné mená, abstraktné podstatné mená
sekundárne substantívne pomenovania 63; p. aj sekundárne substantíva, sekundárne podstatné mená, abstraktné podstatné mená
sekundárne vlastnostné prídavné mená 198; ich skloňovanie podľa vzoru pekný 223, podľa vzoru cudzí 226; p. aj vzťahové prídavné mená, vzťahové adjektíva
sekundárnosť: vzťah sekundárnosti sub-

stantív k odvodenosti 63; p. aj funkčná sekundárnosť
sekundárny príznak: pri prídavných menách 197
sem (zámeno), ukazovací význam 264
sémantická gradácia: pri častiach 748
sémantika častíc 748
sen, tvary L. pl. 95
si (tvar slova alebo morféma), významy tvaru D. základného zvrátného zámena 251, používanie tvaru *si* 253, *si* v hodnote lexikálnej morfémy 376, reflexíva tantum so *si* 379, slovesá s formantom *si* 383
-si (morféma), zámena so -si 295
síce (spojka) 735
síce (častica) 790
síce — *ale* (spojka) 735
signály: vôľové citoslovce a signály 814
silné rodové prípony 133; p. aj charakteristické rodové prípony
silou (predložka) 670
singulár: podst. mien 139, distributívne využitie sg. 143, prevažovanie pl. nad sg. 144, sg. látkových a abstraktných podst. mien 149, pri všeobecných a vlastných podst. menách 65, pl. namiesto sg. pri slovesách 515; p. aj všeobecný, jednotkový, hromadný, distributívny, komplementárny singulár, jednotné číslo singulária tantum: z hľadiska defektnosti 44
singulárové tvary 139
singulativnosť: vyjadrovanie singulativnosti 150
singulativný význam 150
situácia: nadväzovanie na situáciu pomocou spojky 690, nadväzovanie výpovede na situáciu pomocou častice 746, pri významovom zaradení citových citosloviec 811, zviazanosť citosloviec so situáciou 818
sk — *š* (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych prid. mien 204
skade (zámeno), opytovací význam 282, vzťahový význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
skadiať (zámeno), opytovací význam 282, vzťahový význam 291, neurčitý význam 292, vymedzovací význam 293
-skij (prípona), skloňovanie slovanských mien na -skij 224
skladobná rovina jazykového systému 21; p. aj syntaktická rovina
skloňovanie: vymedzenie 45; flektívny typ v rámci skloňovania podst. mien, prid. mien, zámen a čísloviek 51, aglutinačný typ v rámci skloňovania podst. mien a prid. mien 56, analytický typ v rámci skloňovania podst. mien 58, introflektívny typ v rámci skloň. podst. mien 58, polysyntetický typ v rámci skloňo-

vania podst. mien, prid. mien, zámen a čísloviek 59; skloňovanie podst. mien 73, prid. mien 222, zámen 1. a 2. osoby 239, zámen 3. osoby 242, prívlastňovacieho zvrátného zámena 253, ukazovacieho zámen 256, zámen *kto*, *čo* 278, zámena *koľký* 279, základných čísloviek 318, radových čísloviek 342; p. aj substantívne, adjektívne, kongruentné, pronominálne, zámenné skloňovanie, deklinácia
skonča (predložka) 667
skoro (častica) 790
skôr ako (spojka) 735
skôr než (spojka) 735
skracovanie: dlhej kmeňovej samohlásky alebo dvojhlásky pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru dub 89, dlhej koreňnej samohlásky alebo dvojhlásky pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 97
skraja (predložka) 661
skrátene radové číslovky 346
skrátene tvary: pri zámenách 3. osoby 243
skrátene bázy 40
skráška (častica) 790
skratkové slová, skratky: z hľadiska rodu 134
skrz (predložka) 654
skupina, skupiny: skupinové podst. mená ako pomenovania predmetov vyskytujúcich sa v skupinách 66, skupiny častíc 752; p. aj príznačková skupina, číselné, rodové skupiny
skupinové číslovky 335; ich miesto v rámci čísloviek 315, podielové spojenia so skupinovými číslovkami 353; p. aj neurčité skupinové číslovky, kolektíva
skupinové podstatné mená 66
skupinový názov: pl. ako skupinový názov 141; p. aj zhŕňajúci skupinový názov
skupinový plurál 144
skutočná substantivizácia 821
skutočne (častica) 790
sl — *šl* (alternácia) pri časovaní sloves vzoru česať — češem 446
slabá prípona p. rodovo slabá prípona
slabá rodová charakteristika 132
slabé rodové prípony 133
slabé rodové zakončenie 131
sliepka, sliepčka, tvorenie rodových názvov pomocou slov *sliepku*, *sliepčka* 137
slohová rovina jazykového systému 21; p. aj štýlová rovina
slová-morfémy 32
slovanské mená: skloňovanie mien na -e, -ie, -i 127, slovanských vlastných mien s podobou prídavných mien 128, slovanských osobných a zemepisných mien tvaru prid. mien tvrdého zakončenia 224, českých osobných mien podľa vzoru

cudzí 226; p. aj inoslovanské priezviská, slovanské osobné mená
slovanské osobné mená: tvary D. a L. sg. mien na -ov 80; p. aj slovanské mená, inoslovanské priezviská
slová-veťné členy 32
slová-veť 32, hodnotenie citoslovieč ako slov-viet 807
slovesá 360; základný tvar sloves 24; miesto sloves v rámci slovných druhov 27; flektívny typ v rámci časovania sloves 55, aglutinačný typ v rámci časovania sloves 56, analytický typ v rámci časovania sloves 57, introflektívny typ v rámci časovania sloves 58, substantívny význam pri slovesách 68, podst. mená viažúce neurčitok slovesa 73; akuzatív pri slovesách 159, genitív pri slovesách 172, datív pri slovesách 178, inštrumentál pri slovesách 185; vzťahové príd. mená zo sloves 205, gramatická príbuznosť príd. mien a sloves 209, skloňovanie činného prídastia prítomného a činného prídastia minulého podľa vzoru cudzí 226, postavenie prísloviek pri slovese 566;
substantivizácia prídastí 194, adjektivizácia slovesných tvarov 231, slovesné zámená 234, 362, príslovkové významy pri slovesách 572, slovesá v platnosti prísloviek 617, predložky zo sloves 621, absolútne prechodníky sloves v úlohe druhotných predložiek 621, vzťah častíc a sloves 806, využívanie citoslovieč vo funkcii slovesa 818, hraničné prípady medzi citoslovami a slovesami 822, dotyk citoslovieč so slovesami zo slovo-творnej stránky 826;
p. aj dokonavé, nedokonavé, činnostné, stavové, pomocné, plnovýznamové, fá-zové, vidové, modálne, sponové, kopu-latívne, polosponové, zvrtné, nezvrtné, reflexívne, kauzatívne, osobné, neosobné, primárne neosobné, predmetové, bez-predmetové, determinované, indetermi-nované, obojvidové, jednovidové, pra-videlné, nepravidelné, vzorové, cito-slovcové, odlukové slovesá, verbá
slovesná kategória rodu: príznakový člen v rámci kategórie 35; p. aj kategória slovesného rodu
slovesná kategória spôsobu 527; p. aj kategória spôsobu
slovesná paradigma 30
slovesná platnosť citoslovieč 818
slovesná väzba 153; duplicita slovesnej väzby 408; p. aj rekeia
slovesné determinatívne syntagmy: vzta-hové príd. mená zo slovesných determi-natívnych syntagiem 206
slovesné onomatopoeje 820
slovesné podstatné mená: ich slovno-

druhová príslušnosť 68, zvrtné zámená *sa, si* pri slovesných podst. menách 253, slovesné podst. meno od neosobných sloves 400, tvorenie tvaru slovesného podst. mena 502, používanie slovesného podst. mena 562; p. aj verbálne substan-tívum, substantívum verbale
slovesné predpony: korešpondencia pred-ložíek so slovesnými predponami 627
slovesné triedy 456
slovesné tvary: prechod slovesných tvarov k príd. menám 231, morfológický rozbor slovesných tvarov 433; p. aj určité, neurčité, bezrodové slovesné tvary, ro-dový, jednoduchý, zložený slovesný tvar
slovesné zámená 234, 362; p. aj verbálne pronominá, verbálne zámená, zámenné slovesá
slovesný dej 390; p. aj priebeh slovesného deja
slovesný kmeň 434; p. aj tvarotvorný zá-klad
slovesný rod p. kategória slovesného rodu, slovesná kategória rodu
slovesný spôsob 412; p. aj kategória spô-sobu
slovesný vid 409, morfológické prostriedky slovesného vidu 413; p. aj aspekt, vid
slovesný vzor 435
slovná platnosť citoslovieč 807; p. aj pomo-novacia platnosť
slovné druhy: všeobecný lexikálny význam slovného druhu 27, hranice medzi slov-nými druhmi 29, otázka ústupu a vzniku slovných druhov v súčasnej spisovnej slovenčine 46; prechod iných slovných druhov k podst. menám 193, k príd. menám 230, k zámenám 312, k číslovkám 358, k slovesám 564, k príslovkám 614, k predložkám 667, k spojкам 742, k časticiam 801, k citoslovciam 826; p. aj gramatické, negramatické, plno-významové, autosémantické, synséma-tické, synsyntagmatické, autosyntagma-tické, flektívne, ohybné, neflektívne, neohybné slovné druhy, komplexný slovný druh, časti ročí, partes orationis
slovné spojenia: vzťah častíc a slovných spojení 806
slovníková rovina jazykového systému 21; p. aj lexikálna rovina
slovnodruhovú hodnotu slova 29
slovnodruhovú charakteristiku 807
slovnodruhovú platnosť 567
slovnodruhovú transpozíciu: odvodzovanie prípony pre slovnodruhovú transpozíciu podst. mien 193
slovnodruhovú zmenu 567
slovnodruhovú súvislosť 69
slovnodruhovú význam 25; povaha slovo-druhového významu podst. mien 72

slovný prízvuk pri spojkách 691
slovo, slová: tvary slova 23, vznik relačnej morfémy zo slova 29, morfológická štruktúra slova 37, tvar N. pl. slov ozna-čujúcich príbuzenský pomer 80, slová so všeobecným významom 233; p. aj gramatické, vzorové slovo, negrama-tické, monomorfematické, jednomorfé-mové, polymorfematické, viacmorfé-mové, defektné, citátové, uvádzacie, tranzitné, značkové, skratkové, vzťažné, pomocné, aktualizujúce slová, viac-funkčnosť slova, tvorenie slov, prebera-nie slov
slovom (častica) 791
slovoled pri časticách 748
slovotvorná amorfnosť 808
slovotvorná forma: jej zotretie pri druhot-ných citoslovciach 808
slovotvorná morféma: základné zvrtné zámeno ako slovotvorná morféma 251
slovotvorné typy: vzťah k flektívnym typom 45; p. aj produktívny slovotvorný typ
slovotvorné zväzky: prísloviek s podst. a príd. menami 566
slovotvorný element 25
smer: vyjadrenie smeru pri zámeně *ta* 263, *tade, tadiaľ* v ukazovacom význame 264, v odkazovacom význame 273, *sem* 264, *kde* 281, 290, *kam, kade* a *kadiaľ* a ich odvodeninách, *pokiaľ* 291; predložky s významom smeru 624
smieť, modálne 366
smáť (častica) 791
so zreteľom na (predložkový výraz) 671
somár, tvary L. sg. 79
sotva (spojka) 736
sotva (častica) 791
sotva- (morféma), zámená so *sotra-* 299
sotvaže (častica) 791
sotry (častica) 791
spájacia funkcia: spojok a spájacích vý-razov 676; p. aj sekundárna spájacia, vzťažná funkcia
spájacie prostriedky 676; p. aj základný, pomocný spájací prostriedok
spájacie výrazy 676; p. aj sekundárne spá-jacie výrazy, pomocný spájací výraz, vzťažné výrazy
spájané členy syntagmy 680
spätne kombinačné zmeny 39; p. aj regre-sívne kombinačné zmeny
speciália 315; p. aj druhové číslovky
spod (predložka) 659
spodstatnené osobné zámená 247
spodstatnené prídavné mená 130
spodstatnené zámená 130, *naši, vaši, moji* 247, *svoj* 255
spodstatnenie 193, spodstatňovanie 194; p. aj substantivizácia
spojené členy syntagmy 680

spojenie slov: substantívna platnosť (syn-taktická) spojenia slov 195, spojenia slov a zložené spojky 694
spojitosť: predložka označujúca spojitosť 626
spojkové výrazy 676
spojky 676; ich miesto v rámci slovných druhov 27, polysyntetický typ v rámci spojok 58, podst. mená viažúce vedľajšiu obsahovú vetu so spojkami *že, aby, či* 73, *ako, než, že* pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217; uvádzacie častice a spojky 748, častice a spojky 801;
p. aj jednovýznamové, jednofunkčné, viacvýznamové, viacfunkčné, parataktické, hypotaktické, vetné, členské, vše-obecné, vlastné, špecifické, heterogénne, jednoduché, vetné prirovnávacie, zlu-čovacie, stupňovacie, odporovacie, vylu-čovacie, podmetové, prívlastkové, pred-metové, časové, prípustkové, podmien-kové, účelové, dôsledkové, príčinné, vysvetľovacie, zreteľové, prostriedkové, obmedzovacie, účinkové, porovnávacie, spôsobové, doplnkové, rozdielové, jed-nomorfémové, viacmorfémové, jedno-slovné, viacslovné, zložené, jednočlenné, viacčlenné, opakované, dvojité, trojité, štvorité, pôvodné, primárne, druhotné, sekundárne spojky, konjunkcie
spojovací element 461
spoločenské formuly: ako súčasť rozkazo-vacích citoslovieč 815
spoločenské tabu: pri zámenách 3. osoby 241
spoluúčast: predložka označujúca spolu-účast 626
spomedzi (predložka) 659
spona 371; p. aj posesívna, slídovaná
spona, kopula
sponad (predložka) 659
sponiže (predložka) 667
sponové pomocné slovesá 370; p. aj kopu-latívne pomocné slovesá
sponové slovesá: *byť* 364; s významom existencie v zhode s objektívnou realitou, v predpoklade osoby -- nie gramatického subjektu vety, alebo v počte osoby -- gramatického subjektu vety 370, s vý-znamom existencie v predstieraní osoby -- gramatického subjektu vety 371
spopod (predložka) 659
spopred (predložka) 659
spopri (predložka) 659
spovyše (predložka) 667
spaza (predložka) 659
spôsob p. morfológická kategória spôsobu, inštrumentál spôsobu, slovesný spôsob, slovesná kategória spôsobu
spôsobové spojky 687
spôsobový význam časovej príslovky 598

spôsobový vzťah 685; p. aj modálny vzťah
spravil sa, modálne 375
správne (časťica) 791
spred (predložka) 659
 spredmetňovanie základnej číslovky 324
 sprievodné okolnosti: predložka označujúca sprievodné okolnosti 626
 sprítomňovanie: minulých alebo budúcich dejov 528, nereálnych dejov 529
sprostred (predložka) 687
 sprostredkovaný zásah: datív sprostredkovaného zásahu (pacienca) 179
srať, *srať sa*, prezenné tematické morfémy pri slovesách *srať*, *srať sa* 445
 srbochorvátske mená: skloňovanie srbochorvátskych mien na -ac 125; p. aj srbochorvátske priezviská, juhoslovenské miestne mená
 srbochorvátske priezviská: skloňovanie priezvisk na -ac 78; p. aj srbochorvátske mená
srdece (vzor podst. mien) 117
sta (spojka) 736
sta (časťica) 791
stá a stá, používanie hyperbolického spojenia *stá a stá* 328
 stabilita p. pružná stabilita
stať, modálne 369
stade (zámeno) 274
stadeť (zámeno) 265
stadiť (zámeno) 274
stadiť (zámeno) 265
 stálosť bázy 40
 stály obsah špecifických spojok 680; p. aj systémový obsah
 starší jazyk: príd. mená s príponou -ni 226, opisné pasívne tvary prechodníka 490
stát, tvary indikatívu prezenta 473
stať sa, *stávať sa*, sponové 374
 statické participium 501; p. aj participium staticum, stavové výsledkové prídavné
 statický príznak vecí 196
 stav 360; p. aj nositeľ stavu, datív nositeľa stavu
stavať sa, sponové 375
 stavba p. binomická stavba, štruktúra
 stavové príslovky 571, stupňovanie niektorých stavových prísloviek 584, využitie 608; stavový datív pri stavových príslovkách 180
 stavové slovesá 361; inštrumentál príčiny pri stavových slovesách 188
 stavové výsledkové prídavné 501; p. aj statické participium, participium staticum
 stavový akuzatív 162; p. aj akuzatív nositeľa stavu
 stavový datív 179; p. aj datív nositeľa stavu
 stavový inštrumentál 191

stavový nominatív 156, 158; stavový datív pri stavovom nominatíve 180
 stavový objekt 179
 stavový význam inštrumentálu miesta 186
 stiahnutá morféma: *bych* namiesto *by som* v tvaroch kondicionálu v básniachom štýle alebo ako charakterizačný prostriedok 465
 stiahnutý tvar: pri zámene *on* 243, *kebych*, *abych* namiesto spojenia *keby som*, *aby som* 465; p. aj najkratší tvar
stihnúť, modálne 309
sto (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 327
sto a sto, používanie hyperbolického spojenia *sto a sto* 328
stopäť (číslovka), v príslovke *ostopäť* 331
storať, *storať* (číslovky) 349
storočie, skloňovanie v pl. 120
stošesť (číslovka), v príslovke *ostošesť* 331
 stotožňovacie zámená 302; *ten istý*, *tenže*, *taký istý*, *takýže*, *tak isto/takisto* 303, *tamže* 304
strany, *strán*, *straniva* (predložky) 666
 strata: bytostnej vymedzenosti 131, kolektívnosti pri rozšírení alebo zmene významu 148
stred (predložka) 666
 stred výpovede 755
 stredná fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj kontinuatívna fáza
 stredný rod 69, 128, osobitné použitie pri slovesách 526; p. aj neutrum
 stredoslovenské tvary: typu *dobro* v krásnej literatúre 225
 striedanie: *e/p*, *o/p* pri skloňovaní mužských životných podstatných mien vzoru chlap 75, *k/č*, *c/č*, *h/ž* vo vokatívne sg. mužských životných podstatných mien vzoru chlap 85; p. aj alternácia
stroj (vzor podst. mien) 96
 stupeň, stupne: význam stupňov príd. mien 215, využitie stupňov prísloviek 611; p. aj prvý, druhý, tretí, porovnávací, najvyšší stupeň
 stupňovacie morfémy akostných prísloviek 581
 stupňovacie spojky 685
 stupňované prídavné mená 197
 stupňovanie: lexikálna a morfológická podoba stupňovania 24, definícia stupňovania 45, aglutinačný typ v rámci stupňovania adjektív a adverbí 57, stupňovanie príd. mien 196, 210, pri adjektívizovaných prídavných 232, pri číslovkách 315, pri neurčitých základných číslovkách 334, stupňovanie prísloviek 581, stupňovanie ako typ priraďovania 685; p. aj vzostupné, zostupné, nepravidelné stupňovanie, gradácia, komparácia, gradačný vzťah
 stupňovateľné prídavné mená 197

stupňovateľnosť: ako kritérium pri delení príd. mien na skupiny 197, pri primárnych príd. menách 214
stý (číslovka) 346
 subjekt: vzťah subjektu k deju vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 245; p. aj logický subjekt, agens
 subjektívne citoslovceia 810
 subjektový vzťah 685; p. aj podmetový vzťah
 súbory: gramatických prípon 25, tvarov pri podst. menách 139
 substancia 63; p. aj riadiaca, závislá substancia
 substantíva 61; ich miesto v rámci slovných druhov 27; p. aj abstraktné, životné, kvantitatívne, pomnožné, nelátkové substantíva, podstatné mená
 substantívizácia: adjektív ako konverzia 29, príd. mien, čísloviek, prídavných a zámen 193, mien typu *Kukuťinov*, *Bernolákov* 221, zámena *každý* 307, citoslovceia 820; p. aj prechodná, príležitostná, osihotená, skutočná substantívizácia, spodstatnenie, spodstatňovanie
 substantívizované zámená: *on*, *ona* 241, *svoj* 255, *tamten* 260, *henten* 281
 substantívna platnosť spojenia slov, vety 195
 substantívne číslovky 68
 substantívne pomenovanie 62
 substantívne prípony: ich celkové vzťahy 130
 substantívne skloňovanie 53
 substantívne slovesá 68
 substantívne zámená 68, 235
 substantívne zlomkové číslovky 357
 substantívnosť: podstata substantívnosti 63
 substantívny prídok: hodnotiacia časť za pri substantívnom prídoku 156
 substantívny význam 68
 substantívum verbale 562; p. aj slovesné podstatné mená, verbálne substantíva
stúdiac podľa niečoho (predložkový výraz) 675
 sufix 41; p. aj sufixálna morféma
 sufixácia: pri slovesnom vide 413, pri imperfektívizácii sloves 415
 sufixálna morféma: okolnostné príslovky so sufixálnymi morfémami 585; p. aj sufix sufixálne odvodzovanie 808
 sufixálny formant 39
 súhrnné pomenovania osôb bez rozlíšenia pohlavia 135
 súhrnné zámená: *všetok*, *všade*, *všadiaľ* 306, *vždy*, *vždycky*, *každý*, *každúcky* 307
 súhrnový vymedzovací význam 293
 superlatív: väzba superlatívu s inštrumentálom 210, väzba superlatívu pri porovnávaní 210, tvorenie superlatívu 212, význam superlatívu 218, tvorenie super-

latívu prísloviek 583, význam superlatívu prísloviek 613; p. aj tretí stupeň, najvyšší stupeň
 superlatívny základ 486
 supletívna báza gramatických tvarov 41
 supletívne vidové dvojice 427
 supletívnosť základu gramatických tvarov 52
sused, tvar N. pl. 83
 sústava p. tvarová sústava
 súvetný typ 681
 súvislé jednotliviny 148
 súvislosť p. pomenovacie súvislosti
 súvzťažné dvojice: zámeno *tak* ako súčasť 272, *tam*, *tade*, *tadiaľ* ako súčasť 273, *potiaľ*, *potade* ako súčasť 274, absolútne vzťažné *čo* v súvzťažných dvojiciach 287, *taký* — *aký* 289, súvzťažné dvojice a vznik nových špecifických spojok 678
 súvzťažné množstvá: vyjadrenie súvzťažných množstiev v jednej výpovedi 143
 súvzťažný výraz 678; p. aj korelovaný výraz
suihica, v postavení nezhodného prívlastku 230
svoj (zámeno), vznik príd. mena *nesvoj* zo zámena *svoj* 231, skloňovanie zámena *svoj* 253, používanie zámena *svoj* 254, ako spodstatnené zámeno 255
svojho času, používanie výrazu 254
 symptóm 811; p. aj príznak
syn, tvary D. a L. sg. 79
synak, v oslovení 86
 synchronný stav jazyka 22
 synonymia pádových prípon 51; synonymita absolútneho nominatívu a absolútneho akuzatívu 155, expresívnosť záporového genitívu v porovnaní so synonymným nominatívom a akuzatívom 175; synonymita predložiek 628, spojok 679; p. aj rovnoznačnosť
 synonymické pomenovanie: možnosť synonymického pomenovania pre abstrahované javy 63; p. aj dvojité pomenovanie
 synonymná väzba 72
 synonymum p. lexikálne synonymum
 synsématické slová 31
 synsématické slovné druhy 30; p. aj gramatické, pomocné slovné druhy
 synsyntagmatické slová 31
 synsyntagmatické slovné druhy 31
 syntagma: pripájaný člen syntagmy 678, rovnocenné členy syntagmy 685; p. aj determinatívne, slovesné determinatívne, koordinatívne syntagmy
 syntagmatické kritérium slovesného vidu 421
 syntagmatické spojenia: citoslovceia zo syntagmatických spojok 824
 syntagmatický vzťah 676, 685, citoslovceia a syntagmatický vzťah 807
 syntaktická amorfnosť 807

syntaktická forma: jej zotretie pri druhotných citoslovciach 808
 syntaktická funkcia p. vlastná syntaktická, osobitná syntaktická, nešpecifická syntaktická funkcia
 syntaktická charakteristika určitých základných čísloviek 316
 syntaktická kategória 33
 syntaktická rovina jazykového systému 21, vzťah medzi morfológickou a syntaktickou rovinou 22, podriadenosť zvukovej roviny syntaktickej rovine 26, jej postavenie v rámci rovin jazyka 32; p. aj skladobná rovina
 syntaktické konštrukcie z hľadiska počtu slov 23
 syntaktický obsah tvarov 22
 syntaktický predmet 152
 syntetický tvar: chápanie syntetického tvaru v tvarosloví 39; p. aj jednoduché, jednoslovné tvary
 syntetizácia opisných tvarov 43
 syntetizované tvary: štylistická platnosť syntetizovaných tvarov typu *bol bych urobil* 43
 systém: jazyka 21; p. aj jazykový, uzavretý, intenzívny systém, čiastkové tvarové systémy
 systémovosť formálnych prostriedkov morfológických kategórií 36
 systémový obsah špecifických spojok 680; p. aj stály obsah

S

s, p. *ch* — *š*
š, p. *šk* — *šč*, *šk* — *šč*
šesťdesiat (číslovka), zakončenie 326
šesťnásť (číslovka), vznik 325
-ši (prípina), pri tvorení 2. stupňa príd. mien 210
-šie (prípina), v komparatíve prísloviek 582
 širší rodový význam mužských pomenovaní 135
šk — *šč* (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204
škodil (typ slovík so zvrátnou podobou) 385
škríatok, tvary N. a A. pl. 138
šl p. *sl* — *šl*
 šľachtické tituly: prívlastňovacie zámená 2. a 3. os. pl. ako súčasť šľachtických titulov 245
šor, tvary D. a L. sg. 79
 španielske mená: skloňovanie mien osôb na -s 75, skloňovanie miestnych mien na -illa 127
 špecifické spojky 678
-štek (prípina), skloňovanie priezvisk na -štek 77
šteňa, skloňovanie v pl. 121
štrnásť (číslovka), vznik 325

štruktúra: jazyka 21, morfológickej roviny 22; p. aj morfológická štruktúra
 štvorité spojky 695
štvoritý (číslovka) 340
štvoro (číslovka), vo frazeologickom spojení *štvoro na päť* 377
štvrt (číslovka), skloňovanie 332
 štvrtý gramatický rod 33
 štýl: štýlové rozdiely v oblasti gramatických slov 27; p. aj umelecký, básnický, hovorový, familiárny, publicistický, esejistický, odborný štýl
 štylistická funkcia citoslovca 6 811
 štylistické využitie zámena *ry* vo význame zámena *ja* 239
 štýlová rovina jazykového systému 21; p. aj slohová rovina
 štýlové zafarbenie funkcií tvarov a dvojtvarov 26
štyri (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 323, radová číslovka k číslovke *štyri* 342
štyridsať (číslovka), zakončenie 326
švec, skloňovanie 76
 švák p. gramatický, morfológický, morfológický švák

T

t, výslovnosť pri príd. menách vzoru pekny pred príponou 225; p. aj *s* — *t*, *s* — *t* — *t*, *t* — *c*, *t* — *c*, *t* — *t*
t, element v ukazovaciích zámenách 256
t, p. *t* — *t*, *t* — *t*, *t* — *t* — *h*
-t (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru kost zakončených na -t 110
t — *c* (alternácia), pri imperfektivizácii slovík príponou -ova- 417, pri časovaní slovík vzoru česať — česem 446
t — *c* (alternácia), pri imperfektivizácii slovík príponou -ova- 417
t. j. (= to jest) (spojka) 736
t — *t* (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204
ta (zámeno), ukazovací význam 263
ta (častica) 791
ta (tvar zámena *ty*), používanie v G. a A. 240
-ta (zakončenie slov), tvar N. pl. muž. živ. podst. mien na -ta 87, I. pl. muž. živ. podst. mien na -ta s predchádzajúcou samohláskou 87
tade (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
tadeto (zámeno), ukazovací význam 264
tadiaľ (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
tadiaľto (zámeno), ukazovací význam 264
 tajomné deje 403
tak (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272
tak (spojka) 737

tak (častica) 792
tak ako (spojka) 737
tak — ako (*a*) (spojka) 737
tak isto/takisto (zámeno) 303
takisto (častica) 792
takmer (častica) 792
takrečeno (častica) 792
taktiež (častica) 793
takto (zámeno) 273
takto (častica) 793
taký (zámeno), ukazovací význam 261, odkazovací význam 271, citové použitie 276
taký — aký (súvzťažná dvojica zámen) 289
taký istý (zámeno) 303
takýto (zámeno), základný význam 262, odkazovací význam 271, citové použitie 276
takýže (zámeno) 303
takže (spojka) 737
takže (častica) 793
 talianske mená: skloňovanie talianskych osobných mien na -e 125, skloňovanie miestnych mien na -gna 127
tam (zámeno), ukazovací význam 264, odkazovací význam 273
tam (častica) 793
tam — kam (súvzťažná dvojica zámen) 291
tamten (zámeno), ukazovací význam 259, odkazovací význam 269
tamto (zámeno), ukazovací význam 264
tamto ten (zámeno) 260
tamže (zámeno) 304
taž sa, modálne 367
-te (prípina), v 2. os. pl. imperatívu 485
teba (tvar zámena *ty*), používanie v G. a A. 240
tebe (tvar zámena *ty*), používanie v D. 240
teda (spojka) 738
teda (častica) 793
-tel (prípina), tvar vokatívu muž. živ. podst. mien na -tel 85, skloňovanie muž. neživ. podst. mien na -tel 97
tela, skloňovanie v pl. 121
 tematický element 435
temer (častica) 793
 tempus 430; p. aj kategória času
ten (zámeno), skloňovanie 256, ukazovací význam 257, odkazovací význam 266, citové použitie 274; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien zámenami *ten*, *tá*, *to* 212
ten istý (zámeno) 303
 tendencia: po stálosti bázy 40, po syntetizácii 43, po stálosti a zmenách 46, po jednotnej podobe bázy 47; tendencia po uniformite tvarov 47; p. aj tvarová analógia
ten-onen (zámeno) 302
tento (zámeno), ukazovací význam 258, odkazovací význam 269, citové použitie 275
tenťovať, slovnodruhovú povahu slova 236, 362
tenže (zámeno) 303

terciárne postavenie prísloviek 567
 termín, termíny: vhodnosť termínu *hromadné číslovky* 335, otázka termínov *trpné prídastie*, *n-it-nové prídastie* 495; p. aj odborné termíny
 terminatívna fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj koncová, konečná fáza
 terminológia: antonymá pri terminologickom použití príd. menách 199
 tesná väzba: prechod vložkových nominatívov v tesnú väzbu 154
 tesné spojenia čísloviek 350
 tesný prívlastok: obsahový nominatív ako tesný prívlastok 156
ti (tvar zámena *ty*) používanie v D. 240
tiež (častica) 793
 Timrava: tvary činného prídastia minulého od nedokonavých slovík u Timravy 494
tišic (číslovka) morfológická a syntaktická charakteristika 317, skloňovanie 328
tišici (číslovka) skloňovanie 228
tišicoraký, *tišicorako* (číslovky) 349
 tituly: tvar N. pl. pri cudzích mužských životných podstatných menách označujúcich tituly osôb 81, prirodzený rod pri starších tituloch 136; p. aj panovnícke, šľachtické, diplomatické tituly
to (zámeno), ukazovací význam 258, odkazovací význam 267, citové použitie 275
to (častica) 794; pri neosobných slovesách 400
tož (častica) 794
tohto, tohoto (tvary zámena *ten*) 257
tolko (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272; vo význame číslovky 334
tolkoto (zámeno), ukazovací význam 263
tolký (zámeno), odkazovací význam 272, citové použitie 277; vo význame číslovky 347
tolký — kolký (súvzťažná dvojica zámen) 290
tolký raz (zámeno), vo význame číslovky 347
tolkýto (zámeno), ukazovací význam 263, odkazovací význam 272
toľ (častica) 794
totiž (spojka) 738
totiž, totižto (častica) 794
toto (zámeno), ukazovací význam 259
 totožnosť štruktúry 21; p. aj izomorfia, izomorfizmus
 t-ové deiktické výrazy 681; t-ové výrazy 678, 679; p. aj deiktické t-ové slovo
 tradícia: pri rodovom rozlíšení maskulín a feminín 131
 transformácia zámerovej modalítity 682
 transgresív 487; p. aj prechodník
 transponovanie mimojazykovej skutočnosti do jazyka 816
 transpozícia: z roviny jazykového systému

do inej roviny 21, vecného obsahu z jedného slovného druhu do iného 63; p. aj slovnodruhovú transpozícia

tranzitíva, tranzitívne slovesá 408; p. aj prechodné slovesá

tranzitná povaha: podstatného mena 72, činnosti 361

tranzitné slová 72

trebars (spojka) 738

trebars (častica) 794

treť (číslovka) 345; skloňovanie 226

treť raz (číslovka), používanie v ľudovej reči 345

tretí stupeň: príd. mien 210; zdôraznenie 3. stupňa príd. mien zámenami *ten, tá, to* 212; homonymita 3. stupňa prísloviek s N. sg. str. rodu 3. stupňa príd. mien 581; p. aj najvyšší stupeň, superlatív

tretia osoba: osobné zámená 3. os. 240; skloňovanie zámen 3. os. 242; 3. os. sg. sloves 512, pl. sloves 514

tri (číslovka), morfológická a syntaktická charakteristika 316, skloňovanie 322, radová číslovka k číslovke *tri* 342

tridsať (číslovka), zakončenie 326

triedy p. otvorené triedy

triet — *trietm* (slovesný vzor), morfematika a lexikálna charakteristika 444

trilión (číslovka), skloňovanie 329

trinásť (číslovka), vznik 325

trocha, trochu (číslovky) 356

trojitá spojky 695

trojitý (číslovka) 340

trošku, troška, trošičku, trošička (číslovky) 333

trpné konštrukcie: význam rámcového nominatívu v trpných konštrukciách prechodných sloves 156

trpné prídavné: inštrumentál pôvodu s trpným prídavným 187; skloňovanie trpných prídavných podľa vzoru pekný 224, prechod trpného prídavného k príd. menám 231, abstraktné podst. mená s príponou -osť od adjektívizovaných trpných prídavných 232, existencia trpného prídavného pri niektorých neosobných slovesách 400, tvorenie tvarov trpného prídavného 495, odvodzovanie slovesných podst. mien od trpných prídavných 502, používanie trpného prídavného 559, príslovky od adjektívizovaných trpných prídavných 581; p. aj n-/t-ové prídavné, pasívne participium

trpné slovesné tvary: používanie 551

trpné tvary: systém trpných tvarov 432; p. aj pasívne tvary, pasívum

trpný rod 432; p. aj pasívum

trpný vzťah gramatického podmetu k deju 432; p. aj pasívny vzťah

trvale nesklonné slová 135

tu (zámeno) 265

tu (častica) 795

tuná (zámeno) 265

turecké mená: skloňovanie mien osôb na -u 75

tuším (častica) 795

tuším, v spojení so sponou *byť* 372

tuto (zámeno), ukazovací význam 265; v dôraznej reči pri zámeně *tento* 259

túžil, modálne 367

tvar, tvary: morfológický a syntaktický obsah tvarov 22, rozdiel medzi tvarom a konštrukciou 23, morfológická štruktúra tvaru 37, využitie tvarov podst. mien 128, súbory tvarov pri podst. menách 139; tvary základného zvrátneho zámena 252, zvrátaných sloves 384, indikatívu prezenta 470, indikatívu prétérita 474, indikatívu futúra 478, kondicionálu prezenta 480, kondicionálu prétérita 481; p. aj jednoduché, zložené, opisné, perifrastické, jednoslovné, viac-slovné, monomorfematické, jednomorfémové, polymorfematické, viacmorfémové, predponové, analytické, syntetizované, komplementárne, rodové, dubletné rodové, číselné, singulárne, plurálne, pádové, gramatické, plné, skrátené, dlhšie, kratšie, slovesné, rodové slovesné, osobné, neosobné, aktívne, pasívne, kondicionálne, nedôrazové tvary, základný, pomenovací, základný pomenovací, syntetický, stiahnutý, elidovaný, rodový slovesný, zvratný, neosobný bezpodmetový zvratný, pasívny zvratný, zvratný neosobný, zložený pasívny, kongruentný, zrazený, zmeravený tvar, zmeravenie tvaru, lexikalizácia tvaru, hybridnosť tvarov

tvár, skloňovanie 110

tváril sa, tvárieval sa, sponové 375

tvárovoslovie 21; p. aj morfológia

tvárová morféma: základné zvrátne zámeno ako tvarovú morfému 251; p. aj tvarovú príponu, formant

tvárová prípona 38; p. aj tvarovú morfému, formant

tvárový postup p. kombinovaný tvarovú postup

tvárový základ 38, tendencia po jednotnej podobe tvarovného základu 47; p. aj báza

tvárová amorfita 807

tvárová analógia 47; p. aj tendencia po uniforme tvarov

tvárová deformácia pri vzniku citoslovie z imperatívnych tvarov 823

tvárová neústrojnosť tvaru činného prídavného minulého 494

tvárová rovina jazykového systému 21; p. aj morfológická rovina

tvárová stránka častie 753

tvárová sústava podstatných mien 151

tvaj (zámeno), významy 245, skloňovanie 248

tvorenie gramatických tvarov v porovnaní s tvorením slov 24; pádových tvarov mien, tvarov na vyjadrenie pomernej kvantítaty obsahu prídavných mien a prísloviek 45, tvorenie slovesných tvarov 45, 461; p. aj skloňovanie, deklinácia, stupňovanie, gradácia, komparácia, časovanie, konjugácia

tvorenie slov: spoločné črty s tvorením gramatických tvarov 24

tvrdé zakončenie: prídavné mená tvrdého zakončenia 198

tvrdý vzor pekný 222

ty (zámeno), významy 238, skloňovanie 239

tý (-tá, -tá) (prípona), v trpnom prídavnom 498

typ, typy: deklinácie podst. mien 45, jazykov 50, pomer typov v slovenskej morfológickej stavbe 59; p. aj významové, slovtvorné typy, flektívny, aglutinačný, analytický, introflektívny, polysyntetický, produktívny slovtvorný, deklinatívny, parciálny, nepravideľný, zmiešaný, intenzívny, časovací, okolnostný významový vlastnostný významový typ

týždeň, skloňovanie 99

U

u, p. u — ú, ň — ň

u (predložka) 654

u (predpona), pri čisto vidových slovesách 414

-u (prípona), v G. a A. sg. domáciach priezviskách na -o 78, v G. a A. sg. podst. mena *jako* 78, v D. L. sg. podst. mien *človek, pán, don, šor, čert, diabol, vlk, pes, boh, otec, syn, duch, Kristus* 78, v L. sg. podst. mien *koník, koniček* 79, vo vokatívne muž. živ. podst. mien vzoru *chlap* 85, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 90, 151, v L. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 92, v G. sg. muž. neživ. podst. mien vzoru *stroj* 99, v L. sg. str. podst. mien vzoru *mesto* 114; okolnostné príslovky s morfému -u 586, okolnostné príslovky s prefixálnou morfému u- a suffixálnymi morfémi 590

-u (zakončenie slov), skloňovanie albánskych, tureckých, rumunských a iných mien na -u 125

-ú (zakončenie slov), skloňovanie cudzích mien osôb na -ú 125

u — ú (alternácia), pri skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru *dub* 94, žen. podst. mien vzoru *žena* 102, vzoru *ulica* 105, str. podst. mien vzoru *mesto* 116; pri imperfektivizácii sloves príponou -a 416

ú — u (alternácia), pri imperfektivizácii sloves príponou -ova- 417, pri časovaní sloves vzoru *nieť — nesieť* 442

-ua (zakončenie slov), skloňovanie žen. podst. mien vzoru *žena* na -ua 102, 127

-ú/-uc (prípona), v prechodníku 487

-úci, -úca, -úce (prípona), v činnom prídavnom 491; okolnostné príslovky s morfému -úci 586

účasť deja: na predmete 152, popieranie účasti deja, obmedzená účasť deja na veci pomenovanej substantívom 173

účel: inštrumentál prirôvnania a účelu 189, predložky s významom účelu 628

účelové spojky 687

účelový vzťah 685; p. aj finálny vzťah

účinkom (predložka) 670

účinkové spojky 687

účinkový vzťah 685; p. aj konsekutívny vzťah

účinnok p. vzťah účinku

údaj p. gramatický údaj

údajne (častica) 795

ucho, skloňovanie 115

ukázal sa, ukazoval sa, sponové 375

ukazovací element -s- 257

ukazovací odtienok zámen 3. osoby 241

ukazovací význam ukazovacích zámen: *ten* 257, *tento* 258, *tu*, *tuto*, *tamtien* 259, *tamto ten*, *hento ten*, *hento tam ten* 260, *taký* 261, *takýto*, *tolký* 262, *tolkýto*, *tolko*, *tolľako*, *tak*, *takto*, *ta* 263, *tam*, *tamto*, *tade/tadiat*, *tadeto/tadiatto*, *sem* 264, *tu*, *tuná*, *tuto*, *odtiaľ*, *odtiaľto*, *stadiaľto/stadeto*, *poiaľ* 265, *poiaľto*, *dosiaľ*, *posiaľ* 266

ukazovacie zámená 235, 256

ukazovateľ p. gramatický ukazovateľ

ulica (vzor podst. mien) 104

uliel sa, modálne 368

-um (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien str. rodu vzoru *mesto* na -um 113, 127

umelecký štýl: používanie privlastnenia typu *našho susedova záhrada* 220, tvary *akó*, *akie* ako charakterizačné prostriedky v umeleckom štýle 278, násobné číslovky s *raz* v umeleckom štýle 338

umocňovací plurál látkových a abstraktných pomenovaní 150; p. aj intenzívny plurál

umocňujúci plurál 151

umývať (typ sloves so zvratnou podobou) 385

úplná všeobecnosť menného čísla 142

úplné rodové homonymá 133

úplný nominatív p. komunikačne úplný nominatív

upozorňovacia funkcia upozorňovacích citoslovie 814

upozorňovacie citoslovie 814

uprostred (predložka) 665

uráť sa, modálne 367

určenie p. kvalitatívne určenie

určenost deja 414
určený dokonavý dej 415
určite (častica) 795
určité číslovky 314; spojenia s časticami a príslovkami 350
určité druhové číslovky 348
určité množstvo: vyjadrenie určitého množstva 139
určité násobné číslovky 338
určité radové číslovky 342
určité slovesné tvary: kategórie pri určitých slovesných tvaroch 481, ich tvorenie 470, používanie určitých slovesných tvarov 504
určité základné číslovky 316
určitý (príd. meno), vo význame istý 302
určovací vzťah: medzi dvoma podst. menami 157, zastretie určovacieho vzťahu v genitíve obsahu 171; p. aj obojstranný určovací, recipročný určovací, obrátený určovací vzťah
určovacie zámená 30; p. aj vymedzovacie zámená
určovaný výraz 748
urobil sa, sponové 375
-us (zakončenie slov), skloňovanie cudzích mužských živ. podstatných mien na -us 75, 123, tvar N. pl. cudzích muž. živ. podst. mien na -us 81, skloňovanie muž. neživ. podst. mien na -us 88, 123
uspieť, modálne 369
ustanie, skloňovanie 120
usúvzťažňovacie slová 807
útvár: ako významová jednotka pri časticách 752; p. aj jednoslovné, viacelonné útvary
-uša- (prípona); pri imperfektivizácii sloves 419
uvádzacie častice 749
uvádzacie slová 72
úvodzovky: vyznačovanie pauzy pri citoslovciach 808
uzavretý systém: charakter morfológickej stavby jazyka ako uzavretého systému 46
úzus p. ľudový, hovorový úzus
už (častica) 795
užší rodový význam mužských pomenovaní 135
-ü (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -ü 124

V

v (predložka) 655; synonymita predložiek v a na 629, po a v 630; vokalizácia predložky v pred tvarmi osobného zámena ja 631, v ostatných prípadoch 632
v-/vo- (predpona), okolnostné príslovky s prefixálnou morféomou v-/vo- a suffixálnymi morféomami 589
-v, -uš (prípona), v prechodníku archaického typu 489

v čas (v čase) (predložkový výraz) 674
v dôsledku (predložkový výraz) 673
v duchu (predložkový výraz) 672
v mene (predložkový výraz) 672
v odbore (predložkový výraz) 674
v podobe (predložkový výraz) 672
v porovnaní s (predložkový výraz) 671
v priebehu (predložkový výraz) 674
v prospech (predložkový výraz) 673
v rámci (predložkový výraz) 674
v súhlase s (predložkový výraz) 672
v súlade s (predložkový výraz) 672
v súvisí s (predložkový výraz) 672
v súvislosti s (predložkový výraz) 672
v ústrety (predložkový výraz) 673
v záujme (predložkový výraz) 673
v závislosti od (predložkový výraz) 673
v zhode s (predložkový výraz) 672
v zmysle (predložkový výraz) 672
-va- (prípona), pri odvodzovaní frekventatív 419
vari, var, variže (častice) 797
variácie v báze tvarov 40
varianty morféom 25; p. aj hovorový, nárečový, rozšírený, nulový variant
váš (zámeno), významy a používanie 247
vážba: podst. mien 72, príd. mien 209, predmetových sloves 407, pri slovesnom podstatnom mene 503; p. aj kongruentná, nekongruentná, slovesná, kontaminovaná, tesná vážba, vybočenie z vážby, rekeia
vázobná hodnota slovesa 385
vázobný datív 181
vázobný genitív: adverbálny genitív vázobný 175
veľku (častica) 797
veľtane (predložka) 675
vďaka (predložka) 669
vecné chápanie 63; p. aj samostatné chápanie, kategória vecného chápania
vecný význam: tvarov lexémy 24, delenie zámen podľa vecného významu 234, rozsah vecného významu pripájajúcich častíc 749; p. aj lexikálny význam tvarov lexémy
vecný vzťah p. aktuálny vecný vzťah
večera, skloňovanie 108
veď (spojka) 738
veď (častica) 797
vedieť, modálne 366, 369; tvary indikatívu prezenta 742; alternácia d -- dz pri tvorení tvaru imperatívu 484
vedľa (predložka) 664
vedľajšia obsahová veta: podst. mená viažúce vedľajšiu obsahovú vetu so spojkami že, aby, či 73
vedľajšia veta: nahradenie obsahového datívu vedľajšou vetou 184, pri vyjadrení miery, o ktorú vlastnosť jednej veci prevyšuje vlastnosť druhej veci 217
vedľajšie rozlišovacie prípony 129

vedľajšie syntaktické funkcie podstatných mien 61
vedľajšie významy morfológických jednotiek 26
vedúca (vzor podst. mien) 53
vedúci (vzor podst. mien) 53
vedže (častica) 797
veľa (číslovka) 333, pri tvorení komparatívu a superlatívu príd. mien 213
veľké písmená: písanie veľkých písmen v obyvateľských menách 140; p. aj veľké začiatkové písmeno
veľké začiatkové písmená: písanie vo vlastných menách 141, v zámenách 3. os. on, ona, ono 241; p. aj veľké písmená ver, ver', vera, verabože (častice) 797
verbá 360; ich miesto v rámci slovných druhov 27; p. aj slovesá
verba percipiendi 372; p. aj slovesá zmyslového vnímania
verbalizácia zvukomalebných slov 819
verbálne pronomína 362; p. aj slovesné zámená, verbálne zámená, zámenné slovesá
verbálne substantíva 68, tvorenie verbálneho substantíva 502; p. aj slovesné podstatné mená, substantívum verbale
verbálne zámená 236; p. aj slovesné zámená, verbálne pronomína, zámenné slovesá
verbálno-atributívny vzťah 685; p. aj doplnkový vzťah
verbálnosť: slovesného podstatného mena 68, spätie vyjadrenia vlastností príslovkou s verbálnosťou nadradeného člena 568
vertikálna os 26
veru, verubože, veruže (častice) 797
veta, vety: substantívna platnosť vety 195, príd. meno vo vete 196, adjektívizácia viet zámenom taký 262; p. aj nadradená, podradená veta, nepravé vzťažné vety, ekvivalenty viet
vetná konštrukcia p. pasívna vetná konštrukcia
vetná platnosť: citosloviec 807; p. aj výpovedná platnosť
vetné častice 748
vetné parentézy: častice ako vetné parentézy 755; p. aj vložky
vetné prirovnávacie spojky 676
vetné príslovky 571; p. aj modálne vetné príslovky
vetné spojky 687
vetnočlenská platnosť: vlastných spojok a sekundárnych spájajúcich výrazov 677
vetný člen: vlastné spojky a sekundárne spájacie výrazy z hľadiska fungovania v úlohe vetného člena 677; p. aj zložený vetný člen
vetný intonačný charakter pri samostatnom postavení citosloviec 807

vetný pôvod: citosloviea vetného pôvodu 825
vetný základ p. partitívny genitív vetného základu, záporový genitív vetného základu, zložený vetný základ
viac (príslovka), pri tvorení komparatívu príd. mien 213
viacčlenné parataktické spojky 681
viacčlenné spojky 695
viaceri (číslovka), význam 337
viacero (číslovka) 337
viacfunkčné spojky 679; p. aj viacvýznamové spojky
viacfunkčnosť slova 29
viacmorfémové slová 37; p. aj polymorfematické slová
viacmorfémové spojky 694
viacmorfémové tvary 37; p. aj polymorfematické tvary
viacmorfémový slovesný kmeň 434
viacslovná konštrukcia 23
viacslovná syntaktická konštrukcia 23
viacslovné častice 753
viacslovné spojky 694
viacslovné tvary 42; p. aj analytické, zložené tvary
viacslovné útvary 23
viacvýznamové spojky 679; p. aj viacfunkčné spojky
viazaná konštrukcia stavového datívu 180
viazané množstvo 66
vid 409, pri slovesnom podst. mene 503; p. aj slovesný, nedokonavý, dokonavý vid, aspekt
vidieť, vidaval, vidieť, v spojení so sponou byť 372
vidieť — vidím (slovesný vzor), morfematická a lexikálna charakteristika 457
vidieť sa, sponové 374
vidno, v spojení so sponou byť 373
vidová dvojitosť sloves 414
vidová neutrálnosť 425; p. aj nevidovosť
vidová prípona p. vlastná vidová prípona
vidová príslušnosť 418, 410
vidové dvojice 422; p. aj čisto vidové, supletívne vidové dvojice
vidové slovesá 363; p. aj fázové slovesá
vidový náprotivok, pendant 414
vidový protiklad 410
vinen (príd. meno) 200
vinou (predložka) 670
vkladná dvojhláska: ie v G. pl. miestneho názvu Ladce 100
vkladná samohláska: e v G. pl. miestneho názvu Vrúble 100, o v l-ovom tvare indikatívu préterita 475
vkladné hlásky: v G. pl. muž. neživ. podst. mien vzoru stroj 100, žen. podst. mien vzoru žena 103, vzoru ulica 106, vzoru gazdina 111, v G. pl. str. podst. mien vzoru mesto 116, vzoru srdce 119, vzoru dievča 122

vlastné mená: kategória čísla pri vlastných menách 65; skloňovanie muž. mien osôb na -o 74, mien rozprávkových bytostí na -o 74, muž. vlastných mien zvierat v pl. 74, cudzích muž. živ. mien osôb na -as, -es, -is, -os, -us 75, gréckych a latinských muž. mien osôb so zmenou kmeňa 75, priezvisk na -ec, -ek, -ok 76, vlastných mien na -ček, -štek 77, cudzích priezvisk na -er, -el 77, srbochorvátskych mien osôb na -ac 78, 125, skloňovanie slovanských (ruských a bulharských) osobných mien na -ov 80; tvar N. pl. pri menách národov a kmeňov 81, pri muž. rodných menách a priezviskách 81; dvojtvary v N. pl. pri menách národov a kmeňov 82; tvar N. pl. pri muž. obyvateľských menách na -an/čan 83; skloňovanie českých priezvisk na -e (č) 86, 125, skloňovanie priezvisk, ktoré súvisia so všeob. podst. menami vzoru dievča 87, muž. neživ. podst. mien na -us, -os, -es 88, 128, skloňovanie litovských a lotyšských miestnych mien na -is, -ys, -us 88, 124, srbochorvátskych zemepisných názvov na -ac 97, 125; G. pl. miestnych názvov *Ladce* a *Vráble* 100; skloňovanie latinských a gréckych ženských mien so zmenou kmeňa 102, 127, žen. miestnych názvov na -ea, -oa, -ua 102, 127, inoslovanských miestnych mien str. rodu zakončených na -e 118, 128, miestnych názvov na -ie tvaru druhových príd. mien 120, inoslovanských miestnych mien str. rodu na -ie, -i 120, 127; ne-sklonné cudzie vlastné mená 123; skloňovanie cudzích vlastných mien patriacich do vzoru kuli 124, českých priezvisk na -ě, -e 125, skloňovanie talianskych osobných mien na -e 125, skloňovanie tureckých, gréckych, rumunských a albánskych priezvisk na -u 125, cudzích priezvisk na -o 125, ruských domáckych mien typu *Kosta* 125, francúzskych priezvisk na -ey 126, anglických a francúzskych mien na nevyslovované -e 126, francúzskych osobných na -es 126, maďarských priezvisk typu *Nagy* 126, rumunských priezvisk typu *Petrovici* 126, čes. miestnych názvov žen. rodu 126, španielskych mien na -illa 127, talianskych miestnych názvov na -gna 127; vzťah k mennému číslu pri vlastných menách 139, 26; rozdelenie vlastných mien podľa druhu pomenovaných vecí 140; prípady použitia pl. pri vlastných

menách 140; antonymá pri príd. menách ako častiach vlastných mien 199; neprítomnosť stupňovania pri príd. menách ako súčasť vlastných mien 214; privlastňovanie vecí osobám pomenovaným vlastným menom v podobe adjektíva 220; privlastňovacie príd. mená ako súčasť vlastných mien 221; zemepisné vlastné mená s príponami -orie, -oje, -eje 222; skloňovanie vlastných mien tvaru príd. mien podľa vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226; antonymá pri príd. menách ako častiach vlastných mien 199; skloňovanie muž. domáckich a cudzích priezvisk na -ov a -in 229, zemepisných mien muž. rodu na -ov 230, p. aj vlastné podstatné mená, propriá vlastné osobné mená 224 vlastné podstatné mená 65; p. aj vlastné mená, propriá vlastné predložky 620; p. aj pôvodné predložky vlastné spojky 677 vlastné zemepisné mená: skloňovanie vlastných zemepisných mien tvaru príd. mien podľa vzoru pekný 224, podľa vzoru cudzí 226; p. aj geografické názvy vlastnícky datív 182 vlastnícky vzťah: pri zámene svoj 254 vlastník: zvierá v postavení vlastníka 219; p. aj datív príslušnosti a vlastníka, genitív vlastníka vlastnosť: ktorá sa porovnáva (pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti) 216; vyjadrenie zhody vlastnosti vo vedľajšej vete s vlastnosťou pomenovanou v hlavnej vete príslovkou i adjektívom pomocou zámena ako 290; vzťahujúca sa na slovesný dej 565 vlastnostné prídavné mená 198; skloňovanie vlastnostných príd. mien podľa vzoru pekný 22, podľa vzoru cudzí 225; p. aj proprietatívne adjektíva vlastnostné príslovky 566; s morféom -e 575, -o 577, -y 579; z adjektívizovaných príd. 580 vlastnostný významový typ pri príslovkových zámenách 572 vlastný (príd. meno), prechod k zámenám 231 vlastný modálny vzťah 685 vlastný príčinný vzťah 685 vlk, tvary D. a L. sg. 79, N. a A. pl. 74 vloženie oslovenia: vložkový nominatív ako vloženie oslovenia 154 vložkový nominatív 154 vložky: časťice ako vložky 755; p. aj opisná, vysvetľovacia, modálna, hodnotiacia vložka, vetné parentézy vnútorný objekt: slovesá s vnútorným objektom deja 178 vnútri (predložka) 666

vnútro, tvary L. sg. 115

vo forme (predložkový výraz) 672

vo vzťahu k (predložkový výraz) 671

voči (predložka) 666

vokalická alternácia 416

vokalizácia predložiek 631

vokalizovaná podoba predložiek 631

vokatív: otázka príslušnosti k paradigme

44; tvary vokativu pri muž. živ. podst.

menách vzoru chlap 85; postavenie

v dnešnej spisovnej slovenčine 152; cito-

slovceia z vokativu 824

voľa- (morféma), zámená s voľa- 294

voľačo (zámeno) 334

voľakolky, voľakolky raz (číslovky) 347

voľný datív 178

voľný privlastok: obsahový nominatív ako

voľný privlastok 156

vonkajšia forma: ako kritérium pri delení

príd. mien na skupiny 197

vonkoncom (časťica) 798

vopred (predložka) 662

vôbec (časťica) 798

vôkol (predložka) 667

vôl, skloňovanie v pl. pri zosobnení (v na-

dávках) 74

vôľové citoslovce 813

vplyvom (predložka) 670

vprave (časťica) 798

vprostred (predložka) 665

Vráble, tvar G. pl. 100

vraj (časťica) 799

vrátane (predložka) 675

všetci, všadial (zámena) 306

však (spojka) 739

však, všakšej (časťice) 799

všakové/všakové (zámená), substantivizo-

vané 296

všakový, všaký, všakovaký (zámená) 296

všakver, všakže (časťice) 799

všeli- (morféma), zámená s všeli- 296

všeobecná druhá osoba: pri zámene vy 239

všeobecná funkčná črta podstatných mien

61

všeobecná gramatická platnosť muž. a žen.

rodu 137

všeobecná osoba 398

všeobecná prvá osoba: množného čísla pri

zámene my 238; plurálu slovies 506

všeobecné názvy: z hľadiska vyjadrovania

prirodzeného rodu 136

všeobecné podstatné mená 65; p. aj apela-

tíva

všeobecné spojky 679

všeobecnosť: menného čísla 132; p. aj

čiasťocná, úplná všeobecnosť

všeobecný adjektívny atribút 231

všeobecný adverbálny atribút 231

všeobecný atribút 231

všeobecný lexikálny význam slovného

druhu 27

všeobecný plurál 142

všeobecný singulár 142

všeobecný význam: slovného druhu 28;

podst. mená so všeobecným významom 72

všeobecný významový ekvivalent 68

všeobecný zistovací ekvivalent 573

všetci do jedného, zdôrazňovacia funkcia

číslovky jeden vo výraze všetci do jedného

320

všetok (zámeno) 306

-vši (prípona), v prechodníku archaického

typu 489

-vši (-všia, -všie) (prípona), v činnom prí-

častí minulom 493

vták, tvary N. a A. pl. 74

vy (zámeno) 239

vybočenie z väzby: vložkový nominatív

ako vybočenie z väzby 155

vydržal, modálne 369

výherca, tvary N. pl. 87

výhrazná veta: prezent za imperatív vo

výhraznej vete 531

výhodiskový bod deja 361

vyjadrovanie: postoja pri časťiciach 747;

ako významová stránka vlastných cito-

slovieci 810

vykanie 516

výlučná akuzatívna rekeia 391

výlučná datívna rekeia 391

výlučná genitívna rekeia 391

výlučná infinitívna rekeia 392

výlučná inštrumentálna rekeia 391

výlučná rekeia 392

výlučne (časťica) 799

výlučný akuzatív 160

výlučný objekt p. inštrumentál výlučného

objektu

výlučný plurál 144

vylučovacie spojky 686

vylučovanie 685; p. aj disjunktívny vzťah

vymedzenosť p. bytostná vymedzenosť

vymedzovací význam opytovacích zámen

293; p. aj súhrnový vymedzovací, zá-

porný vymedzovací význam

vymedzovacie zámená 302; obsah vymedzo-

vacích zámen 30, miesto v rozdelení

zámen 235; p. aj kvalitatívne vymedzo-

vacie, kvantitatívne vymedzovacie zá-

mená, určovacie zámená

vynechávanie samohlások: e, o pri skloňo-

vaní muž. živ. podst. mien vzoru chlap

75, i pri skloňovaní muž. živ. podst. mien

na -čik 78, a pri skloňovaní srbochorvát-

ských priezvisk na -ac 78, 125, e, o pri

skloňovaní muž. neživ. podst. mien vzoru

dub 88, e, o pri skloňovaní muž. neživ.

podst. mien vzoru stroj 97, a pri skloňo-

vaní juhoslovanských miestnych mien

na -ac 97, e, o pri skloňovaní žen. podst.

mien vzoru dľaň 109, e, o pri skloňovaní

žen. podst. mien vzoru kost 110, o v l-o-

vom tvare 475

výpoveď: častice, ktoré sa vzťahujú na výpoveď 751; p. aj samostatná, opytovacia, oznamovacia výpoveď, rámec výpovede, jadro výpovede
výpovedná platnosť citoslovie 807; p. aj vetná platnosť
výpovedný obsah pri samostatne použitom nominatíve 153
výpovedný zmysel nominatívu 153
výraz, výrazy p. gramatické, spájacie, spojkové výrazy, pričlenený, modifikovaný, určovaný, plnovýznamový výraz
výrazová zvláštnosť: využívanie kolektív ako výrazovej zvláštnosti 148
výsledkový akuzatív 165
výsledkový instrumentál 192
výsledkový predmet 165
výslovnosť (častica) 799
výslovnosť *d, t, n, l* pri prid. menách vzoru pekný pred príponou 225
výstatiť, modálne 369
výstrihať sa, modálne 367
vysvedčenie (vzor podst. mien) 119
vysvetľovacia akuzatív 163
vysvetľovací objekt: obsahový genitív ako vysvetľovací objekt 176, obsahový instrumentál ako kvalifikujúci objekt 192
vysvetľovací obsahový datív 184
vysvetľovací vzťah 685; p. aj explikatívny vzťah
vysvetľovacia vložka: vložkový nominatív ako vysvetľovacia vložka 154
vysvetľovacie častice 750
vysvetľovacie spojky 686; p. aj príčinné spojky
vyšš (predložka) 667
výtvor: vzťah pôvodu k výtvoru pri zámeně svoj 254
vytyčovací častice 748
využitie: tvarov podst. mien 128; p. aj distributívne využitie singuláru
vyzerať, sponové 374
vyznačenie rodu p. formálne vyznačenie rodu
význam, významy: morfológických jednotiek 26, tvarov podst. mien 128, ako kritérium pri delení prid. mien na skupiny 197, stupňov prid. mien 215, osoby pri podst. menách 71, prísloviak 565, okolností 568, vlastností 568, zámenami vyjadrené významy miesta, času, príčiny, spôsobu 572, predložiek 621, spojok 679, citoslovie 809; p. aj gramatický, morfológický, lexikálny, všeobecný, substantívny, slovnodruhový, augmentatívny, rodový, apelatívny, propriálny, distributívny, jednotkový, kolektívny, singulatívny, citový, ukazovací, odkazovací, opytovací, vzťahový, neurčitý, vymedzovací, číselný, zámenný, časticový, reflexívny, recipročný, zlučo-

vací, odporovací význam, objektové, partiálne významy
významová deformácia: pri vzniku citoslovie z imperatívnych tvarov 324
významová charakteristika citových citoslovie 811
významová motivácia: pri včleňovaní pomenovaní zvierat a vecí do rodových skupín 128
významová neohraničenosť citoslovie 812
významová platnosť prirodzeného rodu 128
významová rovnorodosť prísloviak 570
významová stránka niektorých typov citoslovie 808
významová súvislosť prísloviak s podst. a prid. menami 566
významové centrum výpovede: častice ako indikátory významových centier výpovedí 755
významové čiastkové systémy 22
významové jadro tvaru alebo konštrukcie 23
významové pomknutie 231
významové príznaky: celkové členenie podst. mien podľa významových a iných príznakov 67
významové rozštiepenie slova 47
významové typy prísloviak 568
významovo disparátne názvy 137
významový typ p. okolnostný, vlastnostný významový typ
významový základ rodových skupín podstatných mien 128
výzvoval konštrukcia: výlučný A. vo výzvovej konštrukcii s elidovaným slovesom 160
vzdor (predložka) 670
vzhladom na (predložkový výraz) 671
vzhladom na to, že (spojka) 739
vzor, vzory: opretie vzorov o slovo tvorné typy slovné zásoby 45; vzor chlap 73, hrdina 86, dub 87, stroj 96, žena 101, ulica 104, dľaň 108, kost 109, gazdina 110, mesto 112, srdce 117, vysvedčenie 119, dievča 120, pekný 222, cudzí 225, pávi 227, otcov 228, chytat — chytám 436, rozumieť — rozumieš 440, nieš — nesieš 442, hynúť — hyniem 443, triet — triem 444, brať — beriem, česať — češiem 445, žať — žnem 448, chudnúť — chudnem 449, žuť — žujem 451, pracovať — pracujem 452, robiť — robím 455, vidieť — vidím 457, kričať — kričím 458; p. aj tvrdý, mäkký, osobný, slovesný vzor, flektívny, morfológický flektívny typ, vzorové slovo
vzorové slovo 45; p. aj vzor
vzorové slovesá 461
vzostupné stupňovanie prídavných mien 215
vzpierať sa, modálne 367

vzťah: medzi morfológickou a syntaktickou rovinou jazyka 22, medzi morfológickou a lexikálnou rovinou 23, medzi morfológickou a fonickou rovinou 25, medzi morfológickou a štylistickou rovinou 26; vyjadrený pádom podst. mena 70, príslušnosti 72, predložky označujúce vzťah následku 626, opytovacie zámená ako základné vyjadrenie vzťahu 235, pôvodu k výtvoru, činiteľa k deju a nositeľa k stavu pri zámeně svoj 254, slovesá vyjadrujúce vzťah 361; predložky označujúce vzťahy následku, účinku, dôsledku a pretvárania 626, naznačujúce vzťahy náhradnosti, zastupovania 627, vyjadrujúce predmetové vzťahy 627; p. aj syntagmatický, kopulatívny, gradačný, adverzatívny, disjunktívny, podmietový, subjektový, predmetový, objektový, doplnkový, verbálno-atributívny, prívlastkový, atributívny, príslovkový, adverbiálny, miestny, časový, spôsobový, modálny, vlastný modálny, porovnávací, komparatívny, účinkový, konsektívny, obmedzovací, limitatívny, prostriedkový, zreteľový, príčinný, kauzálny, vlastný príčinný, dôsledkový, konkluzívny, účelový, finálny, podmienkový, hypotetický, prípustkový, koncesívny, vysvetľovací, explikatívny vzťah, záťahový, činiteľský, intenzívny, rodinný, vlastnícky, určovací, obrátený určovací vzťah, aktualizácia, kontextové vzťahy vzťahové adjektíva: z hľadiska defektnosti 44; p. aj vzťahové prídavné mená, sekundárne vlastnostné prídavné mená
vzťahové prídavné mená 197, 201; p. aj vzťahové adjektíva, sekundárne vlastnostné prídavné mená
vzťahové príslovky 568
vzťahová funkcia: zámen 235; zámená s morfémi -*koľvek, hocí*- vo vzťahovej funkcii 298, spájacích prostriedkoch 676; p. aj spájacia funkcia
vzťahové slová 677; p. aj spájacie, vzťahné výrazy
vzťahné vety: zámeno kde vo vzťahných vetách 290; p. aj nepravé vzťahné vety
vzťahné výrazy 677; p. aj spájacie výrazy, vzťahné slová
vzťahné zámená 30, 55
vzťahný význam: opytovacích zámen 283; pri zámeně *ktorý* 286, *čo* 287, *aký* 289, *či, koľký, koľko, ako* 290
vždy, vždycky (zámená) 307

Y

-x (zakončenie slov), skloňovanie cudzích podst. mien žen. rodu zakončených na -x 108

Y

y, písanie *i* a *y* v niektorých zvukomalebných citosloviach 817
-y (prípona), v N. pl. muž. zvieracích podst. mien vzoru chlap 74; v A. pl. muž. živ. podst. mien vzoru chlap 84; v I. pl. muž. živ. podst. mien vzoru dub 96, str. podst. mien vzoru mesto 117; vlastnostné príslovky s morfémiou -y 579
-y (zakončenie slov), skloňovanie cudzích muž. živ. podst. mien na -y 125
y — ý (alternácia), v G. pl. žen. podst. mien vzoru žena 102, ulica 105, gazdina 111, mesto 115
-ya (zakončenie slov), skloňovanie cudzích žen. podst. mien na -ya 127
-yj (prípona), skloňovanie ruských mien na -yj podľa vzoru pekný 224

Z

z (predložka) 657; korešpondencia predložky *z/zo* so slovesnou príponou *vy-* 628; synonymita predložiek *z* a *od* 629; vokalizácia predložky *z* pred tvarom osobného zámena *ja* 631. v ostatných prípadoch 632; p. aj *z — ž, z — ž — h*
z (častica) 799
z-/s-/zo- (predpona), pri čisto vidových slovesách 414
Z (skratka pre závislú substanciu) 390
z hľadiska (predložkový výraz) 671
z — ž (alternácia), pri časovaní slovies vzoru česať — češiem 446
z — ž — h (alternácia), pri časovaní slovies vzoru nieš — nesieš 442
za (predložka) 658; korešpondencia predložky *za* so slovesnou predponou *za-* 628, synonymita predložiek *za* a *po* 629
za (častica) 800; pri substantívnom prísudku 156
za- (predpona), zvrtné slovesá s predponou *za-* 383, pri čisto vidových slovesách 414, okolnostné príslovky s prefixálnou morfémiou *za-* a sufixálnymi morfémiami 589
za celom (predložkový výraz) 673
za čas (predložkový výraz) 674
za účelom (predložkový výraz) 673
začiatkom (predložka) 671
začiatková fáza priebehu slovesného deja 364; p. aj inchoatívna fáza
začiatkové písmená p. veľké začiatkové písmená
začiatok výpovede 754
začínajúce od niekoho/niečoho, niečím (predložkové výrazy) 675
začo (zámeno), opytovací význam 282, vzťahný význam 292, vymedzovací význam 293

zafarbenie p. štýlové, poetické, hovorové, citové zafarbenie
zafarbenie do toho (predložkový výraz) 675
zachte sa, modálne 367
zaviesť (časť) 773
 základ p. tvarotvorný, vetný, imperatívny základ
 základná hypotaktická spojka 679
 základná parataktická spojka 679
 základná spona 370
 základné číslovky 315; príležitostná substantivizácia pri základných číslovkách 194; p. aj určité základné, neurčité základné číslovky, kardinálie
 základné kvalitatívne pomenovania 27
 základné modálne slovesá 366; z hľadiska vidu 427
 základné nedokonavé sloveso 422
 základné neurčité zámená 294
 základné osobné zámená 234, 236
 základné postavenie prísloviek 566
 základné používanie spojok 690
 základné rodové tvary 131
 základné roviny stavby jazyka 32
 základné rozlišovacie prípony rodov podstatných mien 129
 základné vyjadrenie vzťahu: opytovanie zámená použité ako základné vyjadrenie vzťahu 235
 základné zložené číslovky: tvar základných zložených čísloviek 326
 základné zvrtné zámeno 249; jeho miesto v rozdelení zámen 234
 základný člen: protikladu dokonavosť — nedokonavosť 410; kategórie spôsobu 430, kategórie času 430; p. aj bezpríznačkový, nepríznačkový člen
 základný pomenovací tvar 131
 základný rad prísloviek 571
 základný slovesný tvar 462
 základný spájací prostriedok 678
 základný stupeň prídavných mien 210; náhrada základného stupňa príd. mien druhým stupňom pod vplyvom náležitosti druhého stupňa 218; p. aj prvý stupeň, pozitív
 základný tvar 24
 zákon p. rytmický zákon
 zakončenie p. nulové, rodové, tvrdé, mäkké, netypické, rodovo silné, rodovo slabé zakončenie
 zámena: sg. a pl. 142
 zámená 233; miesto zámen v rámci slovných druhov 27, flektívny typ v rámci skloňovania zámen 55, polysyntetický typ v rámci skloňovania zámen 59, substantívny význam pri zámenách 68, datív osobných zámen ako datív citovej účasti 181, zdôraznenie 3. stupňa príd. mien zámenami *ten, tá, to* 212, skloňovanie zámen podľa vzoru *pekný* 224, vznik príd. mena *nesvoj* zo zámen *svoj*

231, *so, si* v zvrtných podobách nezvrtných sloviess 385;
 substantivizácia zámen 194, vzťahové príd. mená zo zámen 205, prechod príd. mien *cudzí, vlastný, celý* k zámenám 231, číslovka *tri* v platnosti zámena 345, vzťah čísloviek k zámenám 358, príslovkové významy pri zámenách 572, v platnosti prísloviek 617, vzťah zámen a spojok 743, vzťah častíc a zámen 805, citoslovca v úlohe zámen 821;
 p. aj osobné, základné osobné, osobné prívlastňovacie, opytovacie prívlastňovacie, neurčité prívlastňovacie, rodové, bezrodové, zvrtné zámená, základné zvrtné, prívlastňovacie zvrtné zámeno, ukazovacie, opytovacie, neurčité, základné neurčité, vymedzovacie, stotožňovacie, súhrnové, obmedzovacie, popieracie, vzťahné, odvodené, substantívne, spodstatnené, substantivizované, adjektívne, číselné, numerálne, slovesné, verbálne, príslovkové, adverbálne zámená, pronomína
 zámenné skloňovanie 231; p. aj pronomínálne skloňovanie
 zámenné slovesá: *tenovať, ondiť, onačiť* a odvodeniny 362; p. aj slovesné zámená, verbálne pronomína, verbálne zámená
 zámenný akuzatív pri zvrtných slovesách 161
 zámenný korelát 314
 zámený význam 344
 zámer p. expresívny, partitívny pomenovací zámer
 zameranie slovesného deja 389; p. aj intencia slovesného deja
 zámerová modalita p. transformácia zámerovej modality
 zápor: pri slovesách 471, pri príslovkách 591; p. aj lexikalizácia záporu
 záporné akčné slovesá 409
 záporné sloveso 173
 záporné tvary: indikatívu prezenta 471, indikatívu prétérita 477, indikatívu antepretérita 478, indikatívu futúra 479, kondicionálu prezenta 481, kondicionálu prétérita 482
 záporný vymedzovací význam 293
 záporová morféma: pri príslovkách 591
 záporová predpona 481
 záporový genitív 173; vo funkcii podmietového akuzatívu 174, podmietového nominatívu 174, vetného základu 175, *fmieri* 175; ako zodpovedajúci samostatnému chápaniu javu pomenovaného substantívom 70; vyjadrovanie gramatického objektu záporovým genitívom 409; p. aj negatívny genitív
 zaradenie podstatného mena do gramatického rodu 130
 zaradenosť p. rodová zaradenosť

zas, zasa (časť) 800
 zásah p. datív sprostredkovaného zásahu
 zásahový vzťah v intencnom poli sloviess 397
zase (časť) 800
 zasiahnutá vec 390; p. aj *paciens* deja, logický objekt
 zastarané spojky 696
 zastupovanie p. vzťah zastupovania
 zastretie určovacieho vzťahu v genitive obsahu 171
zatiaľ čo (spojka) 739
zato (spojka) 740
zatvoril sa, sponové 375
záujemca, tvary N. pl. 87
 závislá substantia 390
 zavŕšený dej 410; p. aj dokonavý dej
zazdať sa, sponové 374
zbadat, v spojení so sponou *byť* 372
zdat sa, sponové 374
zdola (predložka) 667
zdoliet, modálne 369
 zdôraznená minulosť 533
 zdôrazňovacia funkcia: číslovky *jeden* 320
 zdôrazňovacia prípona: *-že* pri imperatívnych tvaroch 485
 zdôrazňovacie častice 750; p. aj samostatná zdôrazňovacia časť
 zdôrazňujúci prvok 747
zdráhať sa, modálne 367
 zdrobnené názvy 134
 združovacie prípony: slovesá utvorené združovacími príponami *-k-, -ka-, -ka-* / *-ika-* 420
 združená rekeia 391
 združené pomenovanie: vyjadrenie prívlastenia pri majiteľovi veci pomenovanom združeným pomenovaním 220
 združený akuzatív: ako konečný objekt 160, ako prechodný objekt 160
 zemepisné mená: skloňovanie slovanských zemepisných mien tvaru príd. mien podľa vzoru *pekný* 224, skloňovanie zemepisných mien muž. rodu zakončených na *-ov* 230, skloňovanie zemepisných mien str. rodu zakončených na *-ovo* 230; p. aj miestne, zemepisné vlastné, vlastné zemepisné mená, geografické názvy
 zemepisné vlastné mená: rodinné prívlastňovacie príd. mená s príponami *-ovie, -oje, -eje* použité ako zemepisné vlastné mená 222; p. aj zemepisné, vlastné zemepisné, miestne mená, geografické názvy
zg — žď (alternácia), pri odvodzovaní živočíšnych príd. mien 204
 zhoda: pri príd. menách 196, pri číslovkách 315, pri slovesách 428; p. aj nulová zhoda, kategória zhody, kongruencia
 zhodný prívlastok: pomenovací nominatív ako zhodný prívlastok 157
zhora (predložka), 667
 zhŕňajúci skupinový názov 141

zlomkové číslovky 331, v ľudovej reči 347; p. aj substantívne zlomkové číslovky
 zložené častice 752
 zložené číslovky: podoby zložených čísloviek 326, podoby s *tisíc* 329; p. aj základné zložené číslovky
 zložené predložky 621
 zložené prídavné mená: z determinatívnych a koordinatívnych syntagiem 208, z väzby s G. 209, z väzby s A. a z väzby s D. 210
 zložené príslovky: gramatická forma zložených prísloviek 580
 zložené slovesné tvary 462
 zložené spojky 694
 zložené tvary 42; p. aj zvrtné zložené, reflexívne zložené, analytické, viacsovné tvary
 zložený prísudok 363, príslovky ako členy zloženého prísudku 565
 zložený doplnok 363
 zložený pasívny tvar 388
 zložený podmet 363
 zložený predmet 363
 zložený slovesný tvar 463
 zložený vetný člen 363
 zložený vetný základ 363, príslovky ako člen zloženého vetného základu 565
 zložka p. zvuková, dejová zložka
 zlučovaci význam hypotaktických spojok 687
 zlučovacie spojky 685
 zlučovanie 685; p. aj kopulatívny vzťah
zmedzi (predložka) 659
 zmena: slovnodruhovej hodnoty slova 29; p. aj postupné, progresívne, spätné, regresívne, kombináčnne zmeny
 zmeravené akuzatívy: pri slovách *čert, duch* 139
 zmeravené frazeologické zvraty: osobné prívlastňovacie zámená v zmeravených frazeologických zvratoch 249
 zmeravené imperatívy: citoslovca zo zmeravených imperatívov 823
 zmeravené spojenia: používanie spojenia *svojho času* 524
 zmeravené tvary: rod zmeravených tvarov 134
 zmeravené vetné konštrukcie: citoslovca zo zmeravených vetných konštrukcií 825
 zmeravené vety: citoslovca zo zmeravených viet 826
 zmeravenie: gramatickej formy 29, gramatického tvaru 69
 zmeravoný tvar 134
 zmiešaná paradigma 46
 zmiešaný typ skloňovania 53
 zmysel p. výpovedný, distributívny zmysel
 značkové slová z hľadiska rodu 134
znad (predložka) 659
 znaková hodnota: citových citosloviess 811, vôľových citosloviess 814

znal, modálne 369
 znútra (predložka) 667
 zo (častica) 799
 zo stránky (predložkový výraz) 671
 zo strany (predložkový výraz) 671
 zomkynanie výrazu: inštrumentál pôvodcu s trpným prídastím ako prostriedok zomkynania výrazu 187
 zoologická nomenklatura: využívanie všeobecného sg. a pl. v zoologickej nomenklature 142
 zopár (číslovka) 333
 zora, tvary N. a A. pl. 104
 zosobnenie: skloňovanie mužských zvieracích podstatných mien pri zosobnení 74
 zostupné stupňovanie prídavných mien 213, 215
 zôkol (predložka) 667
 zrazený tvar: rod zrazených tvarov 134
 zrejme (častica) 800
 zreteľ: vyjadrený osobnými prívlastňovacími zámenami 246, pri zámenе *svoj* 254, predložky vyjadrujúce zreteľ 627; p. aj okolnostný význam, datív zreteľa, inštrumentál zreteľa
 zreteľové spojky 687
 zreteľový vzťah 685
 zriedka- (morféma), zámena so *zriedka*- 299
 zručnosť, modálne 367
 zvedieť, tvorenie imperatívneho tvaru 484
 zveličené podstatné mená: skloňovanie zveličených podst. mien na *-isko* 113; p. aj augmentatíva
 zvieracie deminutíva: skloňovanie v pl. pri muž. zvieracích deminutívach 138
 zvieracie hypokoristiká: osobné tvary v pl. pri muž. zvieracích hypokoristikách 138
 zvieracie mená: skloňovanie muž. zvieracích mien v pl. 88, tvorenie prívlastňovacích príd. mien od zvieracích mien 219; p. aj zvieracie názvy, zvieracie podstatné mená, neosobné podstatné mená
 zvieracie názvy: ich zaradenie do gramatického rodu 130; p. aj zvieracie mená, zvieracie podstatné mená, neosobné podstatné mená
 zvieracie podstatné mená: skloňovanie zvieracích podst. mien muž. rodu 74, skloňovanie muž. zvieracích podst. mien s kmeňom na *-á* spoluhlásku v pl. 97; p. aj neosobné podstatné mená, zvieracie názvy, zvieracie mená
 zvieratá p. pomenovania hospodárskych zvierat
 zvlášť, *zvlášte* (častica) 800
 zvláštnosť p. výrazová zvláštnosť
 zvolací nominatív: citoslovceia zo zvolacieho nominatívu 824
 zvolacia intonácia: pri citoslovciach 807
 zvrátna podoba nezvratných slovies 376, 385
 zvrátné neosobné tvary slovies 467

zvrátné pasívne tvary: indikatívu prezenta 473, indikatívu préterita 477, indikatívu futúra 479, kondicionálu préterita 482, imperatív 485, používanie zvrátných pasívnych tvarov 553
 zvrátné pasívum 433
 zvrátné slovesá 376; trpné prídastie od zvrátných slovies 496; p. aj odvodené zvrátné, predponové zvrátné slovesá, reflexívne slovesá, reflexíva
 zvrátné slovesá bez nezvratných pendantov p. reflexíva tantum
 zvrátné tvary: zložených slovesných tvarov 463; p. aj reflexívne formy
 zvrátné zámená 249; ich miesto v rámci zámen 234; p. aj základné zvrátné zámeno, prívlastňovacie zvrátné zámeno
 zvrátné zložené tvary 43; p. aj reflexívne zložené tvary
 zvrátný formant *sa*, *si* 384
 zvrátný infinitív 388
 zvrátný komponent *sa*, *si* 376
 zvrátný neosobný tvar: v rozdelení slovesných tvarov na jednoduché a zložené 463
 zvrátný pasívny infinitív 486
 zvrátný slovotvorný formant 384
 zvrátný tvar: nezvratných slovies 397; p. aj neosobný bezpodmetový, pasívny zvrátný tvar
 zvuk: citoslovceia napodobňujúce zvuk 820
 zvukomalebné citoslovceia 817; p. aj objektívne citoslovceia
 zvukomalebné slová 816; p. aj onomatopoeie
 zvuková podoba: nezhoda medzi zvukovou a písanou podobou pri niektorých citoslovciach 812
 zvuková rovina 21; podriadenosť zvukovej roviny morfolologickej rovine 26; postavenie zvukovej roviny v rámci rovín jazyka 32; p. aj fonická rovina
 zvuková zložka: pri citoslovciach v pomere k dejovej zložke 819
 zvyčajnosť: vyjadrovanie zvyčajnosti prítomnými tvarmi indikatívu 528

Ž

ž, p. *c — ž — h*, *h — ž*, *z — ž*, *z — ž — h*
 žať — *žnem* (slovesný vzor), morfematická charakteristika 448, lexikálna charakteristika 449
 ždž, p. *zg — ždž*
 že (spojka) 740; pri porovnávaní vecí podľa stupňa tej istej vlastnosti 217
 že (častica) 800
 -že (prípona), zdôrazňovacie -že v imperatívnych tvaroch 485
 žebože (častica) 801
 žeby (spojka) 741; kondicionál so spojku *žeby* 543
 žeby (častica) 801
 žena (vzor podst. mien) 101

ženská odvodzovacia prípona 134
 ženská prípona 132
 ženské osoby 128
 ženské pendanty k mužským názvom zvierat 136
 ženské pomenovanie p. príznakové ženské pomenovanie
 ženské substantíva p. pôvodné ženské substantíva
 ženský rod 69; osobitné použitie pri slovesách 525; p. aj pôvodný ženský rod, femininum
 ženský rodový pendant 136
 žiabra, skloňovanie 104
 žiadny/žaden (zámeno) 311
 žiaľ (častica) 801
 žiaľohu (častica) 765, 801
 žiara, skloňovanie 104
 žid (Žid), tvar N. pl. 83

živé flektívne typy 45
 živočíšne prídavné mená 203; skloňovanie živočíšnych príd. mien 227
 životné maskulína 135, 138
 životné podstatné mená 64; skloňovanie životných podst. mien muž. rodu 73; p. aj životné substantíva
 životné substantíva 135; p. aj životné podstatné mená
 životný agens: inštrumentál pôvodcu ako vyjadrenie životného agensa v pasívnej konštrukcii 187
 životný názov 131
 žnec, skloňovanie 76
 žrebec, tvary L. sg. 79
 žuť — *žujem* (slovesný vzor), morfematická a lexikálna charakteristika 451

L. Dvonč

**Morfológia
slovenského
jazyka**

*Prebal a väzbu navrhol Leo Cinzer
Technická redaktorka Magda Macová
Korektúry kolektív autorov*

Prvé vydanie. Vydalo Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
v Bratislave 1966 ako svoju 1069. publikáciu
Strán 896

Vytlačil Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, provoz 1
AH 75,07, VH 76,36. Náklad 3000 výtlačkov. 1268/I.-1965
K-09*51350

71-024-66
12/7 + 508-26
Brož. Kčs 45,—, viaz. Kčs 50,— — I